

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка

АДМІНІСТРУВАННЯ У СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

*для студентів спеціальності
028 Менеджмент соціокультурної діяльності*

Чернігів
2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Кафедра мистецьких дисциплін

АДМІНІСТРУВАННЯ У СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

*для студентів спеціальності
028 Менеджмент соціокультурної діяльності*

ЧЕРНІГІВ
2023

УДК 005.5:352/354]:316.7(07)

А 28

Рецензенти:

Доктор економічних наук, доцент, професор кафедри публічного управління та менеджменту організацій Національного університету «Чернігівська політехніка» *Михайловська О.В.*

Кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора Департаменту культури і туризму, національностей та релігій Чернігівської ОДА, начальник управління культури, національностей та релігій *Богданович В.В.*

Доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри мистецьких дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка *Скорик Т.В.*

Укладач: доктор економічних наук, професор, професор кафедри мистецьких дисциплін *Ладонько Л.С.*

А 28 **Адміністрування у соціокультурній сфері:** Конспект лекцій : навч. посіб. для студентів спеціальності 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» освітньо-професійної програми «Менеджмент соціокультурної діяльності» / Укл.: Л. Ладонько, Чернігів: НУЧК, 2023. 152 с.

Навчальний посібник містить стислий виклад матеріалу, необхідного для засвоєння дисципліни «Адміністрування у соціокультурній сфері». У навчальному посібнику розглянуто сутність та сучасні концепції адміністрування та адміністративного менеджменту, його місце в системі управління соціокультурною діяльністю. Досліджено закони, закономірності та принципи адміністративного управління, вплив національних традицій, культури та менталітету на систему адміністративного менеджменту. Розглянуто та проаналізовано особливості адміністративного управління в соціокультурній сфері України та її сегментах: соціальному, освіти, науки, культури та мистецтва, туризму.

За своїм змістом конспект лекцій відповідає програмі навчальної дисципліни «Адміністрування у соціокультурній сфері».

Розраховано на студентів управлінських та мистецьких спеціальностей вищих навчальних закладів очно-заочної форми та дистанційного навчання.

*Рекомендовано вченою радою Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Протокол №1 від 31.08.2023 р.)*

ЗМІСТ

ВСТУП	4
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ	8
СТРУКТУРА КУРСУ	12
Тема 1. Публічне адміністрування: поняття та наукові засади	13
Тема 2. Адміністративна діяльність як процес, закони, закономірності та історія розвитку	25
Тема 3. Система адміністративного менеджменту та апарат управління	38
Тема 4. Публічне управління та адміністрування у соціальній сфері	55
Тема 5. Публічне управління та адміністрування у сферах освіти та науки	71
Тема 6. Публічне управління та адміністрування у сфері культури, мистецтва та туризму	106
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	146

ВСТУП

Розбудова системи управління державою та рух України до євроінтеграційних орієнтирів зумовлює нагальну потребу впровадження принципів та стратегій публічного адміністрування в діяльність владних структур, вимагаючи від них високої результативності функціонування та якості сервісів, які надаються суспільству. Вирішення окреслених вище завдань потребує покращення організації роботи інститутів державного управління та місцевого самоврядування, спричиняє посилення вимог до професійності управлінської еліти.

Досягнення стратегічних цілей формування громадянського суспільства викликає потребу оновлення механізму публічного управління та адміністрування. Принципові зміни механізмів прийняття рішень в публічному адмініструванні можуть бути досягнуті завдяки інноваціям в системі підготовки управлінців сучасного рівня, які будуть спроможні творчо мислити, аналізувати складні економічні, політичні і соціокультурні процеси, систематизувати практичний досвід публічного управління розвинених країн, обґрунтовувати стратегії і тактики публічних дій.

Діяльність публічного адміністрування в соціокультурній сфері пов'язане з іншими сферами, а саме: економічною, політичною та іншими. Взаємозв'язок даних сфер є настільки тісним, що ні одна з них не може розвиватися, як окрема система. Як відомо, публічне адміністрування є фактором розвитку соціальної сфери і, загалом, спрямоване на створення сприятливих умов для динамічного розвитку усіх сфер громадянського суспільства, збереження його історії, мови, культури, традицій та національної ідентичності. Тому, одним із головних завдань, яке виконує публічне адміністрування є створення умов для задоволення потреб людини у суспільстві.

Дані обставини обґрунтовують необхідність і доцільність вивчення дисципліни «Адміністрування у соціокультурній сфері» лише за наявності якісного навчально-методичного забезпечення, що базується на новітніх концептуальних засадах управління публічною сферою, зорієнтованих на системний аналіз світових трансформаційних процесів, та таких, що

поєднують теоретичну підготовку із вивченням практичного досвіду адміністрування соціокультурною сферою на різних рівнях управління.

За своїм змістом навчальний посібник повністю відповідає програмі навчальної дисципліни «Адміністрування у соціокультурній сфері», яка належить до циклу нормативних дисциплін в структурно-логічній схемі освітньо-професійної підготовки фахівців за спеціальністю 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності», освітньою програмою «Менеджмент соціокультурної діяльності» і має важливе значення в підготовці спеціалістів даного напрямку.

Метою викладання дисципліни «Адміністрування у соціокультурній сфері» є формування у здобувачів сучасного мислення та спеціальних знань у галузі адміністративного менеджменту; набуття умінь та формування компетенцій, необхідних для виконання функцій адміністративного менеджменту, організаційного забезпечення та адміністрування діяльності організацій соціокультурної сфери.

Завданнями дисципліни є:

- узагальнення теоретичних і методологічних засад у сфері адміністративного управління, розуміння основних тенденцій та напрямів їх еволюції;
- вивчення сутності, предмету, завдань, функцій та механізмів адміністративного менеджменту, а також суб'єктно-об'єктної детермінації адміністративної діяльності; опанування основами методології, технологіями та процедурами адміністративного менеджменту у соціокультурній сфері; вивчення основ та оволодіння практикою утворення організаційної системи адміністративного менеджменту;
- опанування механізмами та інструментарієм функціонування адміністративного апарату в соціокультурній сфері;
- вивчення сучасних засад, особливостей і напрямів адміністрування діяльності в соціокультурній сфері;
- набуття навичок розробки і прийняття управлінських рішень на різних рівнях адміністративної діяльності;
- формування раціональних інформаційно-комунікативних зв'язків в системі адміністративного менеджменту;
- опанування вміннями організовувати процес документування в управлінні організацією публічної сфери, формувати

потоки документів, створювати порядок їх проходження та виконання;

- набуття вмінь і навичок розроблення та впровадження заходів із забезпечення результативної й ефективної діяльності суб'єктів публічного впливу в соціокультурній сфері.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми у результаті вивчення курсу студент оволодіває такими компетентностями:

Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми в сфері менеджменту соціокультурної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності

ЗК4. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК5. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК6. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК7. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

Спеціальні (фахові) компетентності

СК 3. Здатність до планування, обґрунтування та обговорення результатів проведеного дослідження

СК 9. Здатність працювати з високим ступенем автономії, оцінювати потенційні результати, обмеження та ризики, брати відповідальність за планування і реалізацію соціокультурної діяльності.

СК 10. Здатність до прогностичної та проектної діяльності у сфері культури, моделювання інноваційних соціально-культурних процесів і явищ, виявлення тенденцій їх розвитку.

СК 12. Здатність бути лідером у соціокультурній сфері.

СК 13. Вміння швидко адаптуватися до специфічних умов і напрямів управлінської діяльності з використанням методів адміністративного управління.

Програмні результати навчання

ПРН 4. Здійснювати власну наукову та професійну діяльність з дотриманням вимог чинного законодавства.

ПРН 8. Використовувати «модель 4к» для розв'язання задач і прийняття рішень, ведення переговорів і наукових дискусій у сфері менеджменту соціокультурної діяльності.

ПРН 9. Презентувати та обговорювати результати наукових і прикладних досліджень, соціокультурних стратегій і проектів державною та іноземною мовами.

ПРН 10. Здійснювати стратегічне, діагностичне, оперативне управління соціокультурними інституціями і проектами.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні засади адміністративного управління

Тема 1. Публічне адміністрування: поняття та наукові засади

Сучасні концепції адміністративного менеджменту. Принципи адміністративного управління. Вплив національних традицій, культури та менталітету на систему адміністративного менеджменту. Місце адміністративного менеджменту в управлінській діяльності.

Адміністративний менеджмент як система та як процес. Адміністративна діяльність як специфічна складова менеджменту організації. Особливості адміністративного менеджменту в системі публічного управління та адміністрування. Суб'єкти та об'єкти публічного управління та адміністрування. Сучасні теорії адміністративного менеджменту: теорії бізнес-адміністрування, бізнес-інжинірингу, публічного адміністрування, публічного управління, нового публічного управління (належного врядування, мережевого суспільства та ін.).

Тема 2. Адміністративна діяльність як процес, закони, закономірності та історія розвитку

Адміністративний процес як виконання служби. Види адміністративного процесу. Роль управлінських процедур у механізмі адміністративного управління. Адміністративне виробництво: структура і місце в адміністративно-управлінському процесі. Проблеми упорядкування адміністративно-управлінського процесу.

Взаємозв'язок законів, закономірностей і принципів публічного управління та адміністрування. Об'єктивні та специфічні закони публічного управління та адміністрування. Загально-системні та загально-методичні принципи адміністративного управління. Соціально-культурні принципи адміністративного управління. Принципи громадянського суспільства Європейського Союзу.

Тема 3. Система адміністративного менеджменту та апарат управління

Категоріальний апарат адміністративного менеджменту. Структура системи адміністративного управління. Адміністративний менеджмент в бізнес-організаціях (business administration) та сфері публічного управління – (public administration). Адміністративні органи управління та їх різновиди. Адміністрація (апарат управління) як суб'єкт адміністративного менеджменту, її форми, завдання, функції та структура. Адміністративні посади та їх ієрархія. Сутність та значення процесу адміністративного менеджменту в публічній сфері. Система адміністративного управління (Administrative Management System – AMS). Складові процесу адміністративного менеджменту у соціокультурній сфері: функції (технології), методи, управлінські рішення.

Змістовий модуль 2. Особливості адміністративного управління в соціокультурній сфері

Тема 4. Публічне управління та адміністрування у соціальній сфері

Концепція проектування публічного управління та адміністрування соціальними процесами. Основні адміністрування у соціальній сфері. Визначення та зміст категорій «соціальна політика» та «публічне управління та адміністрування у соціальній сфері». Поняття та структура системи соціального захисту населення в Україні. Повноваження суб'єктів публічного управління та адміністрування у соціальній сфері. Поділ та кооперація праці в публічному управлінні соціальною сферою. Особливості застосування механізмів публічного управління та адміністрування щодо формування системи соціального захисту. Формування та реалізація державної політики у сферах праці та соціальної політики, зайнятості населення та трудової міграції, трудових відносин, загальнообов'язкового державного соціального та пенсійного страхування. Роль системи органів виконавчої влади у забезпеченні та реалізації державної політики у сфері соціального захисту інвалідів, ветеранів війни, інших осіб, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Ефективність публічного управління в соціальній сфері.

Тема 5. Публічне управління та адміністрування у сферах освіти та науки

Мета, функції, принципи публічного управління та адміністрування освітою. Державна політика в галузі освіти. Національна доктрина розвитку освіти. Органи управління освітою, їх структура, повноваження. Тенденції централізації та децентралізації управління освітою на загальнодержавному та регіональному рівнях. Класифікація методів управління в освіті: адміністративні, економічні, соціально-психологічні. Права, гарантії, обов'язки працівників, зайнятих адміністративною та педагогічною діяльністю в освіті. Управління підготовкою педагогічних та науково-педагогічних кадрів. Підвищення якості освіти як складова гуманітарної політики держави. Державні освітні стандарти. Моніторинг якості освіти. Джерела фінансування освіти. Інтеграція України в міжнародний освітній простір у контексті Болонського процесу.

Мета, функції, принципи публічного управління та адміністрування у сферах наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності. Законодавче та нормативно-правове забезпечення публічного управління та адміністрування у сферах наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності. Органи управління у сферах наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, їх структура, повноваження на загальнодержавному та регіональному рівнях. Співробітництво та інтеграція з установами НАН України та галузевими академіями наук. Координація наукових досліджень з пріоритетних напрямів науки і техніки. Впровадження результатів наукових досліджень і розробок, сприяння у вирішенні проблем кадрового забезпечення економіки фахівцями високої кваліфікації. Інноваційна спроможність та технологічна готовність української економіки у міжнародних порівняннях. Інформаційно-аналітичне забезпечення наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності. Удосконалення управління науковою, науково-технічною та інноваційною діяльністю як важливого фактору інноваційного розвитку держави.

Тема 6. Публічне управління та адміністрування у сфері культури, мистецтва та туризму

Поняття і зміст публічного управління та адміністрування у сфері культури та мистецтва, туризму. Система органів виконавчої влади, які здійснюють управління у сфері культури, мистецтва, туризму. Центральні органи виконавчої влади, що здійснюють державну політику у сфері культури, туризму: функції, завдання, структура. Види і правовий статус підприємств, закладів культури і професійних творчих спілок. Діяльність Українського Культурного Фонду. Забезпечення громадянам умов для культурного розвитку. Функції та принципи культури як суспільного явища.

СТРУКТУРА КУРСУ

Програма та структура навчальної дисципліни «Адміністрування у соціокультурній сфері»

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма					Заочна форма						
	Разом	у тому числі				Разом	у тому числі					
		л	п	лаб.	консп.		с.р.	л	п	лаб.	інд.	с.р.
<i>Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні засади адміністративного управління</i>												
Тема 1. Публічне адміністрування: поняття та наукові засади	15	3	3			9	15	0,5	1			13,5
Тема 2. Адміністративна діяльність як процес, закони, закономірності та принципи	15	2	3			10	15	0,5	1			13,5
Тема 3. Система адміністративного менеджменту та апарат управління	15	2	2			11	15	1	1			13
Разом за змістовим модулем 1	45	7	8			30	45	2	3			40
<i>Змістовий модуль 2. Особливості адміністративного управління в соціокультурній сфері</i>												
Тема 4. Публічне управління та адміністрування у соціальній сфері	15	3	3			9	15	1	1			13
Тема 5. Публічне управління та адміністрування у сферах освіти та науки	15	2	3			10	15	0,5	1			13,5
Тема 6. Публічне управління та адміністрування у сфері культури, мистецтва та туризму	15	2	2			11	15	0,5	1			13,5
Разом за змістовим модулем 2	45	7	8			30	45	2	3			40
Усього годин	90	14	16			60	90	4	6			80

Тема 1. Публічне адміністрування: поняття та наукові засади

1.1. Публічне управління та адміністрування: сутність та зміст понять.

1.2. Суб'єкти та об'єкти публічного управління та адміністрування.

1.3. Принципи та види публічного управління та адміністрування.

1.1. Публічне управління та адміністрування: сутність та зміст понять

Вихідними ключовими поняттями для розуміння сутності та специфіки публічного управління є держава і публічна влада.

Так, *публічне управління* є способом функціонування і реалізації публічної влади з метою становлення і розвитку держави, її адміністративно-територіального устрою, порядків, правил, притаманних їй суспільних сфер, галузей та відносин.

Загальновідомим є те, що *держава* є основним елементом політичної системи суспільства, що здійснює управління ним, забезпечує охорону його економічної та соціальної структур, упорядковує та уможлиблює його безпеку. Це історично складена структура для забезпечення потреб політичної еліти, соціальних груп і громадян. Як правило, вона є монопольним носієм суспільної влади та інституцією реалізації цієї влади.

В основу держави покладена *публічна влада*, яка є інструментом забезпечення існування держави та досягнення її цілей. Публічна влада спроможна впливати на суспільні процеси за допомогою органів державної влади та місцевого самоврядування, а також специфічних установ. Ці органи та установи є базовими елементами складного механізму владної машини.

Існує декілька підходів до реалізації публічної влади. Класики теорії західного менеджменту пропонували модель публічного адміністрування (*від англ. public administration*), а представники неокласичної теорії – модель публічного управління (*від англ. public management*). Сучасні підходи менеджменту орієнтуються на переході до моделі нового публічного управління – *new public management*.

Легитимізація переходу з галузі знань «Державне управління» до галузі знань «Публічне управління та адміністру-

вання» передбачена новим Законом України «Про державну службу», який введено в дію з 1 травня 2016 року, зокрема у статті 48, п. 2 у такій редакції. В той же час, постановою КМУ «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 29 квітня 2015 р. чітко зазначено галузь знань «Управління та адміністрування» та відповідну їй освітню спеціальність «Публічне управління та адміністрування».

Термін «**public management**» (публічне управління) вперше було введено англійцем держслужбовцем Десмондом Кілінгом (1972 р.), який вважав, що публічне управління є пошуком найкращих підходів до використання ресурсної бази з метою досягнення найважливіших цілей держави; воно повинно реалізовувати права, свободи та інтереси громадян і зумовлювати дотримання владою принципу публічності, тобто відкритості та прозорості її діяльності, можливості впливу громадськості на її органи, забезпечення громадського контролю за діяльністю її апарату.

Поняття «публічний» походить від латинського слова *publicus* – суспільний, народний, тобто «публічний» – це відкритий, гласний, суспільний, тобто той, що відбувається в присутності публіки, людей; прилюдний, привселюдний, гласний, відкритий; або призначений для широкого відвідування, користування; громадський, загальний, загальнодоступний.

Отже, *public management* спрямоване на реалізацію публічної влади й забезпечення ефективного функціонування всієї системи політичних інституцій у країні.

Отже, *public management* відрізняється від інших його видів розв'язуванням комплексніших загальносуспільних справ, одноосібною можливістю регулювання правових відносин, що безпосередньо визначає результат прийнятого управлінського рішення.

Публічне адміністрування (*public administration*), як наука, має свій інструментарій і вивчає питання наукової організації праці у сфері виконавчої влади, запровадження в роботі державного апарату сучасних інформаційних технологій, питання оптимізації процесів державного управління та управлінських функцій, послуг тощо.

Дефініцію «**публічне адміністрування**» (*public administration*), краще зрозуміти виходячи з того, що «публічне» – це «спільне, доступне для всіх, яке служить всім», а термін адміністрування (від латинського «*administrum*») – завідування, підпорядкованість та служіння, управління установою, організацією, підприємством тощо (рис. 1.1).

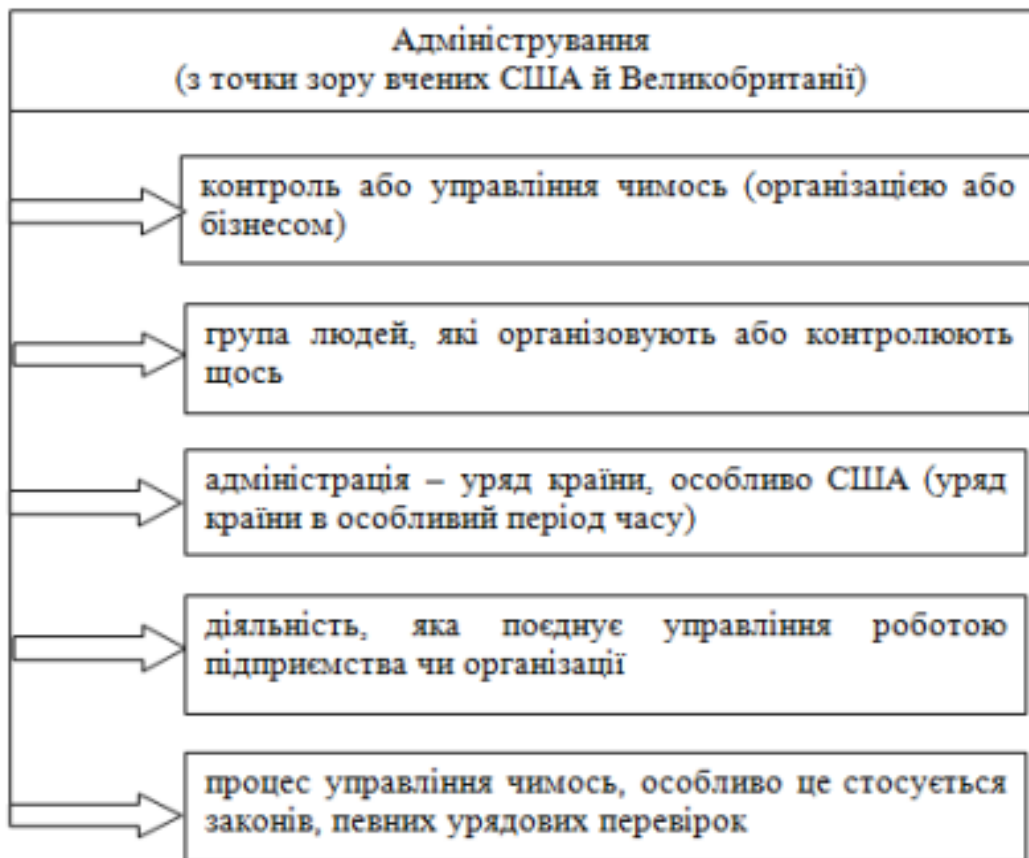

Рис. 1.1. Значення терміну адміністрування в різних країнах

Таким чином, *публічне адміністрування* – це, по-перше, професійна діяльність службовців, а по-друге, система адміністративних інституцій, які здійснюють функції управління у різних сферах суспільного життя.

«*Публічне адміністрування*» (*public administration*) – це регламентована законами та іншими нормативно-правовими актами діяльність суб'єктів публічного управління, що пов'язана з реалізацією управлінських функцій способами, визначеними в інструкціях, регламентах і процедурах, яка концентрується на впровадженні в життя директив, розпоряджень, наказів тощо.

Саме тому *у вузькому* розумінні публічне адміністрування розглядається як діяльність виконавчої влади, тобто як професійна діяльність державних службовців, яка охоплює всі види діяльності, спрямовані на реалізацію напрямів державної політики.

У широкому – під публічним адмініструванням розуміють систему управління, представлену адміністративними інститутами в рамках прийнятої в державі структури публічної влади.

Public administration – це цілеспрямована взаємодія публічних адміністрацій з фізичними та юридичними особами з приводу забезпечення реалізації законів та інших нормативних

документів і виконання основних функцій: орієнтуючого планування, що визначає бажані напрямки розвитку, створення соціальних, правових, економічних та інших умов для реалізації інтересів учасників взаємодії, розподіл праці, розподіл та координування діяльності, перевірка результатів.

Процес адміністрування є децентралізованим, пов'язаним з узгодженням інтересів усіх учасників.

На базі проведеного аналізу різних трактувань можна сформулювати такі **складові змісту публічного адміністрування**:

- процеси формування політики й управління у межах одного політичного курсу відбуваються одночасно;

- впровадження та реалізація законодавчих актів;

- ухвалення постанов (щодо питань, що стосуються органів державної влади);

- кадри та їх організація, а також дії, що необхідні для ефективного виконання функцій виконавчих органів влади держави;

- визначення, впровадження та регулювання публічної політики;

- процес управління, що здійснюється під контролем політичного лідера, який керується владними принципами менеджменту;

- збирання та оброблення інформації, контроль за виконанням бюджету, формування засад проектів законів, реалізація різних урядових заходів, наявність великого спектра повноважень від надання послуг населенню до аудиту і аналізу.

Так, у площині професійної діяльності служб публічного адміністрування воно пов'язане з органами виконавчої влади і розглядається як: професійна діяльність державних службовців, яка охоплює всі види діяльності, спрямовані на реалізацію рішень уряду; вивчення, розроблення та впровадження напрямів урядової політики.

У інституційній площині під публічним адмініструванням розуміють всю систему інститутів законодавчої, виконавчої та судової влади, за допомогою якої відповідальність за виконання державних рішень передається зверху донизу.

Тобто публічне адміністрування – це скоординовані групові дії з питань державних справ, які:

- щільно пов'язані із законодавчою, виконавчою та судовою гілками влади;

- суттєво впливають на державну політику;

- є складовою політичного процесу в державі;

- суттєво відрізняються від адміністрування у приватному секторі;

- пов'язані з численними приватними групами та індивідами, які працюють у різних організаціях та громадах.

Як правило, *дефініції публічного адміністрування* поділяються на такі *категорії* як політична, правова, управлінська та професійна. Кожна з них має свою місію, зокрема:

- політична - полягає у розробленні публічної політики; реалізації публічних інтересів; спільному розв'язуванні складних задач; урядовій діяльності;

- правова - здійснює правове регулювання та впроваджує закон в дію;

- управлінська є науковою діяльністю, функцією уряду, мистецтвом;

- професійна - визначає професію або академічну сферу.

Основними завданнями реформи публічного адміністрування в Україні є:

- формування стабільної та ефективної організації і діяльності виконавчої влади;

- організації професійної, політично нейтральної та відкритої публічної цивільної служби (служби в органах виконавчої влади та місцевого самоврядування);

- створення системи спроможного місцевого самоврядування;

- зміцнення статусу громадянина у відносинах з органами публічної адміністрації;

- гарантування підконтрольності публічної адміністрації політичній владі та суспільству.

Таким чином, створення ефективної системи публічного адміністрування в Україні, що надаватиме якісні публічні послуги громадянам на рівні, що відповідає європейським стандартам, - це виконання суспільного замовлення.

1.2. Суб'єкти, об'єкти та процес публічного управління та адміністрування

Об'єктом публічного управління є політико-правові і соціальні відносини з приводу впорядкування суспільних справ на всіх рівнях управління.

Суб'єкт публічного управління представляє публічну владу у вигляді спеціально створених органів та їх системи та чинить цілеспрямований вплив на об'єкт управління.

У сенсі *суб'єкт-об'єктних відносин* public management є неперервним процесом реалізації відповідних управлінських функцій, через що для нього можна застосувати визначення через ці функції, а саме: публічне управління є процесом планування, організації, мотивації, контролю та пов'язуючих їх комунікації і прийняття рішень з метою формулювання й досягнення його цілей.

Предметом публічного управління та адміністрування є закономірності, принципи, методи, форми, тенденції теорії та практики діяльності органів влади. Предметна область публічного управління окреслена такими основними поняттями: держава, суспільство, політика, влада, публічна влада, державна влада, муніципальна влада (рис. 1.2).

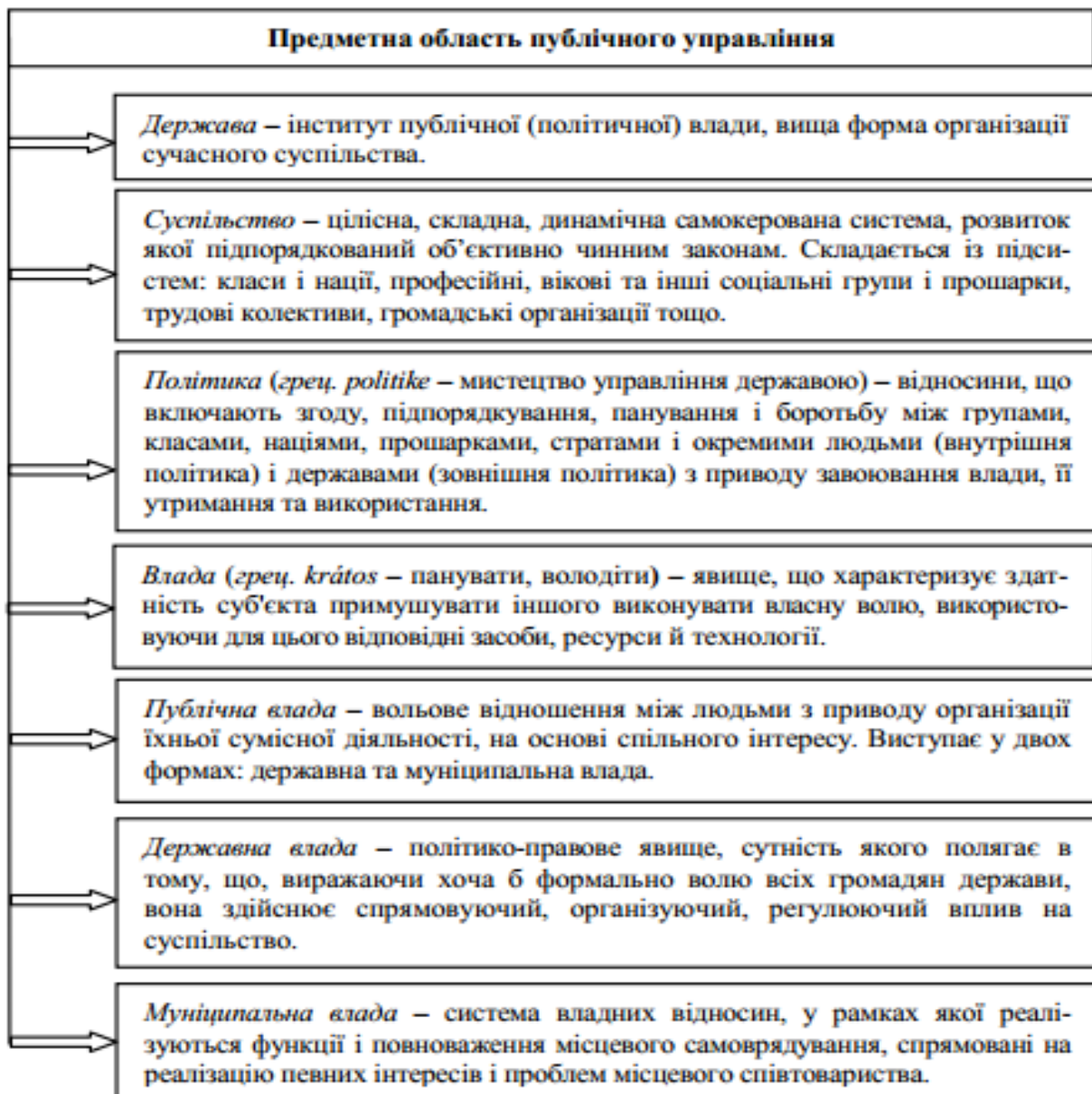

Рис. 1.2. Основні поняття публічного управління та адміністрування

Термін «публічна влада» почав вживатися в Україні після ухвалення у 1996 році Конституції України, у ст. 5 якої визначено, що єдиним джерелом влади в Україні є народ, який здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та місцевого самоврядування (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Модель публічної влади в Україні

Отже, *публічна влада* – це державна влада (виконавча, законодавча та судова), публічна самоврядна влада в особі представницьких та виконавчих органів місцевого самоврядування та громадських інституцій.

Розгорнуту циклічну модель публічного управління, яка показує більш детально роботу суб'єкта управління відображено на рис. 1.4.

Усі наведені у моделі напрями публічного управління здійснюються за допомогою специфічних управлінських впливів, для чого приймаються відповідні їм управлінські рішення.

Оскільки будь-який управлінський процес починається з функції *планування*, публічне управління не є виключенням. Планування у публічному управлінні передбачає складання програм розвитку держави, району, області, міста або селища. Також плануються усі процеси всередині колективних угрупу-

вань, які мають привести до виконання загальної мети колективу. Плануються завдання апарату управління, підлеглих та кадрів. Okремо складаються плани щодо забезпечення управлінської (планування розроблення правових актів, стандартів, регламентів, організаційних структур та заходів з управління тощо) та забезпечувальної (фінанси, кадри, матеріально-технічне та інформаційне забезпечення) діяльності.

Рис. 1.4. Модель публічного управління

Визначення цілей є найважливішим етапом у циклі процесу публічного управління. Всі інші функції та дії спрямовані тільки на забезпечення досягнення поставлених цілей. Саме тому цілі не можуть бути не завищеними, тоді вони не зможуть бути досягнутими у повному обсязі, не заниженими, оскільки тоді відбувається штучне гальмування розвитку об'єкта управління. У першому випадку може спостерігатися підрив авторитету влади внаслідок невиконання обіцянок, а у другому – внаслідок неналежної діяльності або бездіяльності.

Організація у публічному управлінні має за мету матеріалізацію розроблених програм та планів. Відбувається закріплення конкретних завдань за структурами, посадовими особами, кадрами.

Функція мотивації у публічному управлінні має таку саму мету, як і у менеджменті загалом. Необхідно заохочувати суб'єкт управління до ефективної праці, підвищуючи якість управління.

Контроль здійснюється за усіма державними органами, посадовими особами, кадрами на рахунок виконання ними у строк та ефективно своїх завдань. Тут може здійснюватися попередній, поточний та заключний контроль. Так, державні службовці мають звітувати про виконану роботу наприкінці місяця, кварталу, півріччя та року. Президент та парламент звітує перед громадянами про виконану роботу у державі за строк їх функціонування. Мер міста звітує про використання фінансових та матеріальних ресурсів на розвиток та розбудову міста тощо. Відходячи від циклічної моделі публічного управління, звернемося до публічного адміністрування в державному аспекті. Адже саме тут найбільш яскраво виявляються особливості адміністрування, переваги та недоліки різних методів управління. Це зумовлюється масштабністю публічних впливів.

Управлінські рішення та управлінські впливи з публічного адміністрування у державі здійснюється через:

- проведення першочергових заходів щодо реалізації програми діяльності уряду;
- проведення зовнішньої та внутрішньої політики, зокрема політики у сферах праці й зайнятості населення, соціального захисту, шлюбу, сім'ї, охорони дитинства, батьківства; охорони здоров'я; освіти; науки; культури тощо;
- розроблення, прийняття і реалізація національних, державних та регіональних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля;
- координація і контроль роботи органів виконавчої влади;
- забезпечення рівноправних умов розвитку всіх форм власності;
- управління об'єктами державної власності;
- здійснення зовнішньоекономічної діяльності України;
- забезпечення громадського порядку, боротьби зі злочинністю.

1.3. Принципи та види публічного управління

Опрацювавши велику кількість *принципів публічного управління*, оскільки воно охоплює низку дисциплін, можна виділити найбільш характерні:

1. *Публічна влада керівника*. Реалізація повноважень керівником зумовлює потребу мати відповідний рівень влади, наданих повноважень і прав, можливість надавати розпорядження.

2. *Єдність керівництва і розподіл управлінської праці*. Цей принцип доводить, що відсутність керівництва спричиняє хаос, разом із тим, поділ праці уможлиблює спеціалізацію.

3. *Єдність розпорядження і конкретність виконавців*. Коли наявною є велика кількість керівників, які дають розпорядження щодо одного питання, виникає хаос, разом із тим, відсутність єдиного розпорядження унеможлиблює його якісне вирішення.

4. *Вторинність інтересів управлінців, які займаються публічною службою, разом із тим, первинність інтересів публічного управління*. Під час виконання службових обов'язків пріоритет мають інтереси публічного управління.

5. *Потреба у централізації*. Необхідною, певною мірою, є централізація в управлінській ієрархії, що уможлиблює стабільність і створює єдиний управлінський механізм.

6. *Відсутність плинності керівників*. Питання публічного управління можливо вирішувати лише за наявності стабільного керівництва.

7. *Відповідність заохочень і покарань результатам діяльності працівників*.

8. *Наявність зворотного зв'язку в керівництві*. Керівник має, аналізуючи результативність своїх наказів, коригувати їх у разі наявності відповідного сигналу зворотного зв'язку.

9. *Оплата праці керівника відповідно до складності, відповідальності і напруженості його роботи*. Його робота має оплачуватися згідно з результативністю, обсягом та якістю.

Види публічного управління. Традиційно публічне управління згідно з його специфічністю поділяють на:

1) міжнародне публічне управління. Його реалізують органи, що створені світовою спільнотою, зокрема, це Генеральна Асамблея, Організація об'єднаних націй, Рада Безпеки, регіональні міжнародні об'єднання, що мають функції управління на основі державних угод. Отже, міжнародне

публічне управління створюється на базі державного, яке реалізують відповідні міжнародні органи;

2) публічне державне управління. Його реалізують на теренах окремо взятої країни, навіть у разі її невизнання світовою спільнотою, оскільки вона може мати власного президента чи парламент, а також інші органи, які реально керують політичною, економічною та соціальною ситуацією такої держави. Такий підвид державного управління називають парадержавним, тобто таким, що є схожим на державне (приклад, Мозамбік, Ангола або Гвінея-Бісау);

3) специфічним підвидом публічного управління є таке, що функціонує у різних суб'єктах федерації або в автономних утвореннях, зокрема: Шотландія в Великобританії. На відміну від федерації, спільних повноважень вони не мають, а є автономним публічним недержавним управлінням;

4) публічне управління спостерігається на теренах територіальних колективів у формі муніципальних утворень. Держава (суб'єкт федерації) закріплює конституцією і законами місцеве управління, яке є недержавним муніципальним управлінням.

Основною причиною формування управлінських структур у колективі є потреба регулювання відносин всередині його з метою досягнення важливих цілей і вирішення конфліктів.

Контрольні запитання до теми 1

1. Які поняття є ключовими для розуміння сутності та особливостей публічного управління та адміністрування?
2. Дайте трактування поняття «публічне адміністрування».
3. Охарактеризуйте поняття «державна» та «публічна влада».
4. Дайте сучасне визначення поняття «публічне управління».
5. Хто вперше ввів у науковий вжиток термін «публічне управління» і що він вбачав під цим?
6. У чому полягає відмінність між поняттями «державне управління та «публічне адміністрування»?
7. Що є критеріями «публічності» організації?
8. Поясніть, чим відрізняється публічне управління і адміністрування від менеджменту.

9. Які завдання стоять перед наукою публічного управління та адміністрування?

10. Назвіть основні моделі реалізації публічної влади. Які умови їх застосування?

11. Сформулюйте сучасні принципи публічного управління.

12. Які існують види публічного управління?

Рекомендована література до теми 1:

1, 15-16, 20-26, 27, 37.

Інформаційні Інтернет-ресурси: 11-13.

Тема 2. Адміністративна діяльність як процес, закони, закономірності та історія розвитку

2.1. Закономірності, тенденції та історія розвитку публічного управління та адміністрування за кордоном

2.2. Специфіка української моделі публічного управління та адміністрування.

2.3. Механізм публічного управління та адміністрування соціокультурною сферою

2.1. Закономірності, тенденції та історія розвитку публічного управління та адміністрування за кордоном

Реформування у системі адміністрування США за майже два десятиріччя XIX ст. уможливило суттєвий розвиток теорії публічного управління. Крім того, поява теорій наукового управління в багатьох європейських країнах слугує підґрунтям для більшості наукових робіт публічного адміністрування. Диференціація гуманітарних наук відіграла свою роль також у розвитку науково-теоретичної бази публічного управління.

Одна з головних заслуг в розробленні основоположних концептуальних положень і принципів теорії публічного адміністрування як самостійної галузі досліджень належить відомому німецькому ученому кінця XIX – початку XX ст. М. Веберу. Він був ініціатором базових концепцій держави як головного суб'єкта політики і влади, бюрократичного апарату тощо.

Суттєвий внесок у розбудову методології публічного адміністрування зробив В. Вільсон (майбутній президент США), який у 1887 році, будучи професором Колумбійського університету, опублікував книгу «Вивчення адміністрування». З того часу його ідеї поширилися на весь світ і набули в ньому популярності. Базова ідея про можливість засобами цієї науки запропонувати шляхи покращення діяльності уряду країни, зробити її менш трудомісткою та впорядкувати процес управління, належить саме В. Вільсону, який першим використав термін «публічне адміністрування».

Основні періоди розвитку публічного адміністрування

Публічне адміністрування як наукова галузь з'явилася на початку ХХ ст.

Розглянемо основні періоди його розвитку.

I період (20-50-ті роки ХХ ст.). У 20-50-ті роки ХХ ст. з'явилися низка фундаментальних робіт щодо розбудови держави, яка набула широкого розголосу та неабиякого успіху в науковій спільноті. Йдеться, насамперед, про праці Джеймса Муні, Алана Рейлі, Л. Галіка і Ліндела Урвіка, У. Бенніса і П. Слейтера, Р. Сейдмана, які пов'язані зі стрімким зростанням кількості та масштабу державних установ у період реформ, нового курсу Ф. Рузвельта тощо.

У цей період з'являються цікаві ідеї у працях відомого англійського економіста Джона Мейнарда Кейнса, висловлені їм в книзі «Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей» (1936 р.). Його ідеї та думки вплинули як на розвиток публічного адміністрування того часу, так і на всю історію його розвитку у майбутньому. Потрібно зауважити, що неокласики того часу використовували у своїх дослідженнях мікроекономічний підхід. Проте, Кейнс і його прихильники взяли на озброєння макроекономічний підхід, поставивши собі за мету виявлення й аналіз різних змінних величин, що впливають на економічний розвиток країни. При такому підході можливим є розгляд економіки країни у цілому, не розбиваючи її на окремі частини – фірми, господарства, а також ринкові процеси на окремих ринках, як роблять неокласики.

II період (50-ті рр. ХХ ст.). У цей період виникає і активно розвивається «школа людських відносин». Її представники вважають за необхідне врахування людського чинника в управлінських процесах. Зрозуміло, що в публічному адмініструванні владні прерогативи визначаються Конституцією, законами, указами, вказівками та іншими нормативно-розпорядчими документами. Разом із тим, виконання цих законів та указів здійснюється та забезпечується людьми, від волі, сумлінності, знань, повноважень і досвіду яких залежить результативність прийнятих нормативно-правових актів.

Ідеї та концепції цього часу вдало розкрито у роботах Мері Паркер Фоллет, Абрахама Маслоу, Елтона Мейо та ін. Основною ідеєю цієї когорти дослідників є те, що важливим є вдосконалення психологічного клімату в колективі та застосування

мотиваційних чинників, що надає змогу оптимізувати систему публічного адміністрування, підвищити продуктивність праці кадрів та задоволеність кадрів своєю роботою.

При цьому Мейо, наприклад, розглядав працівників не як ізольованих, егоїстично мотивованих індивідів, а як групу зі своїми нормами, цінностями, механізмами функціонування і особливими зв'язками з навколишнім світом. Особливістю робіт того часу є те, що вони розглядали саме людський чинник як один з основних, що впливає на ефективність організацій, зокрема й органів публічного адміністрування.

III період (50-80-ті роки ХХ ст.). Окремим етапом розвитку теорії публічного адміністрування потрібно назвати 50-80-ті роки ХХ ст. Особливістю цього етапу є тотальне впровадження гуманітарних наук в усі інші науки, зокрема публічне адміністрування. Найбільший внесок в розробку цих підходів зробили такі американські соціологи і політологи: Гарольд Лассвелл, Толкотт Парсонс, Пауль Лазарсфельд, Девід Істон, Джон Брукшир Томпсон, Габріель Алмонд та ін.

Суспільство розглядалося як цілісна система, при цьому механізм публічного адміністрування вивчався через призму такого суспільства, концентруючи увагу на чинниках, що сприяють або перешкоджають інтеграції та стабільності існуючої системи публічного адміністрування.

У своїй книзі «Введення в управлінські науки», виданій у 1971 р., Лассвелл глибоко та доступно обґрунтував ідеї про те, що усі питання в суспільстві потрібно вирішувати демократичним шляхом особами, що мають компетенцію у цих питаннях та наділені відповідними повноваженнями.

Необхідно відзначити, що в цей період значна частина дослідників пропагувала ідею оптимізації політичних і управлінських рішень за допомогою спеціальних технічних прийомів, прагнучи покращити політику за допомогою прийомів менеджменту. Наприклад, економісти тогочасної дійсності Е. Стоукі і Р. Зекхаузер у своїй книзі «Основи управлінського аналізу», опублікованій в 1978 р., і автори книги «Світ управлінського аналізу» політологи Герман Хайнеман, Алан Девід Блум, Джордан Бернт Пітерсон та ін. описують саме такі технічні прийоми.

Саме у цей період формуються два методологічні підходи до публічного адміністрування – соціально-інженерний і гуманітарний, які мають неабияку актуальність і в наш час. При соціально-інженерному підході також пропонується використо-

увати прийоми класичного менеджменту у публічному адмініструванні, проте з деякими модифікаціями та відмінностями. Але за всіх відмінностей в більшості питань їх об'єднує загальна орієнтація на пошук ефективних моделей публічного адміністрування і раціонального розв'язання проблем, що виникають перед суспільством, за допомогою вдосконалення та модернізації вже існуючих механізмів управління.

Одним з найбільш типових для того часу представників соціально-інженерного підходу є американський дослідник Джордж Кайден. Він органічно поєднує як чисто управлінські, так і культурно-історичні чинники й вказівки, оскільки адміністративна субкультура, на його думку, є продуктом не лише економічних, але і етичних та інших соціокультурних чинників суспільства та державотворення.

Відмінністю від представників соціально-інженерного підходу прихильників гуманітарного підходу є те, що вони вважають, що в сучасному швидкозмінному світі наявна бюрократизація владних структур, в багато разів підсилююча негнучкість та інертність механізмів ухвалення і реалізації політичних рішень, і, як наслідок цих явищ, – зниження ефективності та дієздатності цих структур. За таких умов вони не можуть достатньо оперативно реагувати на нові проблеми та потреби і ухвалювати відповідні рішення.

Значні напрацювання з вирішення питань управління колективами в системі державно-адміністративної системи містяться у роботах Герберта Саймона. У своїй роботі «Адміністративна поведінка» він обґрунтовує думку щодо тісної залежності між ефективністю державного управління та поведінки як окремих осіб, так і колективу кожного підрозділу в цілому. Найбільше він апелює до можливості виявлення та розстановки меж між раціональними та ірраціональними аспектами поведінки людей.

Не можна не згадати також спроби європейських дослідників аналізувати проблематику сучасного публічного адміністрування у філософсько-світоглядному контексті. Таких поглядів дотримувалися німецькі управлінці Х. Кун, Е. Форстхофф, Е. Хіппель та ін. Вони схильні розглядати систему публічного адміністрування як «трансцендентальний розум» і «вічні цінності».

Наприклад у своїх роботах Х. Кун стверджував, що будь-яка теорія публічного адміністрування будується з урахуванням

людської природи і тому потрібно, щоб у неї був суто філософський характер. «Держава, – писав він, – живе людиною: людина засновує, формує, керує нею і водночас живе в ній, осягаючи її як свою долю».

Важливий внесок у розроблення подібного трактування вніс німецький філософ і соціолог Арнольд Гелен. Згідно з його твердженнями, публічне адміністрування є фундаментальним антропологічним інститутом. Він вважав структури публічного адміністрування ідеологічно та соціально нейтральними, що використовуються політичними силами як «керівний штаб нової системи для примушення своїх супротивників». Він вважав, що прагнення до стабільності внутрішнього і зовнішнього світу, яке лежить в основі людського буття, є основою будь-якої системи публічного адміністрування.

IV період (кінець ХХ ст.). У 80-90-ті рр. ХХ ст. починається відмова від традиційної моделі й упровадження нових моделей публічного адміністрування, чому сприяли не лише представники гуманітарного підходу.

Одним з ранніх трактувань публічного адміністрування є розгляд його як «королівської щедрості». За часів, коли все належало короні (престолу), задоволення будь-яких потреб шляхетних осіб мало сприйматися як особливий дарунок. У сучасному світі таке бачення публічного адміністрування можна побачити в традиційних монархіях, де лікарні, школи, інститути, сквери та інше надаються як дарунок. Відтак, королівська щедрість – це будь-які товари, послуги, нагороди чи відзнаки, якими діюча влада може винагородити суспільство.

Отже, кожен період розвитку публічного адміністрування здійснив неоціненний внесок у його формування, методологічну базу та застосування у суспільстві та державі.

2.2. Специфіка української моделі публічного управління та адміністрування

В Україні діє парламентсько-президентська система управління. Традиційно виділяють такі основні елементи цієї системи: президент; законодавча, виконавча та судова гілки влади; публічна служба. Законодавча влада представлена єдиним органом – парламентом, у віданні якого знаходиться Рахункова палата (рис. 2.1).

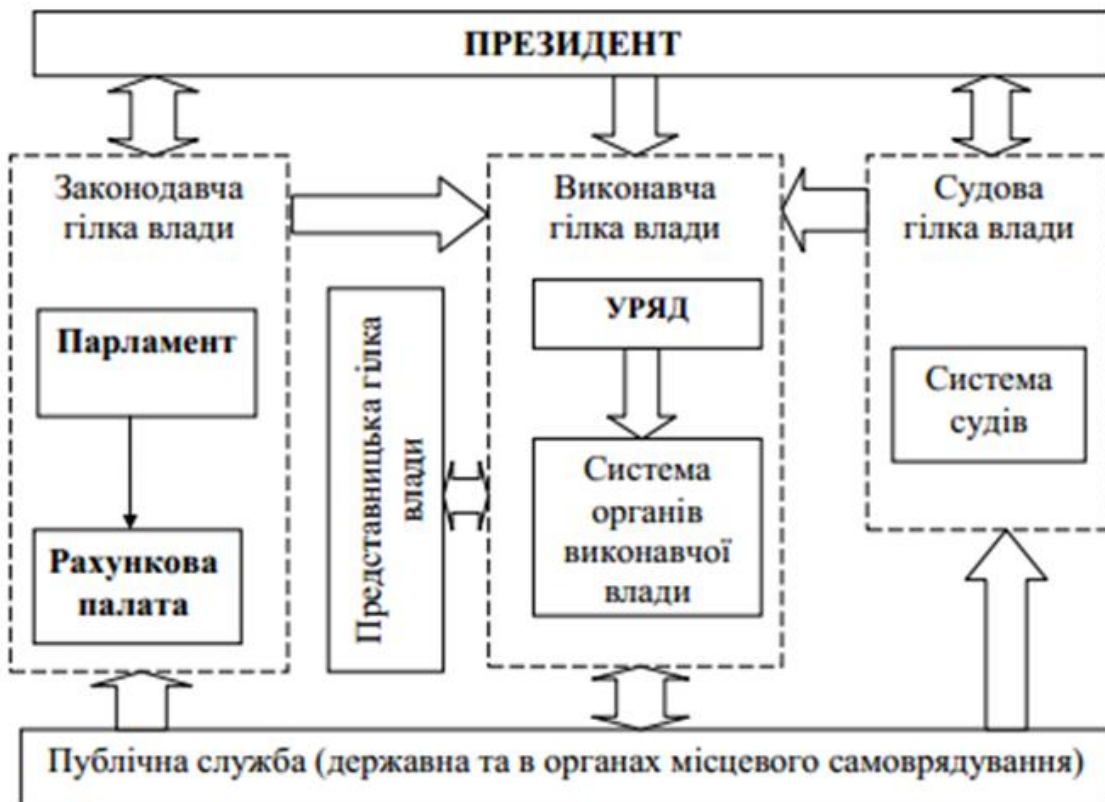

Рис. 2.1. Узагальнена модель української публічної влади у парламентсько-президентській республіці

Виконавча гілка представлена розвинуеною системою органів публічної влади: уряд, центральні органи виконавчої влади, місцеві публічні адміністрації.

Судова гілка влади охоплює систему судів: загальних та спеціальних. Публічна служба належить до системи органів виконавчої влади, проте вона виділена як окремий елемент цієї системи, оскільки реалізує функцію управління персоналом у системі публічної влади.

Як суттєву особливість чинної української моделі системи організації та діяльності публічної влади потрібно зазначити фактичну наявність «представницької гілки влади», що охоплює місцеві ради (обласні, районні та районні у містах ради). Їх взаємодія з обласними, районними та районними у містах публічними адміністраціями побудована на принципі делегування повноважень.

Для розуміння ролі та місця публічного управління та адміністрування в житті суспільства та держави у цілому варто звернутися до моделі основних напрямів та процесів його здійснення (рис. 2. 2).

Рис. 2.2. Українська модель основних напрямів, процесів та форм публічного управління та адміністрування

Аналізуючи публічне управління та адміністрування як систему діяльності, можна виділити в ньому такі основні напрями та процеси:

- напрям державотворення, що імплементується у процесах створення та розвитку системи публічної влади, зокрема, містить правове закріплення: форми публічного правління; політичного режиму; адміністративно-територіального устрою; місії, основні цілі і функції держави, їх важливості та порядок виконання; розподіл повноважень між усіма органами державної влади; структуру органів публічної влади; виконання та розподілу завдань і функцій органів влади; напрям формування державних стратегій, що реалізується шляхом розроблення і вдосконалення державних стратегій та політик, і охоплює: визначення стратегії розвитку усієї держави, формування державних політик за основними напрямками діяльності держави; формування програм та планів дій, розроблення сценаріїв і графіків досягнення цілей органів публічної влади; складання бюджету;

- напрям публічного адміністрування, що імплементується шляхом реалізації стратегій, зокрема забезпечує постійну організацію всіх вище зазначених процесів, оперативне і тактичне управління різними суспільними сферами, галузями та відносинами з метою досягнення поставлених цілей та вирішення завдань держави.

2.3. Механізму публічного управління та адміністрування соціокультурною сферою

Соціокультурна сфера - це сфера духовного (нематеріального за своїм характером) життя людей, пов'язана з їх освітою, вихованням, інтелектуально-культурним розвитком, охороною їх здоров'я, соціальним забезпеченням та задоволенням інших соціально-культурних потреб людини.

Управління соціокультурною сферою - це безперервний процес впливу органів державної влади, місцевого самоврядування, організацій усіх форм власності, інститутів громадянського суспільства на галузі соціокультурної сфери та відносини, що виникають між ними з метою підвищення якості життя населення країни. Держава, виконуючи ту чи іншу функцію управління, впливає на суспільні процеси через посередництво специфічних механізмів, навіть попри певний опір людей.

Такий *механізм* представляє собою єдність методів і принципів здійснення цієї функції, а також низки засобів її забезпечення - правових, організаційних, економічних, технологічних, інформаційних тощо.

З нашої точки зору, у визначенні дефініції «*механізм публічного управління соціокультурною сферою*» повинні бути відображені наступні моменти:

а) суб'єкт управління - керуюча ланка системи управління, яка здійснює цілеспрямований вплив на інші елементи системи управління. В якості суб'єкта управління може виступати як посадова особа (директор установи, головний режисер театру, начальник відділу і т. п.), так і органи управління (наприклад, міністерство, муніципалітет тощо), а також структури громадянського суспільства (наприклад, профспілки) і т. п.;

б) об'єкт управління - керована соціальна система, елементами якої є суспільство, соціальні групи, творчі колективи, які взаємодіють між собою з приводу реалізації загальних і окремих інтересів;

в) наявність мети управління, під якою розуміється бажаний, можливий і необхідний стан системи, який має бути досягнуто.

Суб'єкт управління характеризується прийняттям управлінських рішень і забезпеченням їх практичного здійснення. В якості суб'єктів управління соціально-культурною сферою виступають органи державної влади та місцевого самоврядування, державні та муніципальні підприємства, а також громадські організації та приватні бізнес структури.

Принципами реалізації механізму публічного управління соціально-культурною сферою є загальнонаукові (світоглядні), серед яких принципи законності, демократизму, публічності, єдиноначальності і колегіальності, централізації і децентралізації, плановості, ефективності.

При цьому найважливіші *види і функції механізму публічного управління та адміністрування наступні:*

- *прогнозування* – наукове обґрунтування судження про стан тих чи інших соціальних явищ і процесів в майбутньому, а також про альтернативні шляхи і тер" міни здійснення цих станів;

- *проектування* – процес створення прообразу (прототипу) передбачуваного соціального об'єкта, соціального явища або процесу за допомогою науково обґрунтованого визначення варіантів їх розвитку або поле творчого освоєння соціальної дійсності, коли поряд з найбільш ймовірними тенденціями розвитку тих чи інших соціальних явищ і процесів одночасно розглядаються найменш вірогідні, але реально можливі;

- *планування* – визначення цілей, планів, завдань із зазначенням ресурсів, термінів, темпів, пропорцій та інших необхідних параметрів розвитку соціальних процесів, а також основних засобів їх втілення в життя;

- *стратегічне планування* – процес вироблення і наукового обґрунтування стратегічних цілей і рішень, необхідних для їх досягнення у віддаленому просторово-часовому вимірі; програмно-цільове управління;

- *формування організаційного порядку* – системи довгострокових, відносно стабільних цілей, зв'язків і норм, що регулюють відносини, що виникають між суб'єктами соціального управління.

Для соціокультурної сфери традиційний поділ на керуючих і керованих набуває відносного характеру. Так, у сфері художньої творчості управління по суті стає самоврядуванням, зливаючись безпосередньо з самим творчим процесом і творцем.

Ряд науковців і практиків у цьому бачить аргумент для децентралізації управління в соціокультурній сфері. На нижніх ланках управління така різниця стає все більш відносною, і навіть можна говорити про те, що з регіонального рівня вона починає зникати.

Процес децентралізації управління в соціокультурній сфері не може обмежитися простою передачею функцій з верхніх щаблів управління на нижні. Розширення прав і самостійності низових ланок не виключає певні права та обов'язки центральних органів управління, у віданні яких зберігаються економічні ресурси, функція забезпечення правових і соціальних гарантій творчої діяльності митців.

Сьогодні можна виділити дві групи проблем публічного управління соціокультурною сферою:

- проблеми управління та адміністрування *секторами* соціокультурної сфери;

- проблеми управління соціокультурною сферою регіонів.

Важливою особливістю секторального (галузевого) управління та адміністрування соціокультурною сферою є відсутність жорсткої адміністративної вертикалі. Так, функції державного галузевого органу по відношенню до місцевого обмежені багатьма нормативними правовими актами, які передають ті чи інші повноваження з управління соціальною сферою з державного рівня на місцевий рівень. На функціонування галузевого управління істотний вплив роблять також структури громадянського суспільства (наприклад, професійні спілки, товариства захисту прав споживачів і т. п.). Вони *не* беруть безпосередньої участі в процесі управління галуззю, але здійснюючи ряд важливих *соціальних функцій*:

- захист інтересів відповідної категорії працівників,
- участь в розробці галузевої нормативної бази,
- громадський контроль над діяльністю організацій та установ даної галузі і т. п.

У даний час можна говорити про часткове збереження галузевої системи управління в СКС, де задіяні, наприклад, такі керівні органи державного рівня: міністерства: МОЗ України; МОН; МКІП, Міністерство молоді та спорту України, Мінсоцполітики; державні служби, агентства тощо.

На місцевому (регіональному) рівні управління соціально-культурною сферою виходить на перший план, його здійснення є найважливішим завданням і центральною місією органів

місцевого самоврядування. При розгляді місцевого рівня управління СКС слід також враховувати наступні фактори:

1. В рамках ринкових перетворень відбувався масовий перехід у комунальну власність майна організацій СКС, що належало раніше непрофільним міністерствам і відомствам (наприклад, відомчі бібліотеки, будинки і палаци культури, дитячі садки і т. д.). Таким чином, на територіальні органи управління було покладено всю повноту відповідальності за розвиток СКС на місцевому рівні.

2. Участь державних галузевих органів в управлінні соціально-культурною сферою повністю не виключено і здійснюється через ряд прямих і непрямих методів.

3. Функціонують місцеві органи управління соціально-культурною сферою, які безпосередньо підпорядковуються державним структурам.

4. Місцеві органи управління соціально-культурною сферою побудовані також за галузевим принципом. Тому існуючий принцип управління отримав визначення територіально-галузевого.

Методи публічного управління в СКС

Стосовно управлінської діяльності органів влади під *методом* розуміється прийом практичної реалізації завдань і функцій органів управління на основі, закріпленої за ними компетенції, у встановленій формі та у відповідних межах.

Переходячи до аналізу специфіки методів публічного управління в СКС, як правило, виділяються методи трьох основних груп: *нормативно-правові, адміністративні та економічні.*

Стосовно використання нормативно-правових методів - за їх допомогою держава формує правове поле, що дає змогу діяти як закладам СКС, так і органам державної влади та місцевого самоврядування, що впливають на їх роботу.

Адміністративні методи знаходять своє вираження у здійсненні суб'єктом управління владного забезпечення належної поведінки об'єктів, тобто суб'єкт управління приймає управлінське рішення обов'язкове для адресата управління.

Економічні методи - способи економічного або непрямого впливу з боку суб'єктів управління на відповідні об'єкти управління. Головне при цьому полягає в тому, що з їх допомогою суб'єкт досягає належної "поведінки" об'єкту шляхом впливу на його матеріальні інтереси, тобто опосередковано (на відміну від способів прямого владного впливу). Найчастіше стимулюючі засоби зводяться до економічних (наприклад, матеріальне заохочення, надання пільг і т. п.).

Управління соціокультурною сферою передбачає розробку цільових програм, що забезпечують оновлення різних областей мистецького життя, підготовку і підвищення кваліфікації творчих кадрів, вдосконалення художньої діяльності, організацію міжнародних контактів. Пошук оптимальних структур, форм і методів управління важливо перенацілити на попит і потреби людини та його вдосконалення. Безумовним пріоритетом державної політики в сфері духовного життя слід вважати забезпечення ефективної взаємодії культури, науки і освіти.

Специфіка методів управління в СКС полягає в тому, що в їх числі слід розглядати не тільки адміністративні та економічні підходи, але також і соціально-психологічні методи (зокрема, *методи переконання, залучення до співпраці, до прийняття рішень*), оскільки до складу об'єкта управління органічною складовою частиною входять певні контингенти населення.

Отже, механізм державного управління соціокультурною сферою має яскраво виражену специфіку, по"в'язану з особливостями: а) об'єкта управління, в якості якого виступають ланки єдиної системи – соціокультурної сфери; б) суб'єктів управління, в якості яких фігурують органи державної влади та місцевого самоврядування, інститути громадянського суспільства, органи управління установами соціокультурної сфери і т. п.; г) методів управління, в якості яких повинні використовуватися не тільки адміністративні та/або економічні методи, але також і соціально-психологічні. Проте, очевидно, що вирішити завдання підвищення результативності організацій соціокультурної сфери можливо тільки в тому випадку, якщо буде створено ефективний механізм державного управління, в якому буде досягнуто оптимальне поєднання методів різної природи – нормативно-правових, адміністративних, економічних, соціально-психологічних.

Підсумовуючи вищевикладене, необхідно зазначити, що *адміністрування в соціально-культурній сфері* – це різновид публічного адміністрування, сукупність функцій, що здійснюються органами державної влади з метою здійснення управління освітою, наукою, культурою, охороною здоров'я та соціальним захистом населення України, фізкультурою та спортом, спрямованих на забезпечення соціально-культурних прав і свобод громадян. Це складна та динамічна сфера публічного адміністрування, без якої неможливе існування цивілізованої європейської держави.

Роль держави в соціально-культурному розвитку країни досить вагома. Держава здійснює загальне керівництво питаннями соціально-культурного будівництва (створює належну матеріально-технічну нормативну базу, організує підготовку кадрів, піклується про соціальний захист населення).

Зміст і характер методів діяльності державних органів у сфері соціально-культурного будівництва мають свої особливості. Місцеві органи влади переважно застосовують методи переконання, загальноорганізаційного, рекомендаційного та стимулюючого характеру, творчого спонукання, матеріального та морального заохочення тощо.

Контрольні запитання до теми 2

1. Які завдання стоять перед наукою публічного управління та адміністрування?
2. Що є об'єктом та предметом дослідження теорії публічного управління?
3. Назвіть основні періоди розвитку публічного адміністрування.
4. Які погляди є характерними для ранніх періодів розвитку публічного адміністрування?
5. Хто є яскравими представниками останніх періодів розвитку публічного адміністрування? Якими є їх основні наукові доктрини?
6. Як можна охарактеризувати чинну модель публічного управління та адміністрування в Україні?
7. Якими є основні форми публічного управління в Україні? Розкрийте їх призначення.
8. Назвіть основні складові механізму публічного управління та адміністрування соціокультурною сферою.
9. Які методи управління переважають в соціокультурній сфері і яка перспектива їх розширення?

Рекомендована література до теми 2:

1, 15-16, 28-30, 32, 34, 39, 44.

Інформаційні Інтернет-ресурси: 6, 11-13.

Тема 3. Система адміністративного менеджменту та апарат управління

- 3.1. Огляд світових моделей адміністрування.
- 3.2. Основні категорії адміністративного менеджменту.
- 3.3. Система адміністративного управління (Administrative Management system), її структура.
- 3.4. Адміністрація як орган адміністративного управління і суб'єкт адміністративного менеджменту.

3.1. Огляд світових моделей адміністрування

Сучасна версія адміністративного менеджменту державних організацій представляє собою синтез New Public Management та Public Administration – новий адміністративно-державний менеджмент. Світовий досвід свідчить про складний шлях реформування державних адміністративних систем.

В класичній літературі існують різні моделі адміністрування. Дж. Лоулін визначає наступні моделі адміністративного менеджменту: англосаксонську, німецьку, французьку, скандинавську. Кожна країна нагромаджувала власний досвід у сфері адміністративних реформ. Цей досвід має істотні особливості, обумовлені політичними, історичними, правовими і культурними особливостями конкретної держави. Для країн англосаксонської моделі притаманна публічність уряду, децентралізація та використання наукового підходу в управлінській практиці.

Класична американська модель публічного управління взяла за основу модель людини економічної, до суб'єкта управління відносить органи влади всіх гілок влади та суттєво обмежено застосування правових управлінських впливів. До мінімуму скорочено публічний сектор управління. При цьому у суспільстві та управлінні ним діє принцип: все, що не заборонено законом, дозволено.

Водночас в класичній європейській моделі публічного управління (Англосаксонська модель Беверіджа), що взяла за основу модель людини адміністративної, до суб'єкта управління віднесено органи влади тільки виконавчої гілки влади й дуже розвинена система правових управлінських впливів. Таким чином створено розвинений публічний сектор управління. Тут рівень перерозподілу доходів середній, а соціальними послугами користується так само все населення.

Континентальна модель передбачає публічне управління через страхові організації, а фінансування здійснюється саме через

страхові внески. Тут соціальними послугами користується лише працююче населення, а відповідальність несе весь ринок праці.

Південно-європейська модель найбільше відрізняється від інших. Хоча публічне управління і реалізується через страхові організації, ринок соціальних послуг є переважно низьким, рівень перерозподілу доходів обмежений, а відповідальність несе сім'я та церква.

Україна з її типом публічного управління, фінансуванням через податкову систему та середнім рівнем соціальних послуг належить до *англосаксонської моделі*.

У *німецьких* традиціях адміністративного управління держава розглядається у поєднанні з суспільством та використання програмно-цільового підходу до формування національної стратегії.

У *французькій* моделі адміністративного менеджменту має місце унітарна держава, поділена на райони, для керівництва якою створена система уніфікованих одиниць місцевої влади.

Скандинавська модель адміністративного менеджменту передбачає органічні відносини між державою і суспільством, розподіл держави на території і достатньо високий рівень децентралізації.

Незважаючи на певні відмінності вектор адміністративних реформ можна вважати загальним. Глибина впровадження нового адміністративно-державного менеджменту в систему державного управління визначає радикалізм проведених змін; якщо деякі країни орієнтуються на всебічні перетворення, інші прагнуть незначних модифікацій при збереженні існуючого устрою.

Експерти ООН з питань адміністративно-державної діяльності стверджують, що в цій сфері в сучасних умовах необхідно застосовувати нові підходи. Впровадження в систему державного управління України концепції нового адміністративно-державного менеджменту дозволить оживити реалізацію адміністративної реформи.

Концепція адміністративного менеджменту піддавалася критиці з боку практиків та теоретиків за відсутності гнучкості, мобільності та інших ознак, які необхідні для ефективної діяльності сучасного підприємства. Адміністративна школа, визначаючи значення людського фактора, не ставила своєю ціллю вирішення задачі ефективної мотивації праці, що стало на заваді досягнення організацією максимальної ефективності виробництва. У таблиці 3.1 показані ключові недоліки в організаційних системах, що використовують бюрократичні підходи, так і основні риси організацій, що приходять їм на зміну.

Ключові зміни в організаційних системах

Сутність бюрократичної організації	Причини ефективності бюрократії у минулому	Причини неадекватності бюрократії	Елементи, які приходять на зміну бюрократії
1	2	3	4
Ієрархічний ланцюг команд	Бюрократія принесла порядок в організацію Керівники ввели порядок свого домінування над підлеглими	Бюрократія не в змозі управляти в складних ситуаціях Домінування однієї форми – не найкращий спосіб удосконалення організації	Візія та цінності. Робочі групи (із принципом самоуправління). Горизонтальна координація. Неформальні системи. Наявність вибору. Незалежний внутрішній споживач.
Спеціалізація. Організація діяльності на основі посадових обов'язків.	Бюрократія досягла ефективності, використовуючи розподіл праці. Концентрація інтелектуального потенціалу в центрі організації.	Бюрократія не підтримує інтенсивних міжпосадових зв'язків і постійної координації на одному рівні.	Багатопрофільність спеціалістів і інтрапідприємництво.
Міжособистісні взаємовідносини	Бюрократія зменшила домінування принципу приналежності до сім'ї. Допомогла лідерам ввести жорстку дисципліну і прийняття жорстких рішень.	Інформаційномістка робота вимагає розширення взаємовідносин між працівниками.	Широку взаємовідносини між працівниками. Наявність вибору. Велика орієнтованість на результати.
Координація зверху.	Бюрократія дала змогу керувати некваліфікованою робочою силою. Організувала жорстке управління в галузях з рутинною роботою та високою плінністю кадрів.	Високоосвічені робітники готові до самоуправління.	Самоуправляючі команди. Горизонтальні зв'язки і співробітництво. Скорочення кількості трудоміких та рутинних робіт через НТП.

	Бюрократія створила відчуття справедливості.	Зберігається необхідність в нормах та правилах, однак	Гарантовані права. Інститути свободи та колективності.
Єдині правила для всіх.	Надала та закріпила владу за керівниками.	вони повинні бути іншими (демократичнішими).	
Стандартні процедури	Бюрократія забезпечила жорстку організаційну пам'ять. Надала можливість використовувати некваліфіковану робочу силу. Подолала застарілі методи роботи.	Бюрократія повільно реагує на зміни. Не узгоджується із труднощами, що виникають, не стимулює взаємозв'язки.	Самоуправління. Вплив ринку і моралі суспільства.
Кар'єра працівників, їх просування за службою	Бюрократія культивувала лояльність до організації. Створила механізми передачі досвіду управлінців і професіоналів.	Зниження кількості керівників і підвищення попиту на кваліфікованих робітників. Обмеження можливості підвищення за посадою.	Кар'єра на основі професійного зростання. Розширення умов високого рівня результативності. Підвищення оплати праці із зростанням кваліфікації.

3.2. Основні категорії адміністративного менеджменту

Існують різні підходи до визначення сутності адміністративного менеджменту.

Адміністративний менеджмент – один з основних напрямів сучасного менеджменту, що вивчає адміністративно-розпорядницькі форми управління. Адміністративний менеджмент – це розробка і прийняття управлінських рішень, розподіл завдань між виконавцями і контроль їх виконання. Адміністративний менеджмент – специфічна категорія і вид діяльності, що включає в себе всі інструменти і навички управління в умовах формальних організацій.

Структурованість відносин у рамках таких організацій є специфічною відмінністю адміністративного управління як діяльності. Характерні риси адміністративного менеджменту були визначені в рамках адміністративної школи управління, а також концепції бюрократії. До них належать:

- функціональний поділ праці;
- повноваження і відповідальність;
- чіткі правила й інструкції, що визначають порядок виконання роботи і відповідальність працівників;
- ієрархія й інші.

Предметом сучасного адміністративного менеджменту є принципи і підходи професійної організаційної діяльності у сфері управління щодо проектування й удосконалення адміністративно-управлінських технологій, побудови раціональних структур управління, формування персональних і виробничих і відносин, які залучають працівників у реалізацію місії і цілей підприємства і сприяють розвитку людського капіталу.

Відповідно до цього в теорії і практиці адміністративного менеджменту виділяється два основних напрямки:

- розробка раціональної системи управління організацією;
- побудова структури організації.

Варто розрізнити адміністративний менеджмент у бізнес-організаціях (business administration), а також некомерційних, суспільних і державних організаціях (public administration).

1) Бізнес-адміністрування, концентруючи увагу на сфері підприємницької діяльності, спрямоване на отримання прибутку, у той час, як публічне адміністрування спрямоване на вирішення задач, пов'язаних із забезпеченням потреб усього суспільства.

2) У бізнес-адмініструванні адміністративна функція підприємства (управління підприємством) відіграє основну роль. У публічному адмініструванні переважають правозабезпечуюча і правозахисна функції, у той час, як управлінська і правоохоронна функції носять стосовно них підлеглий характер.

3) Бізнес-адміністрування припускає спрямованість всієї управлінської діяльності на внутрішню організацію, на упорядкування відносин усередині самої організації для досягнення своїх цілей (оскільки бізнес-організації не можуть впливати на суспільні відносини шляхом прийняття і забезпечення при необхідності примусового виконання нормативно-правових актів. Мова може йти лише про взаємовигідні договірні взаємини підприємства з зовнішніми суб'єктами, дотримання законодавства і своїх зобов'язань перед державою, соціальної відповідальності підприємством).

У публічному адмініструванні можна виділити як управлінську діяльність, що спрямовується за межі відповідного органу і регулює визначені суспільні відносини, так і управлінську діяльність, що носить внутрішньо організаційний характер і спрямована на регулювання адміністративно-правових і трудових відносин усередині органу публічної влади. Проте, більшість ефективних і діючих управлінських методів, технологій, способів і інструментів з'явилися і пройшли апробацію саме в бізнесі, і лише потім інтегрувалися в систему публічного адміністрування.

Сфера інтересу дисципліни, що вивчається, обмежена адміністративним менеджментом саме в бізнес-організаціях (*business administration*).

Адміністративний менеджмент як система управління складається з двох підсистем: керуючої (суб'єкт адміністративного управління) і керованої (об'єкт адміністративного управління).

Суб'єктом адміністративного менеджменту є адміністрація підприємства в цілому, а не окремий керівник. (Керівник, у свою чергу, є суб'єктом адміністративної діяльності, зміст якої складає виконання організаційно-розпорядничьких функцій).

У загальному значенні під **адміністрацією підприємства** розуміється його керівний склад. Об'єктами управління в загальному випадку є:

1) відносини між людьми, що виникають у тих функціональних сферах діяльності підприємства, що мають потребу у керуючому впливі;

2) відносини між представниками адміністрації підприємства з приводу управління.

Об'єкти управління підприємств, некомерційних організацій відрізняються від об'єктів управління органів публічної влади (державні органи, органи місцевого самоврядування), що не наділені господарською компетенцією.

Модель системи адміністративного менеджменту представлена на рисунку 3.1.

Рис. 3.1. Адміністративний менеджмент як система

Вплив суб'єкту адміністративного управління на об'єкт являє собою *процес адміністративного менеджменту* і здійснюється шляхом виконання суб'єктом адміністративної функції за допомогою використання визначених адміністративно-управлінських технологій і адміністративних методів управління.

Адміністративна функція виражає зміст (спрямованість) керуючого впливу на об'єкт адміністративного управління.

Методи управління – способи роботи з конкретними інструментами, засобами управління, способи реалізації функцій управління. Адміністративно-управлінські технології – це способи безпосереднього (прямого) оперативного впливу на керований об'єкт.

Основою для реалізації адміністративно-управлінських технологій є:

- повноваження керівників;
- авторитет влади, пов'язаний з можливістю керівників у рамках наданих їм повноважень віддавати розпорядження для підлеглих;
- принцип обов'язкового і точного виконання підлеглими законних розпоряджень, відданих керівниками в рамках їх повноважень.

Своє вираження адміністративно-управлінські технології знаходять у конкретних управлінських рішеннях, прийнятих колегіально (радою акціонерів, правлінням і т. д.) або одноосібно відповідним керівником.

3.3. Система адміністративного управління (Administrative Management system), її структура.

Система адміністративного управління – Administrative Management System (AMS) – є основою ефективного управління для будь-яких компаній світу. На думку багатьох експертів, усі великі, середні і малі компанії на Заході й в Азії, у тому числі такі відомі компанії, як Toyota, Honda, Ford, BMW, Volkswagen, Sony, Samsung, Coca-Cola, McDonald's, у своїй практиці управління спираються на систему адміністративного управління.

Система адміністративного управління за 100 років настільки увійшла в практику управління, що сучасні західні фахівці з управління і керівники навіть не уявляють, що десь управління може будуватися інакше – може бути безсистемним.

Дана система є базисною, значно спрощує процес управління й істотно підвищує ефективність будь-яких підприємств, дозволяючи їм прогресивно розвиватися. Система адміністративного управління дозволяє істотно підвищити ефективність будь-якого підприємства, його прибутковість і конкурентоспроможність.

Підвищується довгострокова конкурентоспроможність підприємств без суттєвих вкладень у модернізацію виробництва.

Початково система адміністративного управління спрямована на якісне вирішення двох основних задач управління:

- раціональна організація праці на кожному робочому місці;
- мотивація кожного працівника підприємства до продуктивної і якісної праці.

Відповідно до цього, цілісна система адміністративного управління складається з двох взаємозалежних підсистем:

- підсистема 1 - Система адміністративного управління підприємством, або організаційна система управління;
- підсистема 2 - Система адміністративного управління персоналом, або раціональна модель трудових відносин, що базується на ефективній системі оплати праці.

ПІДСИСТЕМА 1: Система адміністративного управління підприємством «Організаційна система управління». Організаційна система відповідає на питання: хто, що, як і коли повинен робити у підприємстві для виконання її цілей і задач.

Задача організаційної системи: за рахунок правильної постановки планування, організації праці і контролю забезпечити раціональний рух матеріальних і інформаційних потоків у межах усього підприємства з метою отримання максимально можливого прибутку.

Складові частини організаційної системи: прозора система планування і бюджетування, що охоплює всю діяльність підприємства; ретельно пророблена структура управління; положення про підрозділи і посадові інструкції; штатно-посадовий розклад; маршрутні карти руху документообігу; форми документів, необхідних для виконання всіх процедур даного документообігу.

Принципи регулювання виробничих відносин: горизонтальний і вертикальний поділ праці; єдність дирекції; централізація управління.

ПІДСИСТЕМА II: Система адміністративного управління персоналом «Раціональна модель трудових відносин».

Раціональна модель трудових відносин відповідає на питання:

- як слід кожному працювати;
- як працівникам будувати відносини з керівниками і колегами;
- як оплачується праця;
- як керівникам правильно керувати персоналом.

Задача Раціональної моделі трудових відносин: забезпечити високий рівень продуктивності і якості праці, трудової, виробничої і виконавської дисципліни на кожному робочому місці, за рахунок правильного регулювання трудових відносин і використання ефективної системи оплати праці.

Складові частини Раціональної моделі трудових відносин: уніфікована тарифна система; уніфікована результуюча система; уніфікована система участі персоналу у доходах (прибутках).

Принципи регулювання трудових відносин:

- єдиноначальність (у кожного працівника тільки один начальник – безпосередній керівник);
- неухильне підпорядкування кожного працівника своєму безпосередньому керівнику;
- суворі дисципліна і порядок;
- єдині правила співробітництва для всього персоналу;
- відповідність грошової винагороди витратам праці;
- персональний підхід до заробітної плати кожного працівника.

Система адміністративного управління – це базисна система управління підприємством, і всі сучасні новації в управлінні є надбудовою над цим базисом:

- адміністративна система і бережливе виробництво;
- адміністративна система та ERP-системи;
- адміністративна система та ISO 9000;
- адміністративна система і процесний підхід.

Насправді, управління на Заході й в азіатських країнах розвивалося у такому порядку: спочатку у всіх компаніях була впроваджена і налагоджена система адміністративного управління (AMS), потім вони налагодили ощадливе виробництво (lean production), потім автоматизували систему адміністративного управління шляхом впровадження ERP-систем, далі ввели сертифікацію системи управління якістю за стандартами ISO. Таким чином, система адміністративного управління первинна. Все удосконалення управління в будь-яких компаніях світу починається тільки після постановки і налагодження даної системи.

3.4. Адміністрація як орган адміністративного управління і суб'єкт адміністративного менеджменту

У самому загальному контексті до адміністрації звичайно відносять посадових осіб, керуючий персонал якої-небудь установи, підприємства. Це визначення суб'єкта управління (адміністрування) є найбільш широким, пов'язане з організаційною діяльністю адміністрації в сфері управління організаціями публічного і приватного права.

Таким чином, *адміністрація* (від лат. *administratio* – управління) стосовно до державного управління – сукупність державних органів, що здійснюють функцію управління; стосовно до управління іншими організаціями – сукупність посадових осіб і органів, що очолюють організацію. Існують різні точки зору щодо співвідношення понять адміністрації і менеджменту підприємства.

Ряд дослідників і практиків відносить до адміністрації керівників усіх рівнів, що перекликається зі складом менеджменту підприємства. Однак, слід погодитися з підходом, відповідно до якого існують розходження між складом адміністрації і менеджменту підприємства: – в адміністрацію підприємства входять не всі керівники: ні офіційно, ні неформально до складу адміністрації не входить ряд лінійних і функціональних керівників середнього і практично всі керівники виробничих і управлінських підрозділів нижнього рівня; – до складу адміністрації підприємства входять усі фахівці і виконавці, що забезпечують функціонування керівників верхнього рівня управління; – керівники верхнього і частково середнього рівнів входять до складу як менеджменту, так і адміністрації підприємства. Адміністрація підприємства – це вище керівництво, керівники підрозділів підприємства, їх заступники, що мають право приймати рішення:

1. До вищого керівництва відносяться перші керівники (директор, генеральний директор, начальник, керуючий та їх заступники, президент, віцепрезидент і т. д.).

2. Керівники підрозділів підприємства звичайно поділяються на керівників лінійних і функціональних підрозділів.

- 2.1. До *лінійних керівників* відносять керівників виробничих або операційних підрозділів. Крім того, у залежності від ролі, що виконується підрозділами в діяльності підприємства, їх

керівники можуть розділятися на керівників основних і допоміжних виробничих або операційних підрозділів.

2.2. До функціональних керівників відносять керівників всіх інших підрозділів (служб), діяльність яких пов'язана з технічною підготовкою виробництва, комерційною роботою, плануванням, організацією праці і заробітної плати, фінансами, обліком і т. д.

Власник наймає адміністрацію для створення, а потім для управління належного йому підприємства. Саме адміністрація, гіпотетично представлена як найбільш узагальнений суб'єкт управлінського процесу, виконує досить необхідну задачу – закладає основи організаційної діяльності в сфері управління (незалежно від того, яка формальна організація мається на увазі).

Адміністрація забезпечує підбір, оформлення й організацію діяльності працівників управлінських і виробничих підрозділів підприємства.

У процесі функціонування підприємства адміністрація здійснює загальні, системозабезпечуючі виконавчі повноваження: формує підприємство, спрямовує і супроводжує його функціонування, контролює і представляє встановлену звітність, забезпечує, у разі потреби, реформування підприємства.

Деталізація й адаптація цілей підприємства стосовно до підрозділів, постановка і вирішення конкретних задач, як правило, делегуються адміністрацією нижчестоящим керівникам управлінських і виробничих підрозділів підприємства

Адміністрація не замінює діяльність конкретних виробничих і управлінських підрозділів підприємства, але, насамперед, забезпечує оперативний супровід цієї діяльності.

Адміністрація також покликана здійснювати офіційне представлення підприємства у зовнішньому середовищі, керувати його цілеспрямованим функціонуванням, забезпечувати взаємодію з підвідомчими йому організаціями. Апарат управління підприємством (апарат підприємства) – сукупність функціональних підрозділів і (або) посадових осіб підприємства, що виконують штабну адміністративну функцію, необхідну для управління підприємством.

Адміністрування (від лат. *Administro* – керую, завідую) стосовно державного управління – діяльність держави з управління; стосовно управління іншими організаціями – використання в управлінні бюрократичних, адміністративних форм і методів.

Адміністрування можна визначити як комплекс необхідних будь-якому суб'єкту досить універсальних дій, способів впливу з формалізації, регламентації, розпорядництва, контролю і забезпечення виконання запланованого. Для цього необхідна організація документообігу і діловодства, а також інформаційне забезпечення процесів управління.

Адміністрування припускає наявність на підприємстві:

- систематизованого зведення положень, регламентів і правил (пакет документів, що розподіляють і регламентують права, обов'язки і відповідальність підрозділів і співробітників підприємства);

- основних підходів, принципів, порядків (пакет штатних процедур функціонування підрозділів і співробітників підприємства, що забезпечує досягнення поставлених цілей), якими постійно керується управлінський персонал підприємства у своїй практичній діяльності.

Важливим є те, що у всіх цих документах узагальнюється і закріплюється накопичений кращий досвід встановлення і досягнення цілей підприємства. Комплекс установчих документів і внутрішніх положень, затверджених структур і процедур, діючих регламентів і правил підприємства формує основи встановлення і досягнення його цілей. Стабільність його складу й адекватність змісту створює необхідні методичні умови для швидкої й ефективної адаптації кожного нового фахівця, у тому числі і менеджера. Разом з тим можливість модифікації адміністративного комплексу дозволяє врахувати особливості бізнесу, специфіку підприємства й індивідуальні якості менеджера.

У реальних умовах у залежності від статуту, форми й інших визначальних факторів у підприємстві формується досить різноманітний склад і відповідний зміст адміністрування. Конструкційно-інтеграційні прояви адміністрування в менеджменті, що найбільш часто зустрічаються, реалізуються у вигляді таких процедур, як:

1) регламентація системи і процесу цілепологання, що забезпечує розробку, побудову і реалізацію дерева цілей підприємства;

2) розподіл функціонального виконання змісту професійних операцій і універсальних дій між працівниками і підрозділами підприємства;

3) організація побудови і реалізація процесу менеджменту шляхом послідовного об'єднання дій, операцій, стадій, етапів, фаз і циклів у процес;

4) вироблення, адаптація і застосування моделі організації функціональної взаємодії в ході розробки і здійснення впливу менеджера.

Менеджер-адміністратор – ключовий елемент системи адміністративного управління і суб'єкт адміністративного менеджменту.

Менеджер – це член організації, що здійснює управлінську діяльність і вирішує управлінські задачі.

У процесі управління менеджери виконують функції, необхідні для вирішення задач підприємства – адміністративні функції.

Адміністративна функція підприємства (управління підприємством) – визначена сукупність операцій, спрямованих на координацію, узгоджене спільне виконання всіх інших функцій підприємства технічної, комерційної, фінансової, облікової й ін. (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Зміст функції адміністрування

Складові функції	Дії з реалізації функції
Встановлення цілей	Визначення майбутнього стану підприємства
Розробка стратегії	Визначення способів досягнення мети
Планування роботи	Визначення задач конкретним виконавцем
Проектування роботи	Визначення робочих функцій виконавцем
Мотивування роботи	Цілеспрямований вплив на виконавців
Координація роботи	Узгодження зусиль виконавців
Облік і оцінка роботи	Вимір результатів і їх аналіз
Контроль роботи	Співставлення результатів з цілями
Зворотній зв'язок	Корегування цілей

Адміністративні (управлінські) операції можуть бути згруповані за технологічною ознакою таким чином:

– організаційно-розпорядницькі операції (службово-комунікаційні, розпорядницькі, координаційні, контрольно-оцінні);

- аналітико-конструктивні операції (аналітичні, конструктивні);
- інформаційно-технічні операції (первинно-рахункові й облікові, комунікаційно-технічні, обчислювальні і формально-логічні).

Задача менеджера як адміністратора полягає у створенні дієздатної адміністративної структури управління підприємством і визначених правил, що описують функціонування такої організації у визначених прогнозованих умовах.

Менеджер-адміністратор повинен:

- розуміти необхідність усебічного вивчення рис і особливостей організації з метою побудови оптимальної системи управління;
- неминучість зміни системи управління як відповідної міри при зміні зовнішньої ситуації;
- знати сучасні тенденції в розвитку організаційних форм, переваги різних форм власності підприємства.

Формування лідерських компетенцій менеджера соціокультурної сфери

Сучасні науковці у сфері управління переконані у необхідності створення можливостей для навчання та розвитку менеджерів через набуття ними лідерських компетентностей, як індикаторів готовності до управлінської діяльності та особистісного розвитку. Дослідивши літературні джерела, можна виділити наступні ключові групи лідерських компетенцій сучасного менеджера соціокультурної сфери (табл. 3.3).

Лідерство, як компетенція менеджера сьогодні є досить новою концепцією в управлінні. Вона, перед усім, застосовується в управлінні змінами і передбачає необхідність оновлення всіх систем для досягнення успіху і визначених цілей.

Однак, якщо говорити про професійну успішність і ефективність праці менеджера соціокультурної сфери, що об'єднує одночасно декілька різних сфер його діяльності (професійну, організаційну, управлінську, соціальну, культурну), то сучасний керівник-лідер повинен володіти такими особистісними якостями, котрі об'єднуються загальною спрямованістю його діяльності. Такими особистісними якостями є лідерський потенціал менеджера.

Лідерські компетенції менеджера СКС

	Групи компетенцій лідера	Характеристика компетенцій
1	Досягнення результатів, орієнтація на результат	Це спроможність брати на себе відповідальність, як за виконання своїх завдань, так і за задовільне виконання завдань колективу; орієнтація на досягнення визначених результатів діяльності підлеглих.
2	Аналітичне мислення	Це здатність об'єктивно сприймати, вивчати та викладати інформацію, що передбачає її узагальнення з різних джерел, врахування деталей та тенденцій, визначення проблем, їх важливості та причинно-наслідкових зв'язків; це здатність генерування нових ідей та різних шляхів розв'язання проблем.
3	Управління людськими ресурсами	Це спроможність керівників дотримуватися послідовного стратегічного підходу до управління персоналом, нести відповідальність за планування людських ресурсів, добір кадрів, розвиток їхньої спроможності та організацію діяльності на основі поточних та майбутніх потреб організації, мотивування досконалої діяльності, визнання внеску працівників у діяльність відомства та підтримку сприятливих умов праці, в яких службовці максимально можуть реалізовуватися та сприяти досягненню цілей організації.
4	Ефективна комунікація	Це здатність до ефективного обміну інформації з метою досягнення розуміння та підтримки на шляху реалізації цілей організації.

Під *лідерським потенціалом менеджера* розуміють певні внутрішні відновлювані ресурси керівника (знання, якості особистості, лідерські здібності тощо), що розвиваються і виявляються у динамічній взаємодії менеджера із соціокультурним середовищем. Таким чином, лідер – це наділений найбільш ціннісним потенціалом індивід, який має провідний вплив в колективі, для якого головним є не рівень посади, а можливість впливу на співробітників та діяльність організації загалом.

Зіставляючи лідерські характеристики особистості та професійні якості ефективного керівника можна виділити складові із яких складається лідерський потенціал менеджера:

а) професійні якості – освіченість, самодисципліна, висока професійна підготовка, готовність до навчання та підвищення кваліфікації тощо;

б) лідерські якості – здатність впливати на людей, бажання першості, вміння згуртувати колектив, застосування заохочувального мотивування тощо;

в) інтелектуальні якості – високий рівень інтелекту, здатність до вирішення складних проблем, раціоналізм, гнучке нестандартне мислення тощо;

г) соціально-орієнтовані якості – орієнтація на людину у процесі прийняття рішень, комунікабельність, розвинута емпатія, спроможність до швидкої адаптації у нових умовах діяльності, здатність до командної роботи тощо;

д) вольові якості – рішучість, здатність приймати відповідальність за прийняття рішення у ризикованих ситуаціях, стресостійкість, сміливість, стійкість до невдач тощо;

е) творчі якості – творча активність, здатність до сприйняття нового, креативність у прийнятті рішень, здатність застосовувати творчі методи до розв'язання складних проблем, схильність до новаторства тощо.

Виділення ключових груп лідерських компетенцій та розкриття складових лідерського потенціалу, дозволило нам виділити основні шляхи формування лідерських компетентностей у менеджерів соціокультурної сфери, а саме:

– цілеспрямований розвиток лідерських якостей у співробітників, які вже працюють на посаді менеджера та мають певний сформований статус у колективі. Інструментами для цього можуть бути тренінги особистісного росту та розвитку, курси підвищення кваліфікації, самоосвіта та методики саморозвитку;

– попередній відбір працівників, які висуваються на керівну посаду із врахуванням їх творчого та лідерського потенціалу, зважаючи на специфіку управлінської праці та сферу діяльності організації чи підприємства. Інструментами для такого відбору є методики діагностики кожної складової лідерського потенціалу.

Отже, розвиток лідерського потенціалу менеджерів соціокультурної сфери дозволяє створити підґрунтя для підвищення ефективності роботи колективу, шляхом підвищення якості управлінської праці керівників.

Контрольні запитання до теми 3

1. Дайте визначення понять «громадське управління» і «державно організоване суспільство».
2. Як можна визначити сутність і значення процесу адміністративного менеджменту?
3. Назвіть види публічної влади та її приклади.
4. Охарактеризуйте прямі та зворотні зв'язки під час реалізації процесу публічного управління та адміністрування.
5. Розкрийте глобальні та локальні цілі публічного управління.
6. Який зміст циклічної моделі публічного адміністрування?
7. Чи має функція мотивації у публічному управлінні ті самі цілі, що і у менеджменті загалом? Поясніть їх.
8. Охарактеризуйте скандинавську, англосаксонську, континентальну та південно-європейську моделі адміністрування у Європі.
9. До якої моделі адміністрування належить Україна? Обґрунтуйте свою відповідь.
10. Назвіть основні функції адміністрації як органу адміністративного управління.
11. Опишіть функції та задачі менеджера-адміністратора державної установи, приватного підприємства.
12. Дайте характеристику професійних та особистісних якостей менеджерів соціокультурної сфери.

Рекомендована література до теми 3:

15, 18-19, 32, 34-37, 39, 41, 43.

Інформаційні Інтернет-ресурси: 10, 11-13.

Змістовий модуль 2. Особливості адміністративного управління в соціокультурній сфері

Тема 4. Публічне управління та адміністрування у соціальній сфері

4.1. Основні засади публічного адміністрування в соціальній сфері.

4.2. Соціальна політика держави. Моделі соціальної політики.

4.3. Державні соціальні стандарти як основа нормативно-правового забезпечення соціальної політики.

4.4. Створення Єдиної інформаційної системи соціальної сфери.

4.1. Основні засади публічного адміністрування в соціальній сфері

Соціальне управління базується на визначеній співпідпорядкованості політичної волі людей – учасників управлінських відносин, тому що їхні відносини мають свідомо-вольове опосередкування.

Цілеспрямований механізм публічного управління та адміністрування соціальною сферою реалізується через специфічні суспільні інститути – суб'єкти управління, які в сукупності представляють систему управління, яка включає державу, політичні партії, громадські організації та інші елементи.

На регіональному і місцевому рівнях управління ці функції виконують відповідні органи місцевого самоврядування та інші установи. Державне управління соціальною сферою є механізмом реалізації цілей соціальної політики, заснованої на законодавчо встановлених імперативах, що визначають реальний рівень життя, соціального благополуччя, зайнятості населення, його соціальної підтримки.

Принципи публічного управління та адміністрування соціальною сферою: наявність цілей; забезпечення зменшення неузгодженості між заданим значенням керованого параметра і його фактичним значенням (негативний зворотний зв'язок);

безперервна циркуляція поточної інформації про стан об'єкта управління, а також управлінської інформації з боку суб'єкта управління; узгодження швидкостей зміни заданого і фактичного значень управлінського параметра; замкнутість (цілісність) контуру управління.

Щодо цілей, то до них можна віднести: забезпечення внутрішньої і зовнішньої та соціальної безпеки держави; розвиток і зміцнення суспільних інститутів, які забезпечують стійкий і надійний демократичний розвиток країни; конституційний захист прав і свобод громадян України, загальну адміністративно-правову регуляцію; формування державної політики, спрямованої на підвищення добробуту людей; підтримку позитивної екологічної обстановки; підтримку ринкових механізмів; грамотне, взаємовигідне співробітництво регіонів і центру. Це лише досить загальний огляд тих цілей, яким покликане служити державне управління соціальною сферою.

Публічне управління та адміністрування соціальною сферою виконує цілий комплекс *функцій*, а саме: прогнозування, планування, організації, загального керівництва, оперативного розпорядження та втручання, регулювання, обліку і контролю, перевірки виконання.

Зміст публічного управління та адміністрування соціальною сферою полягає в координації, гармонізації фундаментальних взаємодій, удосконаленні структури цього надзвичайно складного системного утворення і вимагає участі в управлінні нею значної кількості суб'єктів на всіх рівнях її організації: національному, регіональному, місцевому.

Публічне управління та адміністрування соціальною сферою – діяльність, яка відрізняється від інших видів управління насамперед тим, що вона здійснюється за допомогою державної влади і державних органів. Пріоритетну роль тут відіграє політичне керівництво, політика, яка є концентрованим вираженням суспільних інтересів соціальних груп і громадян.

Загальносистемні фактори ефективності публічного управління та адміністрування соціальною сферою можна розділити на певні групи:

1) базові цінності, стратегічні цілі держави, легітимні концепції і моделі розвитку суспільної системи; політичний курс;

2) організація системи державної влади і адміністративного управління та її функціонування як єдиного організму, єдині політичний і правовий простори;

3) стан державного апарату, його пріоритетні форми, методи і стиль управлінської діяльності, професіоналізм, рівень довіри населення до влади й участі в управлінні державою;

4) соціальна, економічна, політична, соціальна стабільність (або нестабільність) суспільства.

Суб'єкти публічної адміністрації в соціальній сфері. Управління та адміністрування соціальною сферою здійснюється Президентом України, КМУ, ЦОВВ, муніципальною владою.

Міністерство соціальної політики України (Мінсоцполітики) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується КМУ і який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері: соціальної політики, загальнообов'язкового державного соціального та пенсійного страхування, соціального захисту, волонтерської діяльності, з питань сім'ї та дітей, оздоровлення та відпочинку дітей, усиновлення та захисту прав дітей, запобігання насильству в сім'ї, протидії торгівлі людьми, відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою, соціального захисту ветеранів війни тощо.

До центральних органів виконавчої влади, які забезпечують управління та адміністрування в соціальній сфері, крім Мінсоцполітики належать: Державна служба України з питань праці, Пенсійний фонд України, Державна соціальна служба України.

Державна служба України з питань праці (Положення Про Державну службу України з питань праці, затверджене постановою КМУ від 11 лютого 2015 р.) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Першого віце-прем'єр-міністра України – Міністра економіки, і який реалізує державну політику у сферах промислової безпеки, охорони праці, гігієни праці, поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення, здійснення державного гірничого нагляду, а також з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, зайнятість населення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, на випадок безробіття (загальнообов'язкове державне соціальне страхування) в частині призначення, нарахування та виплати допомоги, компенсацій, надання соціальних послуг та інших видів матеріального забезпечення з метою дотримання прав і гарантій застрахованих осіб.

Основними завданнями Держпраці є:

1) реалізація державної політики у сферах промислової безпеки, охорони праці, гігієни праці, поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення, здійснення державного гірничого нагляду, а також з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, зайнятість населення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування в частині призначення, нарахування та виплати допомоги, компенсацій, надання соціальних послуг та інших видів матеріального забезпечення з метою дотримання прав і гарантій застрахованих осіб;

2) здійснення комплексного управління охороною праці та промисловою безпекою на державному рівні;

3) здійснення державного регулювання і контролю щодо охорони праці та промислової безпеки у сфері діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки;

4) організація та здійснення державного нагляду (контролю) у сфері функціонування ринку природного газу в частині підтримання належного технічного стану систем, вузлів і приладів обліку природного газу на об'єктах його видобутку та забезпечення безпечної і надійної експлуатації об'єктів Єдиної газотранспортної системи.

Пенсійний фонд України (Положення Про Пенсійний фонд України, затверджене постановою КМУ від 23 липня 2014 р.) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра соціальної політики, що реалізує державну політику з питань пенсійного забезпечення та ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню.

Основними завданнями Пенсійного фонду України є:

- реалізація державної політики з питань пенсійного забезпечення, загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, надання житлових субсидій та пільг на оплату житлово-комунальних послуг, придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу;

- ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню, осіб, які мають право на пільги, а також отримувачів житлових субсидій;

- внесення пропозицій Міністрові соціальної політики щодо забезпечення формування державної політики із зазначених питань;

- здійснення страхових виплат та надання соціальних послуг відповідно до Законів України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” та “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування”;

- профілактика нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань;

- проведення перевірки обґрунтованості видачі, продовження листків непрацездатності та документів, що є підставою для їх формування, на базі інформації, що міститься в електронних системах та реєстрах;

- здійснення контролю за використанням страхувальниками та застрахованими особами страхових коштів;

- виконання інших завдань, визначених законом.

Державна соціальна служба України (Положення Про Державну соціальну службу України, затверджене постановою КМУ від 22 травня 2019 р.) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра соціальної політики, який реалізує державну політику у сфері соціального захисту населення; сім’ї; захисту прав дітей; бездомних осіб; осіб, які відбули покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, а також звільнені від подальшого відбування зазначених видів покарання; протидії торгівлі людьми; проведення соціальної роботи та надання соціальних послуг; запобігання та протидії домашньому насильству; захисту прав депортованих за національною ознакою осіб, які повернулися в Україну; внутрішньо переміщених осіб; соціального захисту осіб з інвалідністю, осіб, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, ветеранів праці, ветеранів військової служби, жертв нацистських переслідувань, дітей війни та жертв політичних репресій; соціальної та професійної адаптації військово-службовців, які звільняються, осіб, звільнених з військової служби; волонтерської діяльності, а також реалізує державну політику у сфері державного контролю за додержанням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки.

Основними завданнями Держсоцслужби є:

1) реалізація державної політики у сфері соціального захисту населення; сім’ї; захисту прав дітей; бездомних осіб; осіб,

які відбули покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, а також звільнені від подальшого відбування зазначених видів покарання; проведення соціальної роботи та надання соціальних послуг; у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми; захисту прав депортованих за національною ознакою осіб, які повернулися в Україну; внутрішньо переміщених осіб; соціального захисту осіб з інвалідністю, осіб, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, ветеранів праці, ветеранів військової служби, жертв нацистських переслідувань, дітей війни та жертв політичних репресій; соціальної та професійної адаптації військово-службовців, які звільняються, осіб, звільнених з військової служби; волонтерської діяльності; з питань активного та здорового довголіття, подолання негативних наслідків старіння;

2) реалізація державної політики у сфері:

- здійснення державного контролю за додержанням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки (державні допомоги, пільги, житлові субсидії та інші виплати, що здійснюються за рахунок коштів державного бюджету, соціальні послуги);

- здійснення державного контролю за використанням бюджетних коштів, спрямованих на надання соціальної підтримки;

- виявлення порушень, що призводять до перерахунку розміру виплаченої або наданої з порушенням законодавства соціальної підтримки;

- здійснення контролю за діяльністю служб у справах дітей;

3) методичне забезпечення та в межах повноважень, визначених законом, координація здійснення органами місцевого самоврядування повноважень щодо створення відповідно до потреби системи соціальних послуг і соціальної роботи.

4.2. Соціальна політика держави. Моделі соціальної політики

Соціальна політика – комплекс заходів державного та недержавного характеру, спрямованих на виявлення, задоволення та узгодження потреб та інтересів громадян, соціальних груп та громад.

Мета соціальної політики – створення умов для розвитку та оптимального функціонування соціальних відносин, всебічного розкриття творчого потенціалу людини, її сутнісних сил, досягнення в суспільстві суспільної злагоди і стабільності.

Конкретними завданнями соціальної політики є:

- створення умов для реалізації соціального потенціалу людини;
- сприяння розвитку соціальних та соціально-ринкових відносин;
- перетворення соціальних чинників на одну з доміант економічного зростання;
- розвиток соціально-трудоових відносин;
- реформування системи соціального захисту, соціального страхування і пенсійного забезпечення;
- посилення адресності підтримки соціально незахищених верств населення;
- реформування ринку праці та зайнятості населення;
- забезпечення випереджаючого зростання вартості робочої сили;
- реформування системи охорони здоров'я;
- здійснення активної демографічної політики.

Соціальна політика держави – це система цілей і засобів по регулюванню соціально-економічних умов життя суспільства, забезпеченню добробуту усіх його членів.

Для здійснення соціальної політики держава застосовує такі заходи:

- дерегуляція бізнесу, тобто звільнення його від бюрократичних перешкод, надання суб'єктам господарювання свободи дій, але в рамках закону і сурової відповідальності;
- заохочення малого бізнесу (надання кредитів, податкових пільг, технічної та іншої допомоги);
- підтримування високого рівня зайнятості в країні (створення нових робочих місць, сприяння професійному навчанню, перекваліфікації і працевлаштуванню, переселенню в райони дефіциту трудових ресурсів);
- регулювання трудових відносин (тривалості робочого часу, відпусток, охорони праці тощо).

Світовий досвід історії становлення та розвитку соціальної політики різних держав засвідчує, що вона на сьогодні має різні *моделі*.

Для *моделі соціального захисту в адміністративно-командній економіці* характерним є превалювання ідеї вторинності соціальної сфери щодо виробництва; жорсткий контроль державою соціальних відносин; зрівняльний принцип розподілу (егалітаризм), низький рівень доходів; визнання зарплати, отриманої на державних підприємствах, їх основним джерелом; заохочення колективних форм споживання, зокрема в «натуральному вираженні» (надання безоплатного житла, відпочинку, соціальних послуг тощо), на противагу більш ринковим грошовим трансфертам; незацікавленість в особистих збереженнях та інвестуванні.

Американська модель соціальної політики – найбільш лібералізований варіант, який базується на принципі відокремлення соціального захисту від вільного ринку й обмеженні захисту лише тих, хто не має інших доходів, крім соціальних виплат. При цьому забезпечується досить високий рівень і якість життя основної частини населення.

Шведська модель (Швеція, Норвегія, Фінляндія та інші країни) – найбільш соціалізована модель, тобто економіка найбільшою мірою працює на задоволення потреб членів суспільства. Вона відзначається надзвичайно високою часткою ВВП, яка розподіляється через бюджет (понад 50%), акумулюванням у руках держави значних фінансових ресурсів, домінуванням ідеї рівності та солідарності у здійсненні соціальної політики, активною упереджувальною політикою, профілактичними заходами у сфері зайнятості, жорсткою політикою доходів, високим рівнем соціального захисту населення, що забезпечується, в основному, за державні кошти. Тут соціальна політика тісно пов'язана з державним регулюванням економіки, яке має чітко виражену соціальну спрямованість, тобто соціальна політика є метою економічної діяльності держави.

Німецька модель (ФРН, Франція, Австрія) характеризується високими обсягами ВВП, що перерозподіляється через державний бюджет (близько 50%), створенням розвиненої системи соціального захисту на основі залучення коштів держави та підприємців.

Японська модель соціальної політики передбачає проведення політики вирівнювання доходів, особливу політику використання робочої сили (система довічного найму з певними сучасними модифікаціями), домінування психології колективізму, солідарності в доходах, досягнення консенсусу між різними

суб'єктами у вирішенні соціально-економічних проблем, виділення питань підвищення життєвого рівня населення в ранг національних пріоритетів.

Англосаксонська модель (Велика Британія, Ірландія, Канада) виступає як проміжна між лібералізованою американською і соціально орієнтованою шведською та німецькою моделями. Для неї характерним є активніше, ніж для першої моделі, регулювання соціальних процесів з боку держави, проте нижчий, ніж в останніх двох моделях, рівень оподаткування і перерозподіл ВВП через держбюджет (не більше 40%). Крім того, має місце приблизно однаковий розподіл витрат на соціальне забезпечення між державою та приватним сектором, пасивна державна політика на ринку праці.

Соціальної регіональної політиці трансформаційного періоду притаманні такі особливості:

- збереження та підтримка діючих систем життєзабезпечення населення та поступовий процес їх розширення за рахунок нових форм, адекватних конкурентній економіці;
- поступовість у реформуванні соціальної сфери з урахуванням особливостей цього періоду;
- органічне поєднання соціальної політики з економічними реформами;
- необхідність співробітництва держави з приватним і третім секторами;
- пріоритетне значення соціального захисту населення.

Модель соціальної політики України має являти собою симбіоз лібералізму та соціальної орієнтації. Перший дає можливість в умовах відсутності достатніх фінансових коштів у держави створити умови для самореалізації і самозабезпечення економічних суб'єктів регіону. Друга складова передбачає формування раціональної системи соціального захисту населення.

В умовах соціально-ринкової трансформації держава має виступити соціальним амортизатором перетворень і одночасно проводити активну соціальну політику на нових, адекватних ринковим вимогам засадах. Підвищення ролі соціальних амортизаторів має місце на етапах:

- системної, соціально-економічної трансформації;
- структурної перебудови;
- виходу на новий щабель економічного розвитку;
- переходу до нового рівня цивілізації.

4.3. Державні соціальні стандарти як основа нормативно-правового забезпечення соціальної політики

Соціальний захист громадян передбачає встановлення державою певних соціальних гарантій, які закріплюються Конституцією як права та обов'язки громадян і держави. Безпосередньо реалізація соціальної політики має забезпечити державні соціальні стандарти та гарантії, що відповідають встановленим на законодавчому рівні соціальним нормативам.

Державні соціальні стандарти – це встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій.

Державні соціальні гарантії – встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму.

Соціальні норми і нормативи – показники необхідного споживання продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг та забезпечення освітніми, медичними, житлово-комунальними, соціально-культурними послугами. Нормативи витрат (фінансування) – показники поточних і капітальних витрат з бюджетів усіх рівнів на забезпечення задоволення потреб на рівні, не нижчому від державних соціальних стандартів і нормативів.

Метою встановлення державних соціальних стандартів і нормативів є: 1) визначення механізму реалізації соціальних прав та державних соціальних гарантій громадян, передбачених Конституцією України; 2) визначення пріоритетів державної соціальної політики щодо забезпечення потреб людини в матеріальних благах і послугах та фінансових ресурсів для їх реалізації; 3) визначення та обґрунтування розмірів видатків бюджетних коштів і коштів соціальних фондів на соціальний захист і забезпечення населення та утримання соціальної сфери. Державні соціальні стандарти обов'язково враховуються при розробці програм економічного і соціального розвитку.

Класифікація соціальних нормативів здійснюється за характером задоволення соціальних потреб та за рівнем задоволення цих потреб.

За першим критерієм виділяють: 1) нормативи споживання – розміри споживання в натуральному вираженні за певний проміжок часу (за рік, місяць, день) продуктів харчування, непродовольчих товарів поточного споживання та деяких видів послуг; 2) нормативи забезпечення – визначена кількість наявних в особистому споживанні предметів довгострокового користування, а також забезпечення певної території мережею закладів охорони здоров'я, освіти, підприємств, установ, організацій соціально-культурного, побутового, транспортного обслуговування та житлово-комунальних послуг; 3) нормативи доходу – розмір особистого доходу громадянина або сім'ї, який гарантує їм достатній рівень задоволення потреб, що обчислюється на основі визначення вартісної величини набору нормативів споживання та забезпечення.

За другим критерієм соціальні нормативи поділяються: 1) на нормативи раціонального споживання – рівень, що гарантує оптимальне задоволення потреб; 2) нормативи мінімального споживання – соціально прийнятний рівень споживання продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг з огляду на соціальні або фізіологічні потреби; 3) статистичні нормативи – нормативи, що визначаються на основі показників фактичного споживання або забезпеченості для всього населення чи його окремих соціально-демографічних груп.

Державні соціальні стандарти і нормативи, як правило, формуються, встановлюються і затверджуються в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України за участю та погодженням з іншими сторонами соціального партнерства.

В основу розрахунку величини соціальних гарантій зазвичай закладають прожитковий мінімум, який визначається за вартістю споживчого кошика.

Прожитковий мінімум – базовий державний соціальний стандарт, на підставі якого в Україні встановлюються основні соціальні гарантії і норми в сферах доходів населення, охорони здоров'я, освіти, житлово-комунального, побутового та соціально-культурного обслуговування. Як правило, прожитковий мінімум підвищується 3 рази на рік (січень, липень, грудень). Однак у ЗУ Про державний бюджет на 2023 рік такої норми немає, тому прожитковий мінімум залишається незмінним протягом року.

Прожитковий мінімум України на 2023 рік складається з:

– споживчого кошика (фрукти, овочі, м'ясні і рибні продукти, різні види олії, хлібні продукти, цукор і кондитерські

вироби, яйця, чай, кава, спеції, молочні і кисломолочні продукти тощо);

- мінімального набору непродовольчих товарів (одяг, взуття, предмети побуту, засоби гігієни);

- послуг, необхідних для збереження здоров'я і забезпечення життєдіяльності людини, а також різних платежів (комунальні та побутові послуги, транспортні витрати і культурні заходи).

Більш детально з таблицею і переліком споживчого кошика на 2023 рік для українців можна ознайомитися у Постанові Кабінету Міністрів України № 780 від 11.10.2016 «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення».

Прожитковий мінімум у 2023 році на 1 працездатну особу (на 1.01. 2023 р.) становить 2684 гривні. Прожитковий мінімум на дитину в 2023 році дорівнює сумі від 2272 грн. для дітей віком до 6 років. Дитина у віці від шести до вісімнадцяти років має прожитковий мінімум у розмірі від 2833 гривень. Прожиткові мінімуми для непрацездатних осіб на 2023 рік складають суму 2093 грн.

Прожитковий мінімум є дуже важливим соціально-економічним нормативом для визначення:

- величини обов'язкової мінімальної оплати праці в країні;
- розміру мінімальної пенсії за віком;
- допомоги багатодітним родинам;
- допомоги по безробіттю;
- державних стипендій;
- величини неоподаткованого мінімуму доходів громадян тощо.

У межах публічного адміністрування загалом відбувається виплата соціальних видів допомоги за визначеною процедурою: єдино разова виплата при народженні дитини; щомісячні виплати для малозабезпечених сімей, самотнім батькам по догляду за дитиною, по догляду за дитиною-інвалідом тощо; періодична допомога по догляду за хворими членами родини, по тимчасовій непрацездатності тощо.

Існує широкий арсенал *засобів соціального захисту населення*, які поділяються на такі основні групи:

Соціальне забезпечення – це соціальні виплати у формі грошових та натуральних трансфертів, а також послуг.

Соціальне страхування – це засіб соціального захисту населення, який відкриває можливості для матеріального забезпечення та підтримки населення за рахунок страхових фондів.

Обов'язковий мінімум оплати праці – одна із соціальних гарантій держави, яка захищає інтереси найманих працівників незалежно від місця їх працевлаштування, передбачаючи оплату їхньої праці на рівні, не нижче вартості прожиткового мінімуму.

Індексація доходів – це заходи, які держава спрямовує на компенсацію (в певній мірі) втрати доходів населення унаслідок зростання вартості життя.

Основні видатки Мінсоцполітики у 2023 році на соціальний захист населення приведено на рисунку 4.2.

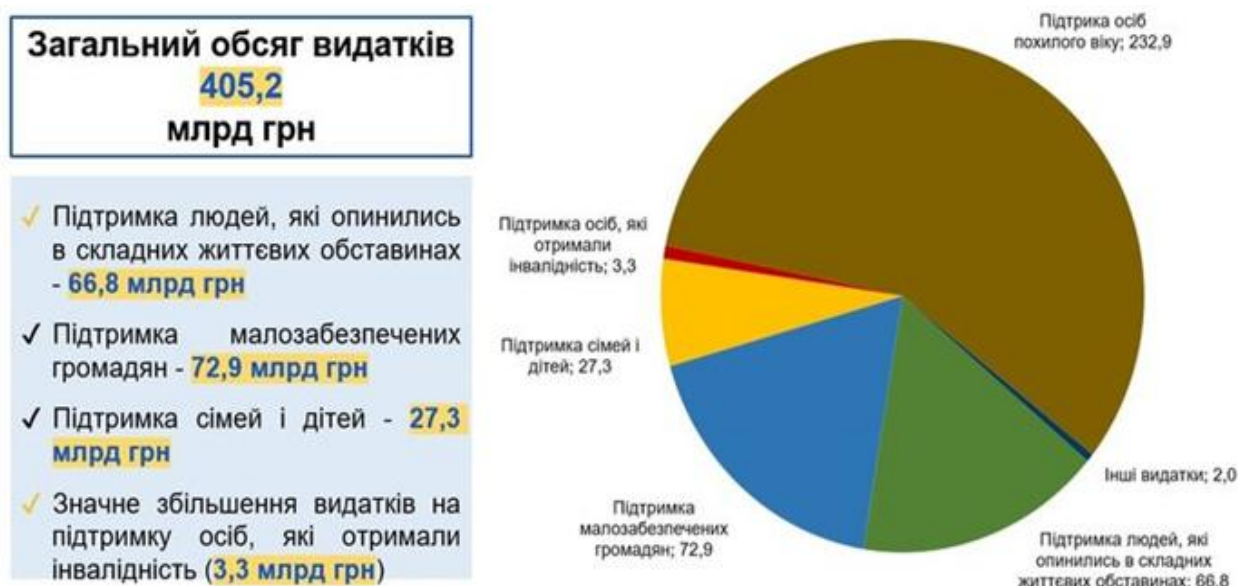

Рис. 4.2. Видатки Мінсоцполітики у 2023 році

З метою забезпечення єдиного методологічного підходу до розроблення положень про структурні підрозділи з питань соціального захисту населення місцевих державних адміністрацій і виконання повноважень з питань соціального захисту населення та захисту прав дітей органами місцевого самоврядування на перехідний період до початку виконання функцій територіальними органами Національної соціальної сервісної служби України, Мінсоцполітики розроблено модель організаційної структури виконавчого органу сільської, селищної, міської ради з питань соціального захисту населення та захисту прав дітей від 30/12/2020 № 868 (рис. 4.3).

Рис. 4.3. Модель організаційної структури виконавчого органу сільської, селищної, міської ради з питань соціального захисту населення та захисту прав дітей

З метою поліпшення соціального захисту осіб з числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які мають інвалідність, ВРУ 2 грудня 2020 року прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав осіб з числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, які мають інвалідність».

Його реалізація дасть змогу особам із числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які мають інвалідність, проживати та виховуватись у прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу до 23-річного віку незалежно від того, чи навчаються вони у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, закладах вищої освіти.

Особи із числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які мають інвалідність будуть продовжувати отримувати державну соціальну допомогу в розмірі 3,5 прожиткових мінімумів для осіб відповідного віку, а батьки-вихователі та прийомні батьки грошове забезпечення за надання соціальних послуг у дитячих будинках та прийомних сім'ях у розмірі 1 прожиткового мінімуму для працездатних осіб за кожну таку особу.

4.4. Створення Єдиної інформаційної системи соціальної сфери

Створення Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС) передбачає взаємодію інформаційних ресурсів інституцій соціального захисту, суб'єктів накопичувальної системи загально-обов'язкового державного пенсійного страхування, а також їх інформаційну взаємодію з іншими державними інформаційними ресурсами, в тому числі державними реєстрами.

Створено Єдиний соціальний реєстр до якого включатиметься інформація про отримувачів усіх видів соціальної допомоги з обов'язковим зазначенням їхнього статусу, права на отримання того чи іншого виду соціальної підтримки.

На сьогодні розроблено програмне забезпечення першої черги ЄІССС в частині реалізації через ЄСР таких прикладних функцій:

- формування в електронному вигляді довідок про заробітну плату, сплачені страхові внески, розмір пенсії;
- відображення електронного пенсійного посвідчення (за даними реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загально-обов'язкового державного соціального страхування (далі – РЗО);
- відображення електронного свідоцтва соціального страхування (за даними РЗО);
- відображення електронної пенсійної справи (за даними РЗО);
- відображення в електронному вигляді інформації про соціальний статус громадянина;
- відображення в електронному вигляді інформації про інвалідність особи (група, підгрупа, причина, строк, на який її встановлено).

Систематизовано та описано 221 послугу соціальної сфери.

Із червня 2021 року запроваджено:

- електронні трудові книжки (таким чином усуваються проблеми, пов'язані із втратою трудової книжки, її пошкодженням, внесенням недостовірних відомостей, а також спрощується доступ до інформації про трудовий та страховий стаж особи);
- електронний реєстр листків непрацездатності як складову частину РЗО.

Основні проблеми, які передбачається розв'язати:

- недостатній рівень отримання адміністративних послуг соціального характеру через електронні сервіси;
- подання для отримання соціальних і страхових виплат великої кількості паперових документів.

Контрольні запитання до теми 4

1. Сформулюйте основні принципи публічного адміністрування в соціальній сфері.
2. Які цілі та функції публічного адміністрування в соціальній сфері?
3. Назвіть фактори, що впливають на ефективності адміністрування соціальною сферою. На які групи їх можна розділити?
4. У чому полягає завдання та сутність соціальної політики держави?
5. Які ви знаєте моделі соціальної політики держави? У чому їх відмінності?
6. Назвіть основні риси соціальної політики України. Напрями та засоби трансформації даної політики?
7. Яку роль у нормативно-правовому забезпеченні соціальної політики відіграють державні соціальні стандарти ?
8. Як ви розумієте дефініцію «прожитковий мінімум»? Хто і для чого його встановлює?
9. Які особливості застосування механізмів публічного управління та адміністрування щодо формування системи соціального захисту.
10. Назвіть основні напрями формування та реалізація державної політики у сферах праці та соціальної політики, зайнятості населення та трудової міграції, трудових відносин, загальнообов'язкового державного соціального та пенсійного страхування.
11. Сформулюйте мету та завдання Єдиної інформаційної системи соціальної сфери. Обґрунтуйте необхідність її створення та впровадження для потреб адміністрування у соціальній сфері.

Рекомендована література до теми 4:

1, 4, 15, 19, 20, 22-25, 28-32, 34, 35.

Інформаційні Інтернет-ресурси: 10-13.

Тема 5. Публічне управління та адміністрування у сферах освіти та науки

- 5.1. Освіта як об'єкт публічного адміністрування.
- 5.2. Суб'єкти публічної адміністрації в сфері освіти.
- 5.3. Державна освітня політика України.
- 5.4. Адміністративні послуги в освітній сфері.
- 5.5. Державне управління в сфері науки.
- 5.6. Державна науково-технічна політика.
- 5.7. Адміністративні послуги в сфері науки.

5.1. Освіта як об'єкт публічного адміністрування

Конституція України одним із пріоритетних прав людини визначає право на отримання освіти, яка відіграє в суспільстві унікальну роль: вона збагачує особистість, озброює її знаннями, формує світогляд і творчі здібності, виховує як патріота і громадянина, тобто відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства.

Визначення права на освіту, його гарантії, місце та роль у правовому статусі людини і громадянина особливо актуальне в складний час перетворень у політичному, економічному, культурному житті суспільства, побудови правової, демократичної держави та громадянського суспільства в Україні. На сьогодні освіта як сфера інтелектуального і духовного розвитку особистості переживає складні часи, що обумовлено розбудовою нової системи управління, створенням початкових основ інтеграції України в європейський освітній простір. Це обґрунтовано тим, що ця сфера повинна відповідати вимогам часу. Вона має бути: доступною, гуманною, з орієнтацією на кращі вітчизняні та світові зразки за змістом і технологіями навчання.

За сучасних умов освіта виступає потенційно могутнім фактором соціально-економічного, науково-технічного і культурного розвитку цивілізації. Вона проникає у всі аспекти соціального життя, бере на себе відповідальність за виховання підростаючого покоління, розвиток особистості, підготовку кваліфікованих кадрів для всіх сфер життєдіяльності суспільства.

Поняття «освіта» є багатоаспектним та різноманітним явищем, що обумовлює складність її визначення.

У Законі України Про освіту від 5 вересня 2017 року визначено, що *освіта* є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави.

Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору.

Таким чином, *освіта* – це цілеспрямована, систематизована, послідовна діяльність, спрямована на отримання знань, умінь, навичок суб'єктами навчально-виховного процесу, що має на меті отримання певного результату в інтелектуальних, морально-естетичних, фізичних сферах життя.

В Україні право людини і громадянина на освіту визначене в ст. 53 Конституції України і полягає у тому, що:

а) держава забезпечує розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання;

б) дошкільна, повна загальна середня, професійно-технічна, вища освіта в державних і комунальних навчальних закладах є доступною і безоплатною тією мірою, якою це здатна забезпечити держава;

в) повна загальна середня освіта є обов'язковою;

г) громадяни мають право безоплатно здобувати вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі;

г) держава забезпечує надання державних стипендій та пільг учням та студентам;

д) громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною

мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства.

Система освіти складається з структурних елементів. Так, у ст. 3 Закону України «Про освіту» зазначено, що структурними елементами (рівнями) освіти є: дошкільна освіта; повна загальна середня освіта, позашкільна освіта, професійна (професійно-технічна), фахова передвища, вища освіта та освіта дорослих, у тому числі післядипломна освіта.

Зазначені структурні елементи утворюють систему освіти. Отже, *система освіти в Україні* – сукупність складників освіти, рівнів і ступенів освіти, кваліфікацій, освітніх програм, стандартів освіти, ліцензійних умов, закладів освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності, учасників освітнього процесу, органів управління у сфері освіти, а також нормативно-правових актів, що регулюють відносини між ними.

Заклад освіти – юридична особа публічного чи приватного права, основним видом діяльності якої є освітня діяльність.

Засновник закладу освіти – орган державної влади від імені держави, відповідна рада від імені територіальної громади (громад), фізична та/або юридична особа, рішенням та за рахунок майна яких засновано заклад освіти або які в інший спосіб відповідно до законодавства набули прав і обов'язків засновника.

Здобувачі освіти – вихованці, учні, студенти, курсанти, слухачі, стажисти, аспіранти (ад'юнкти), інші особи, які здобувають освіту за будь-яким видом та формою здобуття освіти.

Освітня діяльність вважається основним видом діяльності, якщо надходження на цей вид діяльності та/або від цього виду діяльності перевищують половину загальних надходжень цієї юридичної особи (фізичної особи – підприємця).

Заклад освіти як суб'єкт господарювання може діяти в одному з таких статусів:

- бюджетна установа;
- неприбутковий заклад освіти;
- прибутковий заклад освіти.

Заклад освіти залежно від засновника може діяти як державний, комунальний, приватний чи корпоративний.

Учасниками освітнього процесу є:

- здобувачі освіти;
- педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники;
- батьки здобувачів освіти;

- фізичні особи, які провадять освітню діяльність;
- інші особи, передбачені спеціальними законами та залучені до освітнього процесу у порядку, що встановлюється закладом освіти.

Система управління закладами освіти визначається законом та установчими документами. Так, управління закладом освіти в межах повноважень, визначених законами та установчими документами даного закладу, здійснюють:

- засновник (засновники);
- керівник закладу освіти;
- колегіальний орган управління закладу освіти;
- колегіальний орган громадського самоврядування;
- інші органи, передбачені спеціальними законами та/або установчими документами закладу освіти.

5.2. Суб'єкти публічної адміністрації в сфері освіти

Після здобуття Україною незалежності виникла необхідність побудови індивідуальної системи публічного адміністрування всіма галузями, зокрема освітою. Публічне адміністрування є необхідною умовою розвитку суспільства, спільної праці людей для досягнення певних цілей у відповідних сферах та галузях діяльності, у тому числі у сфері освіти. Адміністрування освіти здійснюється системою державних та недержавних органів (яким делеговано державні повноваження).

До суб'єктів публічного адміністрування освітою в Україні належать:

- 1) Верховна Рада України;
- 2) Президент України;
- 3) Кабінет Міністрів України;
- 4) Міністерство освіти і науки України;
- 5) інші центральні органи виконавчої влади;
- 6) місцеві органи виконавчої влади;
- 7) органи місцевого самоврядування та підпорядковані їм органи управління освітою.

Розглянемо більш детально повноваження та компетенцію зазначених суб'єктів.

Законодавче регулювання відносин у сфері освіти здійснюється **Верховною Радою України** шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів.

Треба зазначити, що Парламент безпосередньо не здійснює публічного адміністрування сферою освіти, а лише впливає на неї через реалізацію функцій держави в цілому, зокрема згідно зі ст. 85 Конституції України Верховна Рада України приймає закони, наприклад, «Про освіту» (2017 р.), «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.), «Про професійно-технічну освіту» (1998 р.), «Про дошкільну освіту» (2001 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.) тощо, а також указами Президента і постановами Уряду та інші, а також затверджує Державний бюджет України та зміни до нього; визначає внутрішню та зовнішню політику; затверджує загальнодержавні програми в сфері освіти. Верховна Рада України має профільний Комітет з питань науки і освіти, який є робочим органом Верховної ради України, формує відповідні проекти засад державної політики у сфері освіти та розглядає концепції реформування зазначеної сфери.

Президент України визначає систему органів виконавчої влади, які здійснюють державне управління у сфері освіти в Україні, забезпечує здійснення контролю за формуванням та функціонуванням відповідної системи органів, створює консультативно-дорадчі ради, які сприяють формуванню державної політики у сфері освіти, визначення її пріоритетів, а також нагороджує державними нагородами, встановлює президентські відзнаки та нагороджує ними, у тому числі в сфері освіти тощо.

Так, наприклад, Указом Президента України «Про Державну премію України в галузі освіти» від 30 вересня 2010 р. № 929/2010 при Президентові України було утворено Комітет з Державної премії України в галузі освіти як допоміжний орган, що забезпечує здійснення Главою держави повноважень із нагородження Державною премією України в галузі освіти.

Указом Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти» від 17 квітня 2002 р. № 347/2002 було визначено стратегії та основні напрями подальшого розвитку освіти в Україні.

Указом Президента України «Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні» (№ 244/2008 від 20 березня 2008 року) визначені умови для підвищення ефективності заходів щодо розвитку освіти в Україні та створення умов для забезпечення доступу громадян до якісної освіти

Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади в Україні та у сфері освіти, який наділений такими повноваженнями:

1) забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики; політики у сферах праці й зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування;

2) розробляє і здійснює загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального і культурного розвитку України;

3) спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади;

4) подає Верховній Раді України пропозиції щодо пріоритетних напрямів розвитку освіти та її матеріально-технічного забезпечення;

5) забезпечує реалізацію державних цільових освітніх програм;

6) затверджує в межах своєї компетенції державні цільові освітні програми відповідно до визначених Верховною Радою України пріоритетних напрямів розвитку освіти (наприклад Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) 1993 року, метою якої передбачалося визначення стратегії розвитку освіти в Україні на найближчі роки та на перспективу XXI ст.)

Центральним органом виконавчої влади який здійснює адміністрування сферою освіти, є Міністерство освіти і науки України.

Згідно Положенню, Міністерство освіти і науки України (МОН) є одним з центральних органів виконавчої влади. У своїй діяльності профільне освітянське відомство керується Конституцією та законами України, указами президента, постановами Верховної Ради, ухваленими відповідно до Конституції та законів України; актами Кабміну й іншими підзаконними актами. Частина пропозицій перед поданням на розгляд уряду погоджується з Мінекономіки.

Найголовнішою функцією МОН є формування та реалізація державної політики у сфері освіти і науки. У веденні міністерства також всебічне курування наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, трансфер, тобто передача, технологій; забезпечення державного нагляду за діяльністю і суто навчальних закладів усіх форм власності, і підприємств,

установ та організацій, які надають освітні послуги або виступають посередниками у їх наданні.

МОН здійснює роботу з урахуванням положень Програми діяльності Кабінету Міністрів України, Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншого боку, Національної економічної стратегії на період до 2030 року, Стратегії людського розвитку, Стратегії реформування державного управління України на 2022-2025 роки, Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки та з урахуванням планів дій щодо виконання зазначених стратегічних документів.

На МОН покладені наступні обов'язки:

- розробка стратегії розвитку та форматів вітчизняної освіти, інших стратегічних документів, відповідних державних цільових програм, участь у їх реалізації та надання методичних рекомендацій;

- нормативно-правове забезпечення функціонування системи освіти;

- збір та обробка освітньої статистики, її аналіз та подальші прогнози;

- міжнародне співробітництво у сфері освіти і науки;

- формування пропозицій про обсяг та подекуди розподіл освітніх субвенцій та державного фінансування різних видів освіти і стипендіального фонду;

- визначення державних пріоритетів з підготовки та перепідготовки освітян; їх сертифікація та підвищення їхньої кваліфікації;

- розробка та затвердження умов прийому до навчальних закладів; умов провадження освітньої діяльності, її ліцензування та перевірка;

- затвердження порядку проведення інституційного аудиту закладів освіти, акредитації типових освітніх програм та інших заходів контролю якості освіти тощо.

Акти МОН України, прийняті у межах його повноважень, є обов'язковими для міністерств і відомств, яким підпорядковані заклади освіти, місцевих органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, і підпорядкованих їм органів управління освітою, закладів освіти незалежно від форм власності.

6 листопада 2019 р, Кабінет Міністрів України створив Національну комісію зі стандартів державної мови.

Національна комісія зі стандартів державної мови є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через міністра МОН України, який очолює центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки.

Відповідно до Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» *Національна комісія зі стандартів державної мови* здійснює опрацювання та утвердження стандартів української мови як державної, розроблення методів перевірки рівня її володіння.

Завданням Комісії є збереження та розвиток державної мови через встановлення стандартів державної мови і методів перевіряння рівня володіння державною мовою, необхідного для набуття громадянства чи зайняття визначених законами посад.

14 березня 2018 р. Кабінет Міністрів України своїм наказом створив Державну службу якості освіти України.

Державна служба якості освіти України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра освіти і науки та який реалізує державну політику у сфері освіти, зокрема з питань забезпечення якості освіти, забезпечення якості освітньої діяльності, здійснення державного нагляду (контролю) за закладами освіти щодо дотримання ними законодавства.

Основними завданнями Служби є:

1) реалізація державної політики у сфері освіти, зокрема з питань забезпечення якості освіти, забезпечення якості освітньої діяльності, здійснення державного нагляду (контролю) за закладами освіти щодо дотримання ними законодавства, у межах повноважень, передбачених законом;

2) внесення на розгляд Міністра освіти і науки пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері освіти з питань, що належать до компетенції Служби.

До інших центральних органів виконавчої влади, у сфері управління яких перебувають навчальні заклади, слід віднести: Міністерство культури та інформаційної політики; Міністерство охорони здоров'я; Міністерство юстиції; Міністерство внутрішніх справ тощо.

Акти міністерств і відомств, яким підпорядковані заклади освіти, прийняті у межах їх компетенції, є обов'язковими для місцевих органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, підпорядкованих їм органів управління освітою, закладів освіти відповідного профілю незалежно від форм власності.

Державну політику в галузі освіти на місцях здійснюють місцеві органи виконавчої влади – обласна, Київська та Севастопольська міські, районні державні адміністрації та органи місцевого самоврядування. Вони у межах своєї компетенції:

- встановлюють не нижче визначених Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України мінімальних нормативів обсяги бюджетного фінансування закладів освіти, установ, організацій системи освіти, що є у комунальній власності, та забезпечують фінансування витрат на їх утримання;

- забезпечують розвиток мережі закладів освіти та установ, організацій системи освіти, зміцнення їх матеріальної бази, господарське обслуговування;

- здійснюють соціальний захист працівників освіти, дітей, учнівської і студентської молоді, створюють умови для їх виховання, навчання і роботи відповідно до нормативів матеріально-технічного та фінансового забезпечення;

- організують облік дітей дошкільного та шкільного віку, контролюють виконання вимог щодо навчання дітей у закладах освіти;

- вирішують у встановленому порядку питання, пов'язані з опікою і піклуванням про неповнолітніх, які залишилися без піклування батьків, дітей-сиріт, захист їх прав, надання матеріальної та іншої допомоги;

- створюють належні умови за місцем проживання для виховання дітей, молоді, розвитку здібностей, задоволення їх інтересів;

- забезпечують у сільській місцевості регулярне безплатне підвезення до місця навчання і додому дітей дошкільного віку, учнів та педагогічних працівників;

- організують професійне консультування молоді та продуктивну працю учнів;

- визначають потреби, обсяги і розробляють пропозиції щодо державного замовлення на підготовку робітничих кадрів для регіону.

Для розв'язання поставлених завдань державні адміністрації за участю органів місцевого самоврядування створюють відповідні органи управління освітою – *відділи освіти і управління освіти*, які діють на основі законів України «Про освіту», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про місцеві державні адміністрації», положень про відділи і управління освіти місцевих органів самоврядування і органів виконавчої влади, ухвалених на підставі типових положень, наприклад, Положення про управління освіти і науки Чернігівської державної адміністрації та Положення про відділ освіти районної, районної в містах Києві і Севастополі державної адміністрації, інших нормативних актів.

В обласних, міських державних адміністраціях діють управління освітою, а в районних державних адміністраціях – відділи освіти.

Діяльність органів управління освітою спрямовується на:

– управління закладами освіти, що є у комунальній власності;

– організацію навчально-методичного забезпечення закладів освіти, вдосконалення професійної кваліфікації педагогічних працівників, їх перепідготовку та атестацію у порядку, встановленому Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України;

– координацію дій педагогічних, виробничих колективів, сім'ї, громадськості з питань навчання і виховання дітей;

– визначення потреб, розроблення пропозицій щодо державного контракту і формування регіонального замовлення на педагогічні кадри, укладання договорів на їх підготовку;

– контроль за додержанням вимог щодо змісту, рівня і обсягу освіти, атестацію закладів освіти, що перебувають у комунальній власності.

Управління освіти виконують такі функції: реалізують державну політику в галузі освіти; контролюють дотримання актів законодавства з питань освіти, забезпечення закладами освіти державних вимог щодо змісту, рівня та обсягу дошкільної, позашкільної, загальної середньої та професійно-технічної освіти незалежно від їх підпорядкування і форм власності; організовують кадрове й науково-методичне забезпечення навчально-виховного процесу; розробляють прогнози розвитку мережі закладів освіти; здійснюють керівництво закладами

освіти, що належать до сфери управління обласної (міської) державної адміністрації, організація їх матеріально-фінансового забезпечення.

В умовах демократизації суспільства та децентралізації адміністративного управління важливого значення, як прояв народовладдя в гуманітарній сфері, зокрема у сфері освіти, набувають *органи місцевого самоврядування*.

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) управління закладами освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, оздоровчими закладами, які належать територіальним громадам або передані їм, молодіжними підлітковими закладами за місцем проживання, організація їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення;

2) забезпечення здобуття неповнолітніми повної загальної середньої освіти; створення необхідних умов для виховання дітей, молоді, розвитку їх здібностей, трудового навчання, професійної орієнтації, продуктивної праці учнів; сприяння діяльності дошкільних та позашкільних навчально-виховних закладів, дитячих, молодіжних та науково-просвітницьких організацій;

3) створення при загальноосвітніх навчальних закладах комунальної власності фонду загальнообов'язкового навчання за рахунок коштів місцевого бюджету, залучених з цією метою на договірних засадах коштів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, а також коштів населення, інших джерел; контроль за використанням коштів цього фонду за призначенням;

4) забезпечення регулярного безкоштовного підвезення до місця навчання і додому школярів;

5) вирішення питань про надання професійним творчим працівникам на пільгових умовах у користування приміщень під майстерні, студії та лабораторії, необхідних для їх творчої діяльності;

6) організація медичного обслуговування та харчування у закладах освіти, культури, фізкультури і спорту, оздоровчих закладах, які належать територіальним громадам або передані їм;

7) створення умов для розвитку культури, сприяння відродженню осередків традиційної народної творчості, національно-культурних традицій населення, художніх промислів і ремесел;

8) сприяння роботі творчих спілок, національно-культурних товариств, асоціацій, інших громадських та неприбуткових організацій, які діють у сфері охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, роботи з молоддю;

9) створення умов для занять фізичною культурою і спортом за місцем проживання населення та в місцях масового відпочинку;

б) делеговані повноваження:

1) забезпечення у межах наданих повноважень доступності і безоплатності освіти на відповідній території, можливості навчання в школах державною та рідною мовою, вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національно-культурні товариства;

2) забезпечення відповідно до закону розвитку всіх видів освіти, розвитку і вдосконалення мережі освітніх і лікувальних закладів усіх форм власності, фізичної культури і спорту, визначення потреби та формування замовлень на кадри для цих закладів, укладення договорів на підготовку спеціалістів, організація роботи щодо удосконалення кваліфікації кадрів;

3) організація обліку дітей дошкільного та шкільного віку;

4) подання допомоги випускникам шкіл у працевлаштуванні;

5) забезпечення школярів, які навчаються в державних і комунальних навчальних закладах, безоплатними підручниками, створення умов для самоосвіти;

6) організація роботи щодо запобігання бездоглядності неповнолітніх;

7) вирішення відповідно до законодавства питань про повне державне утримання дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, у школах – і інтернатах, дитячих будинках, у тому числі сімейного типу, професійно-технічних закладах освіти та утримання за рахунок держави осіб, які мають вади у фізичному чи розумовому розвитку і не можуть навчатися в масових навчальних закладах, у спеціальних навчальних закладах, про надання громадянам пільг на утримання дітей у школах-інтернатах, інтернатах при школах, а також щодо оплати харчування дітей у школах (групах з подовженим днем);

8) реєстрація відповідно до законодавства статутів (положень) розташованих на відповідній території навчально-виховних закладів, закладів культурно-освітніх, фізкультурно-оздоровчих закладів незалежно від форм власності.

5.3. Державна освітня політика України

Відповідно до ЗУ Про освіту, освіта є державним пріоритетом, що забезпечує інноваційний, соціально-економічний і культурний розвиток суспільства. Фінансування освіти є інвестицією в людський потенціал, сталий розвиток суспільства і держави.

Державну політику у сфері освіти визначає Верховна Рада України, а реалізують Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки, інші центральні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування.

Державна освітня політика – це офіційно визначена, організована й цілеспрямована діяльність держави та підпорядкованих їй установ, спрямована на функціонування і подальший розвиток системи освіти як провідного інституту демократичного суспільства.

Державна політика у сфері освіти формується і реалізується на основі наукових досліджень, міжнародних зобов'язань, вітчизняного та іноземного досвіду з урахуванням прогнозів, статистичних даних та індикаторів розвитку з метою задоволення потреб людини та суспільства.

Документами державного прогнозування і стратегічного планування розвитку освіти є прогноз розвитку освіти України, стратегія розвитку освіти України, відповідні державні, регіональні та місцеві цільові програми, плани діяльності у сфері освіти органів влади. Органи влади забезпечують відкритий доступ до зазначених документів шляхом їх оприлюднення на своїх офіційних веб-сайтах.

Держава створює умови для здобуття громадянської освіти, спрямованої на формування компетентностей, пов'язаних з реалізацією особою своїх прав і обов'язків як члена суспільства, усвідомленням цінностей громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина.

Державне управління у сфері освіти: цілеспрямований вплив суб'єктів управління всіх рівнів (державного, регіонального, місцевого) на всі ланки освіти для забезпечення і подальшого розвитку соціального організму і культури суспільства; як певний вид діяльності органів держави, що має виконавчий і розпорядчий характер і полягає в організуючому впливі на суспільні відносини у сфері освіти шляхом

застосування державно-владних повноважень, включає цілеспрямоване вироблення, прийняття й реалізацію організуючих, регулюючих і контролюючих впливів на освітню сферу.

Засадами державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності є (ст. 6 ЗУ Про освіту):

- людиноцентризм;
- верховенство права;
- забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності;
- забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності;
- розвиток інклюзивного освітнього середовища, у тому числі у закладах освіти, найбільш доступних і наближених до місця проживання осіб з особливими освітніми потребами;
- забезпечення універсального дизайну та розумного пристосування;
- науковий характер освіти;
- різноманітність освіти;
- цілісність і наступність системи освіти;
- прозорість і публічність прийняття та виконання управлінських рішень;
- відповідальність і підзвітність органів управління освітою та закладів освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності перед суспільством;
- інституційне відокремлення функцій контролю (нагляду) та функцій забезпечення діяльності закладів освіти;
- інтеграція з ринком праці;
- нерозривний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, національними традиціями;
- свобода у виборі видів, форм і темпу здобуття освіти, освітньої програми, закладу освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності;
- академічна доброчесність;
- академічна свобода;
- фінансова, академічна, кадрова та організаційна автономія закладів освіти у межах, визначених законом;
- гуманізм;
- демократизм;
- єдність навчання, виховання та розвитку;
- виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій;

- формування усвідомленої потреби в дотриманні Конституції та законів України, нетерпимості до їх порушення;
 - формування поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності, фізичного або психологічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками;
 - формування громадянської культури та культури демократії;
 - формування культури здорового способу життя, екологічної культури і дбайливого ставлення до довкілля;
 - невтручання політичних партій в освітній процес;
 - невтручання релігійних організацій в освітній процес
- різнобічність та збалансованість інформації щодо політичних, світоглядних та релігійних питань;
- державно-громадське управління;
 - державно-громадське партнерство;
 - державно-приватне партнерство;
 - сприяння навчанню впродовж життя;
 - інтеграція у міжнародний освітній та науковий простір;
 - нетерпимість до проявів корупції та хабарництва;
 - доступність для кожного громадянина всіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою.

5.4. Адміністративні послуги в освітній сфері

У сфері освіти публічні органи можуть надаватися як платні, так і безоплатні адміністративні послуги.

До платних адміністративних послуг належать: видача ліцензії на надання освітніх послуг, переоформлення ліцензії на надання освітніх послуг; видача копії чи дублікату ліцензії на надання освітніх послуг; видача навчальним закладам свідоцтва про атестацію; проставлення апостиля на офіційних документах, виданих навчальними закладами, державними органами, підприємствами, установами та організаціями, що стосуються сфери освіти; визнання і встановлення еквівалентності документів про освіту, виданих навчальними закладами іноземних держав; нострифікація та ін.

1. Видача ліцензії на надання освітніх послуг

Органами, які мають право видавати ліцензії на зайняття освітніми послугами є: Міністерство освіти і науки, молоді та

спорту України щодо надання послуг у сфері професійно-технічної та вищої освіти; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, органи управління освітою обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій – щодо надання послуг у сфері дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти.

Ліцензуванню підлягає діяльність з надання таких освітніх послуг

1) у сфері дошкільної освіти: догляд за дітьми дошкільного віку; виховання і навчання дітей дошкільного віку, корекція їх психологічного і фізичного розвитку;

2) у сфері загальної середньої освіти – забезпечення здобуття: початкової загальної освіти; базової загальної середньої освіти; повної загальної середньої освіти;

3) у сфері позашкільної освіти – освітня діяльність за художньо-естетичним, туристично-краєзнавчим, еколого-натуралістичним, науково-технічним, дослідницько-експериментальним, фізкультурно-спортивним або спортивним, військово-патріотичним, бібліотечно-бібліографічним, соціально-реабілітаційним, оздоровчим та гуманітарним напрямками;

4) у сфері професійно-технічної освіти: первинна професійна підготовка; перепідготовка робітників, підвищення їх кваліфікації; професійно-технічне навчання; підготовка (зокрема первинна професійна), перепідготовка та підвищення кваліфікації іноземців, що прибули в Україну для навчання;

5) у сфері вищої освіти: підготовка фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів за напрямками (спеціальностями); військова підготовка студентів вищих навчальних закладів за програмою офіцерів запасу; перепідготовка за спеціальностями; розширення профілю (підвищення кваліфікації), спеціалізація; підготовка іноземців, що прибули в Україну для навчання, до вступу у вищі навчальні заклади; підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації іноземців, що прибули в Україну для навчання; підготовка до вступу до вищих навчальних закладів.

Ліцензування послуг з післядипломного навчання у сфері професійно-технічної та вищої освіти (за винятком послуг з перепідготовки) проводиться у разі, коли передбачається видача документа про освіту державного зразка.

Ліцензія для провадження діяльності з надання освітніх послуг (крім послуг з підвищення кваліфікації) іноземцям, що прибули в Україну для навчання, видається лише атестованим

професійно-технічним навчальним закладам та вищим навчальним закладам з акредитованих напрямів (спеціальностей).

Ліцензія оформлюється на бланку єдиного зразка, строком від 3 до 12 років включно, але не менш як на строк повного циклу навчання за програмою, що додавалася до заяви про ліцензування.

Оплата за надання даної послуги справляється в розмірі п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян для послуг у сфері дошкільної, загальної середньої і позашкільної освіти та двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян для послуг у сфері вищої та професійно-технічної освіти, а за переоформлення ліцензії, а також за видачу копії та дублікату ліцензії в розмірі п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Даний вид платної адміністративної послуги включає в себе можливість щодо: а) переоформлення ліцензії на надання освітніх послуг у разі зміни: найменування навчального закладу (якщо така зміна не пов'язана з реорганізацією юридичної особи чи новоутворений навчальний заклад є правонаступником реорганізованого) або прізвища, імені та по батькові фізичної особи-суб'єкта підприємницької діяльності; місця розташування навчального закладу або місця проживання фізичної особи-суб'єкта підприємницької діяльності, якщо така зміна не тягне за собою погіршення його матеріально-технічного забезпечення; ліцензованого обсягу; назви напряму підготовки (спеціальності), професії; після проведення атестації навчального закладу або акредитації його окремих напрямів підготовки (спеціальностей), у тому числі у його відокремлених структурних підрозділах (філіях, представництвах тощо); б) видача дублікату ліцензії на надання освітніх послуг.

2. Видача навчальним закладам свідоцтв про атестацію

Основними завданнями атестації є: аналіз і оцінка реального стану організації та здійснення навчально-виховного процесу; оцінка відповідності знань, умінь і навичок учнів, слухачів вимогам навчальних планів і програм; визначення відповідності умов професійно-технічної освіти, наявної матеріально-технічної та навчально-методичної бази вимогам навчальних планів і програм; оцінка якісного складу інженерно-педагогічних і керівних працівників.

Атестації підлягають професійно-технічні навчальні заклади, що здійснюють підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації робітничих кадрів. Атестація державних професійно-технічних навчальних закладів здійснюється планово один раз на десять років. Професійно-технічні навчальні заклади інших форм власності атестуються за їх заявками або заявками їхніх засновників і підлягають переатестації через 10 років. Атестація може здійснюватися позапланово за рішенням органу державного управління освітою.

Суб'єктами атестації є лише ліцензовані професійно-технічні навчальні заклади. Атестованим вважається професійно-технічний навчальний заклад, якщо атестовані 75 і більше відсотків напрямів (професій, спеціальностей), за якими здійснюються підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації робітничих кадрів та службовців.

Атестованому професійно-технічному навчальному закладу видається свідоцтво про атестацію встановленого зразка. За видачу професійно-технічним навчальним закладам свідоцтв про атестацію встановлюється плата:

- з професійно-технічних навчальних закладів, діяльність яких забезпечується бюджетним фінансуванням, - у розмірі десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- з професійно-технічних навчальних закладів, діяльність яких забезпечується іншими джерелами фінансування, - у розмірі 2 відсотків суми коштів, розрахованих як річна плата за навчання контингенту осіб, що відповідає ліцензованому обсягу прийому.

3. Проставлення апостиля на офіційних документах, виданих навчальними закладами, державними органами, підприємствами, установами та організаціями, що стосуються сфери освіти.

Апостиль – спеціальний штамп, який відповідно до Гаазької конвенції про скасування вимог легалізації іноземних офіційних документів (підписана 5 жовтня 1961 р., в Україні вступила в силу 22 грудня 2003 р.), проставляється на офіційних документах, виданих в установах і організаціях країни-учасниці Гаазької конвенції, і не вимагає подальшого завірення чи легалізації, визнається офіційними органами всіх держав-учасниць Конвенції. Апостиль засвідчує дійсність підпису та компетенцію особи, що підписала (видала) офіційний документ, а також, в

окремих випадках, дійсність штампа або печатки, що скріплює документ.

МОН України має право проставлення апостилю на офіційних документах, виданих навчальними закладами, державними органами, підприємствами, установами та організаціями, що стосуються сфери освіти.

Плату за надання послуг з проставлення апостилю на офіційних документах, виданих навчальними закладами, державними органами, підприємствами, установами і організаціями, що стосуються сфери освіти і науки і призначені для використання на території інших держав для:

- громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства - три неоподатковуваних мінімуми доходів громадян;

- юридичних осіб - п'ять неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

4. Визнання і встановлення еквівалентності документів про освіту, виданих навчальними закладами іноземних держав

Процедура визнання іноземних документів про освіту включає в себе: верифікацію освітніх документів, перевірку статусу освітньої установи, освітнього провайдера та освітньої програми, оцінку кваліфікації або періоду навчання та встановлення їхньої відповідності освітньому або освітньо-професійному ступеню в Україні, академічних та професійних прав.

Процедура визнання іноземних документів про освіту суттєво реформована відповідно до Закону України «Про вищу освіту». Нормативно-правовим актом, який регулює проведення процедури визнання в Україні всіма компетентними органами, є Наказ МОН від 05 травня 2015 р. № 504, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 27 травня 2015 р. за № 614/27059 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки від 05 вересня 2022 року № 784, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 21 жовтня 2022 р. за № 1288/38624). Цим наказом введено в дію нові редакції порядків визнання здобутих в іноземних закладах вищої освіти ступенів вищої освіти та документів про загальну середню, професійну (професійно-технічну), фахову передвищу освіту, що відповідають 2-5 рівням Національної рамки кваліфікацій, виданих закладами освіти іноземних держав.

Дана послуга здійснюється Державним підприємством «Інформаційно-іміджевий центр» Міністерства освіти і науки України, яке виконує функції Національного інформаційного центру академічної мобільності ENIC Ukraine згідно з постановою КМУ від 31 серпня 2011 року № 924. Розмір плати за надання даної послуги складає:

- три неоподатковуваних мінімуми доходів громадян - для фізичних осіб;

- п'ять неоподатковуваних мінімумів доходів громадян - для юридичних осіб.

Процедура визнання в Україні документів про освіту, виданих навчальними закладами інших держав включає в себе:

1) перевірку автентичності поданих для визнання іноземних документів про освіту (підтвердження органами державної влади країни, якій належить навчальний заклад, офіційного визнання навчального закладу, який видав документ, та факту видачі документа);

2) установлення еквівалентності кваліфікацій, зазначених в іноземному документі про освіту, освітньо-кваліфікаційному рівню, що відповідає нормам освітньої системи України (здійснюється із залученням експертних комісій за відповідними спеціальностями).

До безоплатних послуг у сфері освіти належать, наприклад, видача свідоцтва МОН України про отримання позашкільної освіти (Закон України «Про позашкільну освіту» та ін.

5.5. Публічне адміністрування в сфері науки України

Стаття 54 Конституції України гарантує громадянам свободу наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством.

Наука є визначальним джерелом економічного зростання і невід'ємною складовою національної культури й освіти, створює необхідні умови для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері науково-технічної діяльності, забезпечує використання досягнень вітчизняної й світової науки і технології

для вирішення соціальних, економічних, культурних та інших проблем.

Наукова діяльність за Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження.

Адміністрування в сфері науки здійснюється системою державних та недержавних органів (яким делеговано державні повноваження), а саме:

- 1) *Верховною Радою України;*
- 2) *Президентом України;*
- 3) *Кабінетом Міністрів України;*
- 4) *Міністерством освіти і науки України, іншими ЦОВВ;*
- 5) *місцевими органами виконавчої влади;*
- 6) *органами місцевого самоврядування, в частині делегованих повноважень у сфері науки;*
- 7) *Національною академією наук України;*
- 8) *галузевими академіями наук України;*
- 9) *іншими консультативно-дорадчими управліннями у сфері науки.*

Законодавче регулювання відносин у сфері науки здійснюється *Верховною Радою України* шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів.

Верховна Рада України у сфері наукової і науково-технічної діяльності:

- 1) здійснює державне регулювання у сфері наукової і науково-технічної діяльності;
- 2) затверджує основні засади і напрями державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності;
- 3) затверджує пріоритетні напрями розвитку науки і техніки та загальнодержавні програми науково-технічного розвитку України;
- 4) здійснює інші повноваження.

Слід зазначити, що Парламент безпосередньо не здійснює публічне адміністрування у сфері науки, а лише впливає на неї через реалізацію функцій держави в цілому, зокрема згідно зі ст. 85 Конституції України. Верховна Рада України приймає закони, наприклад, «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2015 р., «Про наукові парки» від 25 червня 2009 р., «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 10 лютого 1995 р.,

«Про науково-технічну інформацію» від 25 червня 1993 р., «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11 липня 2001 р. тощо.

Президент України визначає систему органів виконавчої влади, які здійснюють державне управління у сфері науки в Україні, забезпечує здійснення контролю за формуванням та функціонуванням відповідної системи органів, створює консультативно-дорадчі ради, які сприяють формуванню державної політики у сфері науки, визначення її пріоритетів, а також нагороджує державними нагородами, встановлює президентські відзнаки та нагороджує ними, у тому числі в сфері науки тощо.

Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади в Україні та у сфері науки, який наділений наступними повноваженнями:

1) забезпечує проведення наукової політики, розвиток і зміцнення наукового потенціалу України, розроблення і виконання загальнодержавних наукових програм;

2) вживає заходів щодо вдосконалення державного регулювання у науковій сфері, стимулювання інноваційної діяльності підприємств, установ та організацій;

3) визначає порядок формування та використання фондів для наукової діяльності;

4) подає Верховній Раді України пропозиції щодо пріоритетних напрямів розвитку науки та її матеріально-технічного забезпечення;

5) забезпечує реалізацію державних цільових науково-технічних програм;

6) затверджує в межах своєї компетенції державні цільові наукові програми відповідно до визначених Верховною Радою України пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки (наприклад постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. «Про затвердження Державної цільової науково-технічної та соціальної програми «Наука в університетах» на 2008-2012 роки»);

7) визначає порядок фінансування наукової і науково-технічної експертизи, що проводиться за рахунок коштів державного бюджету;

8) визначає форми та правила фінансового забезпечення наукової і науково-технічної експертизи;

9) ініціює проведення попередньої, первинної, повторної, додаткової, контрольної державної наукової і науково-технічної експертизи;

10) визначає орган державного управління, який забезпечує організацію діяльності у сфері науково-технічної інформації, здійснює функціональне управління національною системою науково-технічної інформації, формує і реалізує політику в цій сфері;

11) спрямовує, координує та контролює роботу міністерств, інших органів виконавчої влади, що є суб'єктами державного управління в сфері науки в Україні та мають відповідні владні повноваження.

Міністерство освіти і науки України входить до системи органів виконавчої влади і є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері освіти і науки, інновацій та інформатизації, інтелектуальної власності.

Основними завданнями МОН України є формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері освіти і науки, інновацій та інформатизації, інтелектуальної власності.

Інші центральні органи виконавчої влади в межах своїх повноважень:

1) здійснюють управління у сфері наукової та науково-технічної діяльності відповідних галузей;

2) визначають спільно з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності, напрями розвитку наукового і науково-технологічного потенціалу відповідних галузей, спрямовують і контролюють діяльність наукових установ, що належать до сфери їх управління;

3) залучають наукові установи та заклади вищої освіти (за їх згодою) до розв'язання проблем науково-технічного розвитку, беруть участь у визначенні пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки в Україні, державних цільових наукових та науково-технічних програм і державного замовлення у сфері наукової і науково-технічної діяльності;

4) розробляють спільно з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності, програми

науково-технічного розвитку відповідних галузей та заходи з їх виконання, організують їх виконання;

5) сприяють розробленню, освоєнню та виробництву сучасної конкурентоспроможної продукції на основі використання нових високоефективних технологій, устаткування, матеріалів, інформаційного забезпечення;

6) здійснюють інші повноваження, передбачені законом.

Наприклад, такі центральні органи виконавчої влади, як: Міністерство фінансів України (у частині фінансування наукових досліджень); Міністерство економіки України (бере участь у розробленні стратегії та механізму реалізації державної науково-технічної політики, підготовці пропозицій щодо визначення обсягів і цільового спрямування бюджетного фінансування наукової діяльності; Міністерство юстиції України (готує пропозиції щодо проведення правової реформи, сприяння розвитку правової науки) за визначених обставин можуть бути суб'єктами управління в сфері науки.

Варто зазначити, що Указом Президента від 9 грудня 2010 р. № 1085/2010 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» було ліквідовано Вищу атестаційну комісію України, а її функції покладено на новостворений Департамент атестації кадрів МОН України.

Місцеві державні адміністрації мають свою структуру, яка включає управління, відділи та інші підрозділи. Так, згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2007 р. «Про затвердження рекомендаційних переліків управлінь, відділів та інших структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій» передбачається наявність серед структурних підрозділів облдержадміністрації управління освіти і науки.

Згідно з Типовим положенням про Головне управління освіти і науки Київської міської державної адміністрації, управління освіти і науки обласної, Севастопольської міської державної адміністрації на зазначені управління покладені такі завдання в сфері науки:

- участь у забезпеченні реалізації державної політики у сфері наукової та науково-технічної діяльності;

- забезпечення розвитку наукового потенціалу з урахуванням національно-культурних, соціально-економічних, екологічних, демографічних та інших особливостей області, міста;

- здійснення контролю за дотриманням актів законодавства з питань науки;

- координація діяльності навчальних закладів та наукових установ, що належать до сфери управління відповідних державних адміністрацій;

- забезпечення моніторингу у сфері наукової діяльності, формування регіональної наукової політики;

- сприяння функціонуванню і розвитку системи науково-технічного інформування в області, місті;

- сприяння інтеграції вітчизняної науки у світову систему із забезпеченням збереження національних інтересів.

Варто зазначити, що Головне управління освіти і науки Київської міської держадміністрації, управління освіти і науки обласних, Севастопольської міської державної адміністрації мають подвійне підпорядкування та у своїй діяльності підзвітні та підконтрольні голові відповідної державної адміністрації та Міністерству освіти і науки, молоді та спорту України.

У свою чергу, поряд з суб'єктами управління в сфері науки, які є органами виконавчої влади, слід виділити і суб'єктів управління, які не є такими, однак з огляду на специфіку їхньої компетенції здійснюють управління в сфері науки.

Органи місцевого самоврядування можуть здійснювати публічне адміністрування в сфері науки в частині делегованих повноважень. Так, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. передбачено, що районні, обласні ради делегують відповідним місцевим державним адміністраціям повноваження в сфері науки, зокрема:

1) підготовку пропозицій до програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідно областей та загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального та культурного розвитку України;

2) забезпечення відповідно до законодавства розвитку науки, усіх видів освіти, охорони здоров'я, культури, фізичної культури і спорту, туризму; сприяння відродженню осередків традиційної народної творчості, національно-культурних традицій населення, художніх промислів і ремесел, роботі творчих спілок, національно-культурних товариств, асоціацій, інших громадських та неприбуткових організацій, які діють у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізичної культури і спорту, сім'ї та молоді;

3) підготовку і подання на затвердження ради пропозицій щодо організації територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають

особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів щодо оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками історії або культури, які охороняються законом.

Національна академія наук України є вищою науковою самоврядною організацією України. Національна академія наук України заснована на державній власності і є державною організацією, створеною як неприбуткова державна бюджетна установа, організує і здійснює фундаментальні та прикладні наукові дослідження з найважливіших проблем природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук.

При Національній академії наук України діють:

1) Міжвідомча рада з координації фундаментальних і прикладних досліджень в Україні, що утворюється Національною академією наук України спільно з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності, та національними галузевими академіями наук для сприяння розвитку фундаментальних досліджень та ефективного використанню їх результатів у прикладних дослідженнях і науково-технічних розробках за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки. Положення про Міжвідомчу раду з координації фундаментальних і прикладних досліджень в Україні та її склад затверджуються Кабінетом Міністрів України на підставі пропозицій Національної академії наук України та центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності, погоджених Національною радою України з питань розвитку науки і технологій;

2) Рада президентів академій наук України, яка є постійно діючим колегіальним органом, що об'єднує президентів Національної академії наук України та національних галузевих академій наук України з метою координації наукової діяльності зазначених академій.

НАН України як вища наукова самоврядна організація України здійснює незалежну наукову оцінку проектів стратегічних, прогнозних та програмних документів (доктрин, концепцій, стратегій тощо), а також за дорученням Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та/або з власної ініціативи розробляє пропозиції щодо засад

державної наукової і науково-технічної політики, прогнози, інформаційно-аналітичні матеріали, пропозиції, рекомендації щодо суспільно-політичного, соціально-економічного, науково-технічного, інноваційного та гуманітарного розвитку держави, здійснює наукову експертизу проектів законів, державних рішень і програм.

Національні галузеві академії наук – Національна академія аграрних наук України, Національна академія медичних наук України, Національна академія педагогічних наук України, Національна академія правових наук України, Національна академія мистецтв України – це самоврядні наукові організації, засновані на державній власності, що є державними організаціями, створеними як неприбуткові державні бюджетні установи.

Діяльність національних галузевих академії наук у частині, що не порушує їх самоврядності, координується Кабінетом Міністрів України. Національні галузеві академії наук як самоврядні наукові організації України координують, організують і проводять дослідження у відповідних галузях науки і техніки, взаємодіють з відповідними органами державної влади з метою виконання завдань, визначених державними пріоритетами у цих галузях.

5.6. Державна науково-технічна політика

Державна науково-технічна політика – це складова соціально-економічної політики держави щодо формування умов ефективного науково-технічного розвитку країни, визначення цілей, напрямів, форм її здійснення.

Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» науково-технічна діяльність розглядається як інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань у всіх галузях техніки і технологій.

Її основними видами є науково-дослідні, дослідно-конструкторські, проектно-конструкторські, технологічні, пошукові та проектно-пошукові роботи, виготовлення дослідних зразків, або партій науково-технічної продукції, а також інші роботи з доведення науково-технічних знань до стадії їх практичного використання.

Держава формує і реалізує науково-технічну політику, забезпечує соціально-економічні, правові та організаційні умови

для формування та використання науково-технічного потенціалу, створює інфраструктуру науки, здійснює підготовку наукових кадрів, державне фінансове забезпечення, сприяє створенню ринку науково-технічної продукції, оцінює рівень досліджень, проводить експертизу проектів, встановлює зв'язки з іншими державами в науково-технічному співробітництві.

Відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» основними цілями державної політики у науковій і науково-технічній діяльності є:

1) забезпечення наукового обґрунтування визначення стратегічних завдань розвитку економіки та суспільства;

2) досягнення високого рівня розвитку науки і техніки;

3) примноження національного багатства на основі використання наукових та науково-технічних досягнень;

4) створення умов для досягнення високого рівня життя кожного громадянина, його фізичного, духовного та інтелектуального розвитку шляхом використання сучасних досягнень науки і техніки;

5) зміцнення національної безпеки на основі використання наукових та науково-технічних досягнень;

6) створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової і науково-технічної діяльності;

7) забезпечення вільного розвитку наукової та науково-технічної творчості;

8) сприяння розвитку наукової і науково-технічної діяльності у підприємницькому секторі;

9) інтеграція вітчизняного сектору наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок у світовий науковий та Європейський дослідницький простір.

Досягнення означених цілей і завдань здійснюється шляхом:

- створення сприятливих організаційно-економічних та правових умов для ефективного використання науково-технічного потенціалу;

- розвитку пріоритетних напрямів науки і техніки, концентрації ресурсів для їх реалізації;

- формування та реалізації довготермінових науково-технічних програм;

- розроблення дієвих механізмів інтеграції науки і виробництва;

- підготовки наукових кадрів та їх соціально-економічного захисту;

- створення сучасної інфраструктури науки;
- встановлення ефективного міжнародного співробітництва у сфері науково-технічної діяльності.

Держава застосовує фінансово-кредитні та податкові інструменти для створення економічно сприятливих умов для ефективного провадження наукової і науково-технічної діяльності відповідно до законодавства України, забезпечення до 2025 року збільшення обсягу фінансування науки за рахунок усіх джерел до 3 відсотків валового внутрішнього продукту – показника, визначеного Лісабонською стратегією Європейського Союзу.

Методи державного регулювання у сфері науково-технічної діяльності:

1. Фінансово-кредитні та податкові важелі державного регулювання;
2. Бюджетне фінансування наукової і науково-технічної діяльності.

Законодавчо держава забезпечує бюджетне фінансування наукової та науково технічної діяльності (окрім видатків на оборону) у розмірі не менше 1,7% ВВП України. Бюджетне фінансування наукових досліджень здійснюється шляхом базового та програмно-цільового фінансування.

Базове фінансування надається для забезпечення фундаментальних наукових досліджень (найважливіших для держави напрямів досліджень, зокрема в інтересах національної безпеки та оборони; збереження наукових об'єктів, що становлять національне надбання; підготовки наукових кадрів).

Програмно-цільове фінансування здійснюється, як правило, на конкурсній основі для науково-технічних програм і окремих розробок, спрямованих на реалізацію пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки; забезпечення проведення найважливіших прикладних науково-технічних розробок, які виконуються відповідного до державного замовлення.

5.7. Адміністративні послуги в сфері науки

Концепція адміністративної реформи України, затверджена Указом Президента України від 22 липня 1998 р., встановила безоплатний стандарт адміністративних послуг. У той самий час передбачалася можливість отримання платних адміністративних послуг на розсуд суб'єкта. Разом із тим сучасне бачення

розвитку адміністративних послуг спрямоване на розвиток платних адміністративних послуг. Таким чином, адміністративні послуги в сфері науки за критерієм платності можна поділити на: платні та безоплатні.

Платними послугами в сфері науки є такі:

1. Державна акредитація фізичних та юридичних осіб у сфері наукової та науково-технічної експертизи.

Це державне визнання кваліфікації фізичної та юридичної особи у сфері наукової та науково-технічної експертизи.

Фізичні особи, які на постійній або професійній основі здійснюють діяльність, пов'язану з наданням експертних послуг, та юридичні особи, статутом яких передбачено таку діяльність, повинні пройти державну акредитацію і отримати свідоцтво, що підтверджує кваліфікацію його отримувача з питання організації та проведення наукової і науково-технічної експертизи.

Порядок державної акредитації, форма свідоцтва і перелік документів державного зразка осіб, які мають право на здійснення експертної діяльності та експертних послуг без отримання свідоцтва, визначаються МОН України.

Основні функції Міністерства при проведенні акредитації:

- а) розгляд заявок на проведення наукової та науково-технічної експертизи;
- б) перевірка кваліфікації юридичних та фізичних осіб, щодо спроможності здійснювати наукову та науково-технічну експертизу;
- в) видача свідоцтва;
- г) контроль за додержанням вимог здійснення експертної діяльності суб'єктами, які проводять наукову і науково-технічну експертизу;
- г) ведення Єдиного реєстру виданих державних свідоцтв на право організації, проведення або організації та проведення наукової та науково-технічної експертизи;
- д) підготовка та прийняття інструктивних, нормативних та методичних документів з питань проведення державної акредитації фізичних та юридичних осіб на право проведення наукової і науково-технічної експертизи;
- е) пролонгація чинності свідоцтва;
- є) надання консультативних, інформаційних та інших послуг заінтересованим особам щодо державної акредитації фізичних та юридичних осіб на право проведення наукової і науково-технічної експертизи. Державне свідоцтво видається строком на 5 років.

2. Державна акредитація фізичних і юридичних осіб на право провадження посередницької діяльності у сфері трансферу технологій.

Для проведення даного виду державної акредитації з представників центральних органів виконавчої влади утворюється Державна комісія з питань акредитації фізичних та юридичних осіб на провадження на постійній та/або професійній основі посередницької діяльності у сфері трансферу технологій.

За результатами державної акредитації МОН України видає свідоцтво про державну акредитацію на провадження на постійній та/або професійній основі посередницької діяльності у сфері трансферу технологій.

Для проведення державної акредитації фізичні особи, що мають намір на постійній та/або професійній основі провадити посередницьку діяльність у сфері трансферу технологій (технологічні брокери), та юридичні особи, установчим документом яких передбачена така діяльність і до штатного розпису яких входить щонайменше один технологічний брокер, подають до Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України відповідну заявку разом з необхідними документами.

МОН у двадцятиденний строк після надходження заявки разом з необхідними документами здійснює їх реєстрацію, розгляд та перевірку відповідності кваліфікації заявника вимогам, передбаченим законодавством для провадження на постійній та/або професійній основі посередницької діяльності у сфері трансферу технологій.

Комісія на засіданні розглядає подані МОН пропозиції та приймає рішення про проведення державної акредитації або про мотивовану відмову заявникові у державній акредитації. Рішення Комісії оформляється протоколом, який підписується всіма присутніми на засіданні членами Комісії, та у десятиденний строк з дати його прийняття затверджується наказом МОНмолодьспорт.

МОНмолодьспорт у триденний строк після затвердження рішення Комісії письмово повідомляє про нього заявника. На підставі наказу МОНмолодьспорту про затвердження рішення Комісії оформляється свідоцтво за встановленою формою, яке підписується Міністром освіти і науки та засвідчується печаткою МОНмолодьспорт. Строк дії свідоцтва становить три роки з дати його оформлення.

3. Акредитація вищого навчального закладу – недержавне визнання його статусу (рівня акредитації).

Акредитація спеціальності у навчальному закладі з певного напрямку за певним освітньо-кваліфікаційним рівнем – це державне визнання відповідності рівня підготовки (перепідготовки) фахівців з цієї спеціальності державним вимогам. Акредитація закладу проводиться протягом навчального року. Акредитація спеціальності проводиться після (або в період) закінчення терміну навчання фахівців у навчальному закладі за цією спеціальністю.

Акредитаційна експертиза проводиться експертною комісією, яку формує МОН України. Рішення про акредитацію (або відмову в акредитації) приймає Державна акредитаційна комісія. Зазначене рішення через два тижні з дня прийняття затверджується МОН молодьспорт. У разі позитивного рішення щодо акредитації МОНмолодьспорт видає навчальному закладу сертифікат про акредитацію.

Загальний термін дії сертифіката становить для навчальних закладів, які мають статус національних, 10 років, інших – 5 років.

4. Здійснення державної наукової і науково-технічної експертизи проводять органи виконавчої влади у сфері наукової і науково-технічної діяльності

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України; підприємства, установи та організації, тимчасові експертні колективи, компетентні у відповідній галузі наукової і науково-технічної діяльності, за дорученням державних органів.

Проведення державної наукової і науково-технічної експертизи є обов'язковим щодо державних цільових і міждержавних науково-технічних програм. Види наукових та науково-технічних експертиз: попередня, первинна, повторна, додаткова, контрольна наукова і науково-технічна експертизи.

5. Здійснення державної реєстрації договорів про трансфер технологій та ведення Державного реєстру договорів про трансфер технологій

Здійснюється МОН України на підставі експертного висновку стосовно технологій або технологій і обладнання, що використовуються для їх застосування, для яких суб'єктами трансферу технологій передбачається отримання субсидій, а також стосовно технологій або технологій і обладнання, які плануються для використання в Україні за рахунок державних коштів.

Метою державної реєстрації договорів про трансфер технологій є систематизація та уніфікація інформації щодо трансферу науково-технічного та інтелектуального потенціалу України, сприяння ефективному розвитку виробництва, в якому використовуються новітні вітчизняні технології, забезпечення охорони майнових прав на вітчизняні технології та розширення міжнародного науково-технічного співробітництва у цій сфері.

Основними функціями МОН України щодо державної реєстрації є: 1) прийняття заявок, які подаються на державну реєстрацію, та їх розгляд; 2) прийняття рішення про державну реєстрацію або обґрунтованого рішення про відмову в державній реєстрації; 3) внесення відомостей про державну реєстрацію до Державного реєстру договорів про трансфер технологій; 4) повідомлення заявника про прийняте рішення щодо державної реєстрації або про обґрунтовану відмову в державній реєстрації; 5) підготовка та розміщення на офіційному сайті МОН даних про здійснення державної реєстрації; 6) ведення Державного реєстру. Державна реєстрація чинна протягом дії договору про трансфер технологій.

Разом із тим, до платних адміністративних послуг у сфері науки належать також: проведення державної експертизи договорів із трансферу технологій (регулюється Законом України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 р. № 143-V (ст. 13); видача диплома кандидата та доктора наук; визнання і встановлення еквівалентності документів про науку, виданих навчальними закладами іноземних держав; здійснення атестації та присвоєння вченого звань професора і доцента; нострифікація; видача атестати доцента і професора видаються Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, а дипломи кандидата і доктора наук та атестат старшого наукового співробітника – Вищою атестаційною комісією України та ін.

У свою чергу, до *безоплатних адміністративних послуг у сфері науки*, які надаються органами публічного управління, належать:

- здійснення державної реєстрації технологічних парків (Порядок державної реєстрації технологічних парків визначається постановою Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2006 р. № 1657 «Деякі питання організації діяльності технологічних парків»);

- видача атестата, який засвідчує присвоєння вченого звання професора і доцента, виготовленого за формою, затвердженою Кабінетом Міністрів України;

- здійснення позачергової атестації працівника (за власною заявою) з метою підвищення кваліфікаційної категорії (тарифного розряду) або за поданням керівника чи педагогічної ради навчального закладу з метою присвоєння працівнику кваліфікаційної категорії, педагогічного звання та у разі зниження ним рівня професійної діяльності (постанова Кабінету Міністрів України від 6 жовтня 2010 р. № 930 "Про затвердження Типового положення про атестацію педагогічних працівників");

- видача Свідоцтва про державну акредитацію на провадження на постійній та/або професійній основі посередницької діяльності у сфері трансферу технологій (наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту від 25 лютого 2010 р. № 142 «Стандарт надання державної адміністративної послуги з видачі Свідоцтва про державну акредитацію на провадження на постійній та/або професійній основі посередницької діяльності у сфері трансферу технологій») та ін.

Отже, існує досить розгалужена мережа державних і недержавних суб'єктів управління наукою в Україні, однак вони перебувають у певних системних зв'язках, що і дозволяє вести мову саме про систему цих суб'єктів. Саме наявність елементів та зв'язків між ними є атрибутами системи. Зв'язки між цими суб'єктами є внутрішніми (між собою) та зовнішніми (з іншими державними органами та недержавними організаціями, установами). Внутрішні, у свою чергу, поділяються на вертикальні (враховуючи ієрархічність структури системи органів виконавчої влади) та горизонтальні (між однорідними органами).

Контрольні запитання до теми 5

1. Визначте основні завдання публічного управління та адміністрування у освітній та науковій сферах
2. Поясніть функції суб'єктів публічної адміністрації в сфері освіти і науки?
3. Назвіть фактори, що впливають на ефективності адміністрування освітньою та науково-технічною сферами. На які групи їх можна розділити?
4. У чому полягає державна політика в галузі освіти. Національна доктрина розвитку освіти?
5. Тенденції централізації та децентралізації управління освітою на загальнодержавному та регіональному рівнях.
6. Класифікація методів управління в освіті: адміністративні, економічні, соціально-психологічні.
7. Регулююча та контролююча функція держави у підготовці фахівців. Права, гарантії, обов'язки працівників, зайнятих адміністративною та педагогічною діяльністю в освіті.
8. Як здійснюється моніторинг якості освіти, ліцензування, акредитація та атестація навчальних закладів?
9. Органи управління у сферах наукової, науково-технічної діяльності, їх структура, повноваження на загальнодержавному та регіональному рівнях.
10. Проаналізуйте нормативно-правове забезпечення публічного управління та адміністрування у сферах наукової та науково-технічної діяльності?
11. Назвіть основні риси науково-технічної політики України. Напрями та засоби трансформації даної політики?
12. Виділіть шляхи удосконалення управління науковою, науково-технічною та інноваційною діяльністю як важливого фактору інноваційного розвитку держави.

Рекомендована література до теми 5:

1, 5, 6, 9, 15-20, 22-25, 28-32, 40, 41.

Інформаційні Інтернет-ресурси:

2, 3, 6, 10-13.

Тема 6. Публічне управління та адміністрування у сфері культури, мистецтва та туризму

- 6.1. Адміністративно-правове регулювання у галузі культури і мистецтв.
- 6.2. Система державних органів у сфері культури.
- 6.3. Державна політика в сфері культури та мистецтв.
- 6.4. Адміністративні послуги в сфері культури і мистецтв.
- 6.5. Адміністрування в сфері туризму.

6.1. Адміністративно-правове регулювання у галузі культури і мистецтв

Культурно-мистецька сфера пов'язана з життям і відносинами людей у суспільстві, забезпеченням зв'язку історії його розвитку з теперішнім і майбутнім, культурною спадщиною нації. Процеси державотворення в Україні вимагають підвищення якості й ефективності управлінської діяльності в цій сфері, бо саме культура є основним чинником, що визначає духовне кредо нації, є показником її самобутності, саме через культурну сферу утверджуються духовні та моральні ідеали, втілюються гуманістичні ідеї, загально визнані людські цінності, зберігаються і примножуються культурні надбання. Потреба суспільства у забезпеченні та охороні його культурних цінностей полягає в самій основі існування держави, яка для свого повноцінного функціонування зацікавлена у збереженні національної культури, що становить сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів матеріальної і духовної культури. Це матеріальні та духовні цінності, створені людством протягом його історії для задоволення духовних потреб.

Одне з перших визначень поняття «культурної політики» прозвучало на круглому столі ЮНЕСКО у 1967 р. в Монако, під політикою в сфері культури було вирішено розуміти «комплекс операційних принципів, адміністративних і фінансових видів діяльності та процедур, які забезпечують основу дій держави у сфері культури». У цьому контексті реалізація політики у сфері культури становить всю сукупність свідомих і обміркованих дій (або відсутність дій) у суспільстві, спрямованих на досягнення

певних культурних цілей, шляхом оптимального використання усіх фізичних і духовних ресурсів, які має суспільство у цей час.

Сучасний стан розвитку української культури і духовності характеризується розмиванням і поступовою маргіналізацією культурних і духовних цінностей у суспільному житті, руйнуванням цілісної мережі закладів, підприємств, організацій та установ культури і цілісного інформаційно-культурного простору, неефективним використанням наявних культурних і творчих ресурсів.

Культура – сукупність матеріального і духовного надбання певної людської спільноти (етносу, нації), нагромадженого, закріпленого і збагаченого протягом тривалого періоду, що передається від покоління до покоління, включає всі види мистецтва, культурну спадщину, культурні цінності, науку, освіту та відображає рівень розвитку цієї спільноти.

Культурний простір України – сфера, в якій відповідно до законодавства провадиться культурна діяльність та задовольняються культурні, інформаційні та дозвілєві потреби громадян, що охоплює, зокрема, телебачення, радіомовлення, періодичні друковані видання та книговидавничу продукцію, ринок культурних благ, а також культурно-мистецьке середовище.

Протягом останнього десятиліття культура в Україні не лише втратила відповідне місце серед пріоритетів державної політики, а й опинилася на периферії державних інтересів. Як наслідок, утворився й дедалі збільшується розрив між так званою офіційною культурою, що фінансується з бюджету, і незалежною та орієнтованою на сучасні потреби культурною діяльністю; стала хронічною проблема неадекватного фінансового забезпечення галузі культури; суттєво погіршилася економічна структура видатків місцевих бюджетів на галузь культури, розрізнені культурні заходи так і не склалися в єдину програму послідовного культурного розвитку.

Багатоманітність культурної галузі України визначено у Законі України від 14 грудня 2010 р. «Про культуру». Законодавство України про культуру регулює діяльність у сфері художньої літератури, кінематографії, театрального, музичного, хореографічного, пластичного, образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва, архітектури, фото мистецтва, дизайну; нематеріальної культурної спадщини, в тому числі народної культури (фольклор, традиції, звичаї і обряди, діалекти і говірки, народні художні промисли та ремесла, історична

топоніміка тощо); охорони національного культурного надбання, в тому числі культурної спадщини; музейної справи, колекціонування; архівної справи; бібліотечної справи; книговидання, створення видавничої продукції, її розповсюдження і використання; створення і розповсюдження фонограмної та аудіовізуальної продукції; художньо-естетичної освіти, спеціальної культурно-мистецької освіти, позашкільної освіти сфери культури, педагогічної діяльності у закладах освіти сфери культури; наукових досліджень у сфері культури; міжнародних культурних зв'язків, а також переміщення культурних цінностей через державний кордон; виробництва матеріалів та обладнання, необхідних для збереження, створення і використання культурних цінностей та культурної спадщини; а також іншу діяльність, основною метою якої є створення, збереження, розповсюдження і використання культурних цінностей, культурної спадщини та культурних благ.

Держава у пріоритетному порядку створює умови для (ЗУ «Про культуру» 2010 р., ст. 2):

- 1) розвитку культури української нації, корінних народів та національних меншин України;
- 2) збереження, відтворення та охорони історичного середовища;
- 3) естетичного виховання громадян, передусім дітей та юнацтва;
- 4) розширення культурної інфраструктури села;
- 5) охорони, заохочення та підтримки культурного розмаїття як одного з найважливіших чинників сталого розвитку держави.

В Конституції закріплено основні цілі, принципи й пріоритети політики держави у сфері культури. Так, відповідно до ст. 11 Конституції держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України. Згідно зі ст. 54 Конституції громадянам гарантується свобода літературної, художньої творчості; держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами.

Загальні принципи функціонування галузі культури в державі регулюються Основами законодавства України про культуру.

Аналіз законодавчої бази у сфері культури дозволяє виділити *3 групи нормативних актів*, що тим чи іншим чином регулюють суспільні відносини у сфері культурного життя.

До першої групи слід віднести нормативно-правові акти, що *регулюють загальні питання функціонування* культурної сфери в Україні. До цієї групи належить, насамперед, Закон «Про культуру», який визначає правові, економічні, соціальні засади розвитку культури в Україні; ЗУ «Про внесення змін до Закону України «Про культуру» щодо загальних засад надання населенню культурних послуг», прийнятий 29 квітня 2021 року № 1432-IX спрямований на розбудову базової мережі закладів культури та доступу до якісних культурних послуг всіх громадян України.

До *другої* групи можна віднести нормативно-правові акти, які регулюють окремі питання у галузі культури, зокрема: бібліотечну справу, клубну та музейну справу, діяльність театральних, архівних установ, кінематографію тощо. Це закони України від 18 березня 2004 р. «Про охорону археологічної спадщини», від 31 травня 2005 р. «Про театри і театральну справу», від 8 червня 2000 р. «Про охорону культурної спадщини», від 7 жовтня 1997 р. «Про професійних творчих працівників та творчі спілки»; від 23 вересня 1997 р. «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення» (в редакції Закону від 3 березня 2005 р.), від 27 січня 1995 р. «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (в редакції Закону від 16 березня 2000 р.), від 24 грудня 1993 р. «Про Національний архівний фонд та архівні установи» (в редакції Закону від 13 грудня 2001 р.), від 29 червня 1995 р. «Про музеї та музейну справу», від 13 січня 1998 р. «Про кінематографію».

До *третьої* групи належать нормативно-правові акти, які регулюють окремі аспекти культурної діяльності. До таких законів слід віднести ЗК, КпАП, ГК, Закон України від 23 грудня 1993 р. «Про авторське право і суміжні права» (в редакції Закону від 11 липня 2001 р.), закони «Про державну таємницю», «Про рекламу» тощо.

Окремою сферою суспільних відносин в галузі культури є діяльність, пов'язана із створенням, виготовленням і розповсюдженням видавничої продукції, що регулюється законами

України від 5 червня 1997 р. «Про видавничу справу», від 6 березня 2003 р. «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні», Законом «Про інформацію», а також Указом Президента України від 23 липня 1998 р. № 816/98 "Про деякі питання державної підтримки книговидавничої справи», Положенням про книжкову серію «Президентська бібліотека: духовні першоджерела України», затв. Указом Президента України від 25 травня 1999 р. № 567/99, Указом Президента України від 9 листопада 2000 р. № 1217/2000 «Про додаткові заходи щодо державної підтримки національного книговидання і книго розповсюдження», постановою Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 1998 р. № 1720 «Про утворення Державної акціонерної компанії «Українське видавничо-поліграфічне об'єднання» тощо.

Важливе значення у сфері адміністрування культури має інформація, адже сьогодні саме інформація та її засоби (радіо, телебачення, преса) є основним засобом в освоєнні здобутків української культури. Загальні правові основи одержання, використання, поширення та зберігання інформації встановлюються Законом «Про інформацію», законами України від 16 листопада 1992 р. «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», від 21 грудня 1993 р. «Про телебачення і радіомовлення» (в редакції Закону від 12 січня 2006 р.) тощо.

Одним із пріоритетних завдань розвитку будь-якої держави є збереження пам'яток культурної спадщини. Конституція створює правовий фундамент для розвитку спеціального законодавства у цій сфері. В Основному законі визначено, що культурна спадщина охороняється законом, держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну цінностей народу, що знаходяться за її межами (ст. 54); кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки (ст. 66).

Суспільні відносини у сфері охорони культурної спадщини регулюються законами України від 16 червня 1992 р. «Про природно-заповідний фонд України», від 21 вересня 1999 р. «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей», наказами міністерств та відомств.

Базовим нормативним актом, що регулює правові, організаційні, соціальні та економічні відносини у сфері охорони культурної спадщини, є Закон «Про охорону культурної

спадщини», який визначає культурну спадщину як сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини, під якими розуміють визначне місце, споруду (витвір), комплекс (ансамбль), їхні частини, пов'язані з ними рухомі об'єкти, а також території чи водні об'єкти, інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з естетичного, археологічного, етнографічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність. Слід зазначити, що норми про охорону об'єктів культурної спадщини містяться також у деяких нормативно-правових актах окремих галузей законодавства України: кримінального (ст. 298 КК), адміністративного (ст. 92 КпАП), земельного (ст. 54 ЗК).

6.2. Система державних органів у сфері культури

Систему державних органів, діяльність яких пов'язана із адмініструванням у сфері культури, складають:

1. Верховна Рада України.
2. Кабінет Міністрів України.
3. Президент України.
4. Міністерство культури та інформаційної політики України.
5. Державний комітет телебачення і радіомовлення України.
6. Державне агентство України з питань мистецтв та мистецької освіти.
7. Український інститут національної пам'яті УІНП.
8. Український Культурний Фонд.

1. Верховна Рада України визначає пріоритетні напрями та встановлює правові, економічні і соціальні гарантії реалізації державної політики у сфері культури.

2. Кабінет Міністрів України – згідно зі ст. 116 Конституції на нього покладено функції проведення державної політики у сфері культури; розроблення та здійснення загальнодержавних програм культурного розвитку України.

3. Президент України – основні повноваження у сфері культури окреслюються в ст. 106 Конституції і стосуються забезпечення додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина в цій сфері, здійснення кадрових призначень,

присвоєння почесних звань, нагородження державними нагородами, встановлення президентських відзнак та нагородження ними.

4. Міністерство культури та інформаційної політики України (Мінкультури) діє на основі Положення, затвердженого КМУ від 16 жовтня 2019 р. № 885.

МКІП є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах культури, державної мовної політики, популяризації України у світі, державного іномовлення, інформаційного суверенітету України (у частині повноважень з управління цілісними майновими комплексами державного підприємства «Мультимедійна платформа іномовлення України» та Українського національного інформаційного агентства «Укрінформ») та інформаційної безпеки, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сферах відновлення та збереження національної пам'яті, мистецтв, охорони культурної спадщини, музейної справи, вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей.

Основними завданнями МКІП є:

1) забезпечення формування та реалізація:

- державної політики у сферах культури та державної мовної політики;

- державної політики у сферах інформаційного суверенітету (у частині повноважень з управління цілісними майновими комплексами державного підприємства «Мультимедійна платформа іномовлення України» та Українського національного інформаційного агентства «Укрінформ»), інформаційної безпеки України;

- державної політики у сфері державного іномовлення;

- державної політики у сферах популяризації України в світі, стратегічних комунікацій, зокрема з питань поширення суспільно важливої інформації в Україні та за її межами;

2) забезпечення формування та реалізації державної політики у сферах відновлення та збереження національної пам'яті, у сфері мистецтв, охорони культурної спадщини, музейної справи, вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей;

3) забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері медіа, зокрема з питань медіаграмотності, інформаційній та видавничій сфері;

4) участь у формуванні та реалізації державної політики з питань тимчасово окупованих територій України у Донецькій та Луганській областях, Автономній Республіці Крим і м. Севастополі та населення, що на них проживає, з метою їх реінтеграції в єдиний культурний та інформаційний простір України.

Для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції Мінкультури України, обговорення найважливіших напрямів його діяльності у Міністерстві утворюється колегія у складі Міністра (голова колегії), першого заступника та заступників Міністра за посадою. У разі потреби до складу колегії Міністерства можуть включатися керівники структурних підрозділів апарату Мінкультури України, а також у встановленому порядку інші особи. Рішення колегії можуть бути реалізовані шляхом видання відповідного наказу Мінкультури України.

Для розгляду наукових рекомендацій та проведення фахових консультацій з основних питань діяльності у Мінкультури України можуть утворюватися інші постійні або тимчасові консультативні, дорадчі та допоміжні органи.

Структура апарату Мінкультури України та положення про його структурні підрозділи затверджуються Міністром культури та інформаційної політики України.

Рішення Мінкультури, прийняті в межах його повноважень, є обов'язковими для виконання центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, закладами культури, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності і громадянами.

На місцевому рівні функції публічного адміністрування у сфері культури здійснюють управління культури обласної, Севастопольської міської державної адміністрації, Головне управління культури та мистецтв Київської міської державної адміністрації, відділ культури районної, районної в містах Києві та Севастополі державної адміністрації. Управління культури обласної, Севастопольської міської держадміністрації, Головне управління культури та мистецтв Київської міськдержадміністрації є структурним підрозділом відповідно обласної, Київської та Севастопольської міської держадміністрації і підзвітне та підконтрольне голові відповідної держадміністрації та Мінкультури.

Основними завданнями *управління* є: забезпечення на відповідній території реалізації державної політики у сфері культури, з питань охорони культурної спадщини, а також національної музейної політики; здійснення відповідно до законодавства державного управління і контролю у сфері музейної та бібліотечної справи, кінематографії; забезпечення реалізації прав громадян на свободу літературної і художньої творчості, вільного розвитку культурно-мистецьких процесів, забезпечення доступності всіх видів культурних послуг і культурної діяльності для кожного громадянина; розроблення та здійснення заходів щодо забезпечення умов для відродження і розвитку культури української нації, культурної самобутності корінних народів і національних меншин; сприяння захисту прав і законних інтересів вітчизняних творчих працівників та їх спілок, а також закладів, підприємств і організацій культурно-мистецької сфери, що діють на відповідній території; створення умов для розвитку соціальної та ринкової інфраструктури у сфері культури, організація її матеріально-технічного забезпечення.

Управління мають право: залучати фахівців інших структурних підрозділів обласної, Київської та Севастопольської міської держадміністрації, підприємств, установ, організацій та об'єднань громадян (за погодженням з їх керівниками) для розгляду питань, що належать до їх компетенції; одержувати в установленому порядку від інших структурних підрозділів обласної, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій всіх форм власності документи та інші матеріали, *необхідні для виконання* покладених на них завдань; скликати в установленому *порядку наради* з питань, що належать до їх компетенції.

З прийняттям Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» роль регіонів у соціально-культурній сфері значно зросла, і більша частина культурної спадщини нині перебуває у власності місцевих рад. Так, відповідно до ст. 43 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» виключно на пленарних засіданнях районної, обласної ради відбуваються:

- затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідно району, області, цільових програм з інших питань, заслуховування звітів про їх виконання;
- розподіл переданих з державного бюджету коштів у вигляді дотацій, субвенцій відповідно міжрайонними бюдже-

тами, місцевими бюджетами міст обласного значення, сіл, селищ, міст районного значення;

- вирішення за дорученням відповідних рад питань про продаж, передачу в оренду або під заставу об'єктів комунальної власності, які забезпечують спільні потреби територіальних громад і перебувають в управлінні районних, обласних рад, а також придбання таких об'єктів в установленому законом порядку;

- прийняття рішень про організацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів про оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками історії або культури, які охороняються законом.

Водночас частину своїх повноважень у сфері культури районні та обласні ради делегують відповідним місцевим державним адміністраціям. Згідно зі ст. 44 Закону до таких повноважень належать:

- підготовка і внесення на розгляд ради проектів програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідно районів і областей, цільових програм з інших питань, а в місцях компактного проживання національних меншин – також програм їх національно-культурного розвитку, проектів рішень, інших матеріалів з відповідних питань; забезпечення виконання рішень ради;

- організація охорони, реставрації, використання пам'яток історії та культури, архітектури і містобудування, палацово-паркових, паркових та садибних комплексів, природних заповідників місцевого значення;

- забезпечення відповідно до законодавства розвитку культури; сприяння відродженню осередків традиційної народної творчості, національно-культурних традицій населення, художніх промислів і ремесел, роботі творчих спілок, національно-культурних товариств, асоціацій, інших громадських та неприбуткових організацій, які діють у сфері культури;

- підготовка і подання на затвердження ради пропозицій щодо організації територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів щодо оголошення природних та інших об'єктів, що

мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками історії або культури, які охороняються законом.

5. Центральним органом виконавчої влади в інформаційній та видавничій сферах в Україні є *Державний комітет телебачення і радіомовлення України (Держкомтелерадіо)*, який діє відповідно до Положення, затвердженого КМУ від 13 серпня 2014 р. № 341.

Держкомтелерадіо є Державний комітет телебачення і радіомовлення України (Держкомтелерадіо) є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра культури та інформаційної політики.

Основними завданнями Держкомтелерадіо є формування та реалізація державної політики у сфері телебачення і радіомовлення, інформаційній та видавничій сферах.

Держкомтелерадіо у межах своїх повноважень на основі та на виконання актів законодавства видає накази, організовує і контролює їх виконання та у разі потреби видає разом з іншими центральними і місцевими органами виконавчої влади спільні акти.

Рішення Держкомтелерадіо, прийняті в межах його повноважень, є обов'язковими для виконання центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами і організаціями незалежно від форми власності та громадянами.

На місцевому рівні діють управління у справах преси та інформації обласної, Севастопольської міської держадміністрації і управління преси та інформації Київської міськдержадміністрації. Вони є структурними підрозділами відповідно обласної, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, що утворюються головою відповідної держадміністрації, *підзвітні й підконтрольні голові держадміністрації та Держкомтелерадіо.*

6. Державне агентство України з питань мистецтв та мистецької освіти

Державне агентство України з питань мистецтв та мистецької освіти (Держмистецтв) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра культури та інформаційної політики і який реалізує державну політику у сфері мистецтв та спеціалізованої мистецької освіти діє

відповідно до Положення, затвердженого постановою КМУ від 27 травня 2020 р. № 434.

Згідно до даного Положення основними завданнями Держмистецтв є:

1) реалізація державної політики у сфері мистецтв та спеціалізованої мистецької освіти;

2) внесення на розгляд Міністра культури та інформаційної політики пропозицій щодо формування державної політики у сфері мистецтв та спеціалізованої мистецької освіти.

Пріоритети діяльності Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти на 2023 рік наведені в таблиці 6.1.

Таблиця 6.1

Пріоритети діяльності Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти на 2023 рік

Назва пріоритету	Завдання реалізації пріоритету	Очікуваний результат
1. Сприяння розвитку мистецтва, зокрема в умовах воєнного стану	1.1. Створення конкурентоспроможного, інноваційного, креативного культурно-мистецького продукту та популяризація і поширення кращих практик національного музичного, театраль-ного, хореографічного мистецтва та сучасного візуального мистецтва серед широких верств населення.	1.1.1. Проведено низку мистецьких заходів, в т. ч. міжнародних, всеукраїнських конкурсів та фестивалів відповідно до сучасних реалій; 1.1.2 Врегульовано нормативно-правові акти з метою приведення у відповідність до сучасних реалій міжнародних та всеукраїнських фестивалів та конкурсів.
	1.2 Формування привабливого образу української культури шляхом визнання та промоції творчих досягнень українських митців.	1.2.1 Присуджено галузеві премії з метою підняття престижу творчих професій; 1.2.2 Врегульовано нормативно-правові акти щодо питання організації роботи з надання стипендій, грантів Президента України (визначено повноваження Держмистецтв та осучаснено порядок роботи з надання грантів, стипендій).

Назва пріоритету	Завдання реалізації пріоритету	Очікуваний результат
	1.3. Розробка відповідних нормативно-правових актів щодо Державної премії України імені Мирослава Скорика.	1.3.1. Впроваджено Державну премію імені Мирослава Скорика, що сприяє визнанню внесків вітчизняних та зарубіжних митців у розвиток та популяризацію музичного мистецтва України. Увічнення пам'яті видатного українського композитора М. М. Скорика.
2. Стимулювання роботи щодо надання якісних та доступних культурних послуг	2.1. Поширення найкращих практик і механізмів залучення осіб з інвалідністю, молоді, осіб похилого віку, батьків з дітьми дошкільного віку до культурного життя.	2.1.1. Залучено широке коло громадян, у тому числі осіб з інвалідністю, до участі у культурному житті (в т. ч. заходи, спрямовані на підтримку та розвиток творчих здібностей осіб з інвалідністю).
	2.2. Сприяння забезпеченню населення якісними та сучасними послугами закладів культури, у тому числі бібліотек та клубних закладів у сільській місцевості.	2.2.1. Здійснено інформаційно-роз'яснювальну підтримку серед працівників закладів культури та мистецтв стосовно ефективної діяльності в умовах воєнного стану; 2.2.2 Створено умови для надання якісних та сучасних бібліотечних послуг, культурно-дозвілєвої діяльності, що проводиться в клубних закладах та обласних центрах народної творчості.
3. Сприяння розвитку креативних індустрій, зокрема, народних художніх промислів	3.1. Підтримка та сприяння розвитку креативних індустрій, народних художніх промислів, зокрема, виконання завдань і заходів, передбачених проектом Державної цільової національно-культурної програми розвитку народних художніх промислів.	3.1.1. Створено умови для розвитку народних художніх промислів як сектору креативних індустрій.

Назва пріоритету	Завдання реалізації пріоритету	Очікуваний результат
4. Забезпечення якості мистецької освіти, відповідності її змісту потребам здобувачів та потребам ринку праці з метою підвищення її конкурентоспроможності	4.1. Вдосконалення нормативно-правової бази щодо мистецької освіти.	4.1.1. Розроблено проект професійного стандарту «Директор мистецького ліцею»; 4.1.2. Внесено пропозиції Національному агентству кваліфікацій щодо затвердження проекту професійного стандарту «Директор мистецького ліцею»; 4.1.3. Взято участь у розробленні та надано пропозиції до проекту професійного стандарту «Керівник (директор) мистецької школи»; 4.1.4. Взято участь у розробленні у розробленні стандартів початкової і профільної мистецької освіти.
5. Діджиталізація у сфері діяльності Держмистецтв	5.1. Формування та адміністрування онлайн баз даних щодо базової мережі закладів культури та закладів освіти сфери культури.	5.1.1. Сформовано та оприлюднено на офіційному вебсайті Держмистецтв перелік закладів базової мережі закладів культури.
	5.2. Створення та запуск онлайн платформи для організації та проведення конкурсних відборів на здобуття грантів та стипендій Президента України, галузевих премій.	5.2.1 Здійснено проектування та розробку електронної системи автоматизації присудження та отримання галузевих премій, стипендій та грантів.

Джерело: Офіційний сайт Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти. URL: <https://arts.gov.ua/wp-content/uploads/2023/05/prioritety.pdf>

Основні напрями діяльності та здобутки – Д/З
РІЧНИЙ ЗВІТ ДЕРЖМИСТЕЦТВ 2022 https://arts.gov.ua/wp-content/uploads/2023/03/zvit_2022_ok.pdf – для слайдів

7. Український інститут національної пам'яті УІНП

Згідно Положенню (Положення про Український інститут національної пам'яті затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 12 листопада 2014 р. № 684 зі змінами, внесеними згідно з постановами КМУ № 799 від 03.10.2018, № 885 від 16.10.2019, № 561 від 01.07.2020. <https://uinp.gov.ua/pro-instytut/pravovi-zasady-diyalnosti>) Український інститут національної пам'яті є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра культури та інформаційної політики і який реалізує державну політику у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу.

Основними завданнями Інституту є:

1) реалізація державної політики у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу, а саме:

- організація всебічного вивчення історії українського державотворення, етапів боротьби за відновлення державності та поширення відповідної інформації в Україні та світі;

- здійснення комплексу заходів з увічнення пам'яті учасників українського визвольного руху, Української революції 1917-1921 років, воєн, жертв Голодомору 1932-1933 років, масового голоду 1921-1923, 1946-1947 років та політичних репресій, осіб, які брали участь у захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, а також в антитерористичних операціях;

- організація дослідження історичної спадщини та сприяння інтеграції в українське суспільство національних меншин і корінних народів;

- популяризація історії України, її видатних особистостей;

- подолання історичних міфів;

2) подання МКІП пропозицій щодо формування державної політики у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу та національної свідомості громадян з урахуванням багатонаціонального складу населення та регіональних відмінностей України, зокрема щодо:

- популяризації в світі ролі Українського народу у боротьбі проти тоталітаризму, відстоюванні прав та свобод людини;

- відновлення національної пам'яті Українського народу, недопущення використання символів тоталітарних режимів;

- надання оцінки тоталітарним режимам ХХ століття в Україні, Голодомору 1932-1933 років, масовому голоду 1921-1923,

1946-1947 років, примусовим депортаціям, політичним репресіям, діям організаторів і виконавців таких злочинів, а також наслідкам їх дій для України та світу;

- формування у громадян України патріотизму, національної свідомості, активної позиції.

У 2022 році Інститут реалізовував державну політику у сфері відновлення та збереження національної пам'яті відповідно до затвердженого Плану роботи на 2022 рік.

Водночас ключовим викликом у діяльності Інституту упродовж минулого року стала необхідність перебудови роботи в умовах широкомасштабного російського вторгнення та запровадження воєнного стану.

З одного боку, це спричинило трансформацію діяльності Інституту. Адже 20% співробітників Інституту, в тому числі голова, перебувають у складі Сил оборони України. Асигнування на заходи з реалізації державної політики у сфері відновлення і збереження національної пам'яті були відкриті лише у серпні 2022 року.

З іншого боку, активне використання історичних міфів країною-агресором для обґрунтування й виправдання вторгнення зумовило посилення роботи Інституту, спрямованої на протидію російській дезінформації.

Одними з пріоритетних напрямків діяльності впродовж року стали інформаційна підтримка сил спротиву, зокрема з тем, які стосуються сфери діяльності Інституту; подолання міфів та популяризація історії; переосмислення російської імперської та радянської тоталітарної спадщини й робота з її символами у публічному просторі; збереження пам'яті про російсько-українську війну, її перебіг, жертв і героїв.

У 2022 році Інститут підготував пропозиції до проекту постанови Верховної Ради України «Про відновлення історичних топонімів Криму, в тому числі тих, які були змінені внаслідок злочину геноциду, здійсненого режимом СРСР проти кримськотатарського народу». 678 населених пунктів включено до пропозицій перейменування/повернення історичних назв. Усього було опрацьовано інформацію про 1406 населених пунктів, перейменованих у 1944-1948 роках. Робота над проектом постанови здійснювалася на виконання п. 88 Плану заходів із реалізації Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя. Наразі Інститут проводить консультації з заінтересованими сторонами щодо проекту постанови.

8. Український культурний фонд

Український культурний фонд – державна установа, створена у 2017 році, на підставі відповідного Закону України, з метою сприяння розвитку національної культури та мистецтва в державі, забезпечення сприятливих умов для розвитку інтелектуального та духовного потенціалу особистості і суспільства, широкого доступу громадян до національного культурного надбання, підтримки культурного розмаїття та інтеграції української культури у світовий культурний простір. Підтримка проектів УКФ здійснюється на конкурсних засадах.

Фонд, впроваджуючи нові механізми надання орієнтованої на результат конкурсної державної фінансової підтримки ініціативам у сфері культури та креативних індустрій, сприяє творенню розвиненої екосистеми культури та креативності в Україні, яка уможлиблює породження та розповсюдження в суспільстві нових сенсів та спільних цінностей, а також сприяє збереження культурної спадщини та розвитку української культури в контексті актуальних світових тенденцій.

Діяльність Українського культурного фонду ґрунтується на принципах:

- гуманізму;
- толерантності;
- свободи творчості;
- демократичності та прозорості прийняття рішень;
- забезпечення змагальності і рівності умов для інтелектуального, творчого розвитку людини та суспільства;
- інноваційності;
- підзвітності, відповідальності за результати діяльності перед державою та суспільством;
- запобігання конфлікту інтересів під час організації конкурсного відбору та фінансування проектів;
- забезпечення рівних можливостей отримання підтримки Українського культурного фонду фізичними особами, юридичними особами незалежно від форми власності;
- забезпечення культурного розмаїття;
- партнерства держави та громадянського суспільства у питаннях національно-культурного розвитку;
- дотримання авторських і суміжних прав.

Пріоритетні напрями діяльності на 2023 рік:

- відновлення повноцінної діяльності та розвиток культури та креативних індустрій.

- сприяння збереженню, відновленню, захисту та популяризації культурної спадщини, культурних цінностей та національної пам'яті українського народу задля зміцнення сучасної української ідентичності, формування спільних цінностей громадянського суспільства.

- підтримка розвитку та функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на території України та поза її межами.

- сприяння впровадженню сучасних цифрових технологій, розробці інноваційного культурного продукту, кросекторальних, міжрегіональних культурно-мистецьких проєктів для розкриття творчого потенціалу, ефективної творчої та економічної діяльності у сфері культури та креативних індустрій.

- підтримка культурного розмаїття (проєктів етнічних спільнот, національних меншин і корінних народів, в тому числі унікальних етнічних культур, які знаходяться у загрозовому становищі) та культурно-мистецьких проєктів, спрямованих на посилення культурної толерантності й поваги, що сприятиме відчуттю громадянами своєї приналежності до України.

- сприяння дотриманню культурних прав, безбар'єрного доступу до споживання і створення культурного продукту, забезпеченню рівних можливостей для особистісного розвитку та самореалізації для всіх громадян та спільнот.

- підтримка культурно-мистецьких проєктів, спрямованих на проведення прикладних та інших досліджень культури та креативних індустрій з метою вивчення стану справ і забезпечення формування доказової політики в цих сферах.

- підтримка культурно-мистецьких проєктів міжнародної співпраці та просування українського культурного продукту за кордоном, інтеграція культури та креативних індустрій у європейський культурний простір, посилення зв'язків з міжнародним культурним середовищем для створення позитивного іміджу та всебічної підтримки України у світі.

- сприяння створенню конкурентоспроможного регіонального культурного та медійного продукту, розвитку локальних культур та ідентичностей, сприяння розвитку культурно-пізнавального (внутрішнього) туризму, трансформації мереж

закладів культури та медіа в умовах російської збройної агресії та відбудови.

- підтримка навчальних ініціатив для професійного розвитку митців та діячів культури, медіа та креативних індустрій.

- сприяння створенню масштабних суспільно значущих подій, спрямованих на протидію російській збройній агресії.

- підтримка проєктів, спрямованих на протидію інформаційній та культурній складовій російської військової агресії, осмислення ролі України у забезпеченні безпеки Європи та світу від збройної агресії російської федерації, меморіалізація героїчної боротьби українського народу.

Стратегічні цілі:

- підсилення інституційної та фінансової спроможності
- сприяння творенню культурного продукту
- підсилення ролі культури у розвитку суспільства
- інтернаціоналізація української культури

Місце та роль громадянського суспільства у сфері розвитку культури

У сфері розвитку культури важливу роль відіграють **громадські організації**. Право громадян на утворення об'єднань у сфері культури закріплено у ст. 6 Закону «Про культуру», відповідно до якої громадяни мають право на об'єднання у творчі спілки, національно-культурні товариства, центри, фонди, асоціації, інші громадські організації у сфері культури.

Так, правові, соціальні, економічні та організаційні засади діяльності творчих спілок у галузі культури та мистецтв визначено в Законі «Про професійних творчих працівників та творчі спілки». В Україні створені і діють *Національна спілка письменників України, Національна спілка композиторів України, Всеукраїнська музична спілка, Спілка кінематографістів України, Спілка театральних діячів України, Спілка майстрів народного мистецтва України тощо.*

Творчі спілки можуть залучатися державою до підготовки законопроектів, розроблення загальнодержавних програм національно-культурного розвитку, інших соціально важливих культурологічних та соціально-політичних заходів. Так, 5 лютого 2003 р. Комітет Верховної Ради України з питань культури та духовності ухвалив рішення про створення при ньому

постійного консультативно-дорадчого органу – *Громадської Ради з питань культури та духовності*, до складу якої увійшли представники різноманітних творчих об'єднань, асоціацій, спілок, організацій і закладів культури.

У царині охорони культурної спадщини в Україні важливу роль відіграє *Українське товариство охорони пам'яток історії та культури*, яке було створене з метою виявлення, вивчення, збереження пам'яток, здійснення громадського контролю за дотриманням законодавства про охорону й використання історико-культурної спадщини, проведення культурно-просвітницької роботи. З метою виявлення, вивчення та збереження національних культурних цінностей в Україні було створено *Український фонд культури*, який є добровільною, благодійною, неурядовою громадською організацією.

Особливе місце серед громадських об'єднань займає загальноукраїнська організація *Український мистецький форум*, головною метою якої є об'єднання окремих громадян та колективів, які діють у галузі культури та мистецтва, з метою задоволення культурних, інформаційних, соціальних, інших потреб, а також захисту економічних, правових та інших інтересів. Форум представляє інтереси своїх членів серед державних органів влади, підприємств, установ, організацій та громадян щодо питань розвитку культури та мистецтва в Україні, а також сприяє розвитку міжрегіональних ініціатив щодо співпраці між його членами.

Сьогодні теоретики та практики публічного менеджменту й адміністрування доводять думку, що державне управління культурною сферою може бути якісним та ефективним, якщо воно здійснюватиметься на засадах партнерства. ТанDEM «державна – громадськість – бізнес» спроможний спільними зусиллями організувати механізм вирішення діючих проблем галузі за рахунок досвіду, можливостей та комунікацій чиновницького апарату, бізнесу та галузевих суб'єктів, а також зосередження контролю на всіх щаблях як державної системи (органи державної влади та місцевого самоврядування), так і в першу чергу громадськості. Поряд із цим нинішню практику визначених гравців сфери поки що важко назвати партнерською, хоча кожен із них нині й виконує важливі для неї функції та завдання. Не претендуючи на повний перелік функцій та вигід партнерства, на рисунку 6.1 зображено модель державно-приватного партнерства сфери культури.

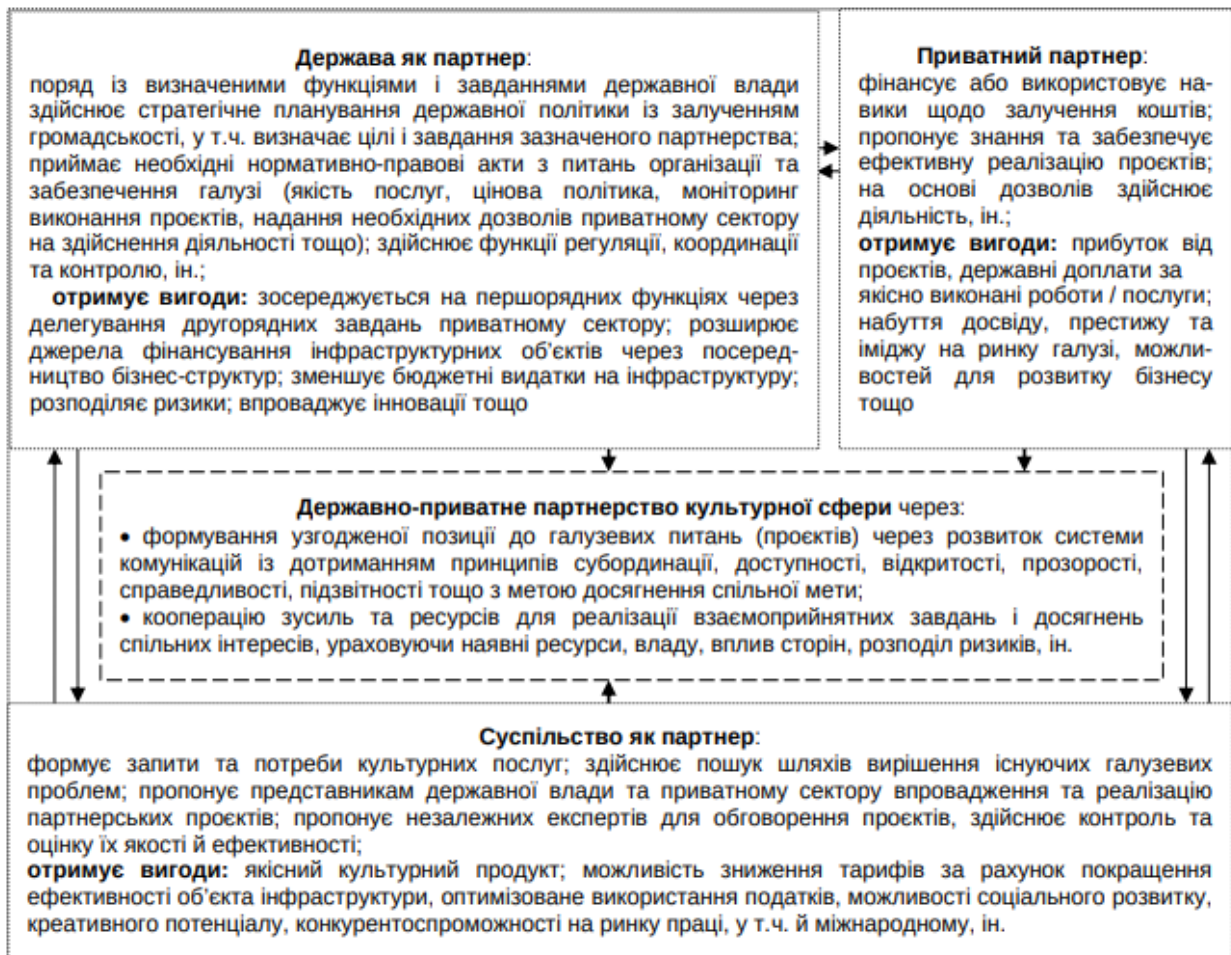

Рис. 6.1. Модель публічно-приватного партнерства сфери культури

6.4. Адміністративні послуги у сфері культури і мистецтв

В адміністративному менеджменті використовуються терміни «послуги» і «адміністративні послуги в сфері культури», які несуть різне змістовне навантаження.

Послуги у сфері культури – це дія (діяльність), яка спрямована на задоволення потреб особи і не втілюється у певному майновому (уречевленому) результаті; її результат є невіддільним від самої діяльності, його якість не може гарантуватися, він споживається безпосередньо у момент її здійснення. Послуги можуть мати зміст нематеріальний (не речовий) та матеріальний.

Відмежування категорії «послуги» та «адміністративні послуги» ґрунтується на тому, що адміністративні послуги надаються публічною адміністрацією за зверненням фізичних

або юридичних осіб і спрямовані на реалізацію їх прав, свобод та публічних інтересів.

У сфері культури визначено широкий перелік послуг. Вони мають свою специфіку, визначену особливістю самої сфери. Культурна сфера має складну гетерогенну систему, до якої входять такі елементи: 1) культурне надбання (включає культурну спадщину); 2) музейна справа; 3) бібліотечна справа; 4) мистецтво (художня творчість, циркове, театральне тощо); 5) архівна справа; 6) друковані засоби масової інформації; 7) видавнича справа; 8) кінематографія; 9) телебачення та радіомовлення; 10) музична індустрія; 11) концертно-гастрольна справа; 12) креативні індустрії.

За функціональними особливостями їх класифікують на послуги, що безпосередньо виконують культурну функцію (послуги, які надають актори, читці, музиканти, співаки під час концертів, шоу, спектаклів, лекцій, екскурсій, а також послуги, які надають диригенти, балетмейстери, хормейстери, режисери та ін.), і послуги, що виконують функцію поширювального механізму (видача книжок в бібліотеках, показ фільмів у кінотеатрах, прокат відеокaset, театральних костюмів і реквізиту, продаж предметів художнього мистецтва: картин, скульптур, антикваріату, виробів народних промислів і сувенірів, книг).

З огляду на функції суб'єктів управління сфери культури, послуги можна класифікувати на такі групи:

а) у сфері культурно-освітньої діяльності (проведення вистав, театральних та музичних постановок, концертів, оперних і балетних спектаклів, інших постановок; діяльність артистичних груп, труп, оркестрів та окремих артистів; навчання у народних університетах (факультетах), лекторіях, на курсах; консультації з питань культури, літератури, музичного, театального та образотворчого мистецтва, кінофотомистецтва, архітектури, краєзнавства, історії та з бібліотечно-бібліографічних питань тощо; навчання у школах, студіях, заняття в літературно-музичних вітальнях, ігрових кімнатах для дітей, у гуртках гри на музичних інструментах, співу тощо;

б) у сфері міжнародного співробітництва (надання допомоги мистецьким колективам і виконавцям, які приїжджають в Україну чи виїжджають за її межі, в оформленні документів; прийняття та культурне обслуговування культурно-мистецьких і туристських колективів; проведення міжнародних симпозіумів,

науково-практичних конференцій, концертів, фестивалів, виставок, вистав тощо);

в) у сфері побутових послуг (обладнання майстерень для побутової технічної творчості населення «Зроби сам» (з урахуванням можливості виконання столярних, слюсарних робіт, машинного в'язання тощо); ремонт побутових приладів та обладнання теле-, аудіо -, відеоапаратури; навчання основ слюсарних і столярних робіт, чоботарювання, обслуговування побутової техніки тощо);

г) інші послуги (оформлення Інтер'єрів, дизайнерського оздоблення виставочних стендів; реконструкція, оснащення та переоснащення атракціонних комплексів, об'єктів дозвілля, атракціонів великих і малих форм тощо).

Адміністративні послуги в сфері культури – це результат здійснення владних повноважень публічною адміністрацією, компетенція якої розповсюджується на сферу культури, що відповідно до закону забезпечує юридичне оформлення умов реалізації фізичними, юридичними або іншими колективними особами прав, свобод і законних інтересів у даній сфері за їх заявою (видача дозволів (ліцензій), сертифікатів, посвідчень, проведення реєстрації тощо).

Відповідно *суб'єкти адміністративних послуг у сфері культури* – це органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, які перебувають у їх управлінні.

Законодавцем запроваджено стандарти надання адміністративних послуг у сфері культури зі здійснення легалізації об'єднань громадян; здійснення державної реєстрації благодійних організацій; здійснення державної реєстрації друкованих засобів масової інформації тощо.

Адміністративні послуги в сфері культури можна поділити на групи, залежно від того, ким вони надаються:

- 1) Міністерством культури та інформаційної політики України;
- 2) центральними та місцевими органами виконавчої влади;
- 3) місцевими державними адміністраціями;
- 4) органами місцевого самоврядування.

Міністерство культури та інформаційної політики України надає такі адміністративні послуги:

1. *Адміністративні послуги у сферах охорони культурної спадщини, вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей.*

видає дозволи на:

- переміщення (перенесення в Інше місце) пам'яток місцевого значення;

- проведення робіт на пам'ятках національного значення у межах території, на якій вони розташовані, та в зонах їх охорони, на охоронюваних археологічних територіях, в історичних ареалах населених місць;

- проведення археологічних розвідок, розкопок, інших земляних робіт у межах території, на якій розташовані пам'ятки, та в зонах їх охорони, на охоронюваних археологічних територіях, в історичних ареалах населених місць, а також дослідження решток життєдіяльності людини, що містяться під земною поверхнею, під водою;

- відновлення земляних робіт, зупинених у зв'язку з виявленням знахідки археологічного або історичного характеру;

- тимчасове вивезення пам'яток, що належать до державної частини Музейного фонду України, за межі України для експонування на виставках або реставрації;

у межах повноважень погоджує:

- питання щодо відчуження або передачі пам'яток національного значення їх власниками чи уповноваженими ними органами іншим особам у володіння, користування або управління;

- охоронні договори на пам'ятки національного значення;

- науково-проектну документацію на виконання робіт із консервації, реставрації, реабілітації, музеєфікації, ремонту та пристосування пам'яток національного значення;

- програми та проекти містобудівних, архітектурних та ландшафтних перетворень, будівельних, меліоративних, шляхових, земляних робіт у межах території, на якій розташовані пам'ятки національного значення, та в зонах їх охорони, на охоронюваних археологічних територіях, в історичних ареалах населених місць, а також програми та проекти, в результаті реалізації яких може змінитися стан об'єктів культурної спадщини;

- розміщення реклами на пам'ятках національного значення та в зонах їх охорони, в історичних ареалах населених місць;

- проекти відведення земельних ділянок, питання щодо зміни власника земельної ділянки (землекористувача) у межах території, на якій розташовані пам'ятки, та в їх охоронних зонах, на охоронюваних археологічних територіях, в історичних ареалах населених місць;

- порядок подальшого використання музейних зібрань у разі ліквідації музеїв, що засновані на державній або комунальній формі власності;

разом з тим:

- забезпечує проведення державної експертизи культурних цінностей, заявлених до вивезення (тимчасового вивезення) та при поверненні після тимчасового вивезення;

- видає свідоцтва на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей тощо.

- здійснює ліцензування і реєстрацію кіно-, аудіо -, відеопродукції, що має обмеження глядацької аудиторії.

2. Реєстраційні дії щодо юридичних осіб (релігійних організацій).

Надання послуг:

- видача витягу з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань;

- видача документів, що містяться в реєстраційній справі;

- державна реєстрація включення відомостей про юридичну особу, зареєстровану до 01 січня 2013 року, відомості про яку не містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань;

- державна реєстрація змін до відомостей про юридичну особу, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, у тому числі змін до установчих документів юридичної особи;

- державна реєстрація зміни складу комісії з припинення (комісії з реорганізації, ліквідаційної комісії) юридичної особи;

- державна реєстрація припинення юридичної особи;

- державна реєстрація рішення про відміну рішення про припинення юридичної особи;

- державна реєстрація рішення про припинення юридичної особи;

- державна реєстрація створення юридичної особи.

3. Реєстрація статуту (положення) релігійної організації та змін до нього.

4. Надання адміністративної послуги стосовно погодження канонічної діяльності.

Кінцевим етапом надання адміністративної послуги є отримання одержувачем листа Міністерства культури та інформаційної політики України:

- про погодження канонічної діяльності з метою оформлення довгострокової/короткострокової візи іноземцю, якого запрошує релігійна організація;

- про оформлення або обміну посвідки на тимчасове проживання в Україні,

- про надання дозволу на відвідування представниками релігійних організацій АР Крим, з метою здійснення ними релігійної діяльності.

Державний комітет телебачення і радіомовлення України надає такі адміністративні послуги:

- видає накази, розпорядження про надання адміністративних послуг;

- видає (відмовляє у видачі) дозволи на ввезення видавничої продукції, що має походження або виготовлена та/або ввозиться з території держави-агресора, тимчасово окупованої території України;

- видає (відмовляє у видачі, анулювання) розповсюдженню книговидавничої продукції свідоцтва про відповідність, що підтверджує використання розповсюдженню книговидавничої продукції об'єкта оренди виключно як спеціалізованого магазину для торгівлі книгами;

- здійснює внесення суб'єктів видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції;

- здійснює видачу довідки про випуск та /або розповсюдження книжкової продукції державною мовою.

З цього приводу необхідно зауважити, що постановою Кабінету Міністрів України від 5 січня 2011 р. №33 про «Деякі питання надання платних адміністративних послуг» визначено: з 1 березня 2011 р. надання платних адміністративних послуг здійснюється виключно бюджетними установами, а також підприємствами, не бюджетними установами та організаціями, на які законодавчими актами або міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, покладено повноваження щодо надання таких послуг, і державними підприємствами, що належать до сфери управління Державної служби технічного регулювання.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 25 травня 2011 р. № 639 «Про затвердження переліків платних адміністративних послуг, які надаються Міністерством юстиції, Державною реєстраційною службою та структурними підрозділами територіальних органів Міністерства юстиції, що забезпечують реалізацію повноважень Державної реєстраційної служби» затверджено перелік платних адміністративних послуг, що регулюють відносини в сфері культури, і надаються Міністерством юстиції, Державною реєстраційною службою та структурними підрозділами територіальних органів Міністерства юстиції, що забезпечують реалізацію повноважень Державної реєстраційної служби.

А саме: *платні адміністративні послуги, які надаються Державною реєстраційною службою в сфері культури:*

- видача свідоцтва про реєстрацію громадських організацій, діяльність яких стосується сфери культури: міжнародних, всеукраїнських (видача дубліката про реєстрацію зазначеного свідоцтва);

- видача свідоцтва про реєстрацію об'єднань громадян, діяльність яких стосується сфери культури: міжнародних, всеукраїнських (видача дубліката про реєстрації зазначеного свідоцтва);

- видача свідоцтва про реєстрацію відділень, філій, та інших структурних осередків громадських (неурядових) організацій іноземних держав в Україні, діяльність яких стосується сфери культури (видача дубліката про реєстрацію зазначеного свідоцтва);

- видача свідоцтва про державну реєстрацію благодійних організацій, діяльність яких стосується сфери культури: міжнародних, всеукраїнських (видача дубліката про реєстрацію зазначеного свідоцтва);

- видача свідоцтва про державну реєстрацію всеукраїнських творчих спілок (видача дубліката про реєстрацію зазначеного свідоцтва);

- видача свідоцтва про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації.

- платні адміністративні послуги, які надаються структурними підрозділами територіальних органів Міністерства юстиції, що забезпечують реалізацію повноважень Державної реєстраційної служби в сфері культури.

У той самий час на підставі розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 липня 2011 р. № 711-р «Про платну адміністративну послугу, що надається Державним комітетом телебачення і радіомовлення» Державним комітетом телебачення і радіомовлення надається платна адміністративна послуга із внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції з видачею відповідного свідоцтва, за що справляється реєстраційний збір у розмірі, встановленому постановою Кабінету Міністрів України від 28 вересня 1998 р. № 1540 «Про Державний реєстр видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції».

Надані адміністративні послуги в сфері культури заносяться до Реєстру адміністративних послуг. Реєстр формується та ведеться на основі інформації, яку подають суб'єкти надання послуг Держателю Реєстру згідно з формою подання інформації до Реєстру адміністративних послуг.

Користувачами Реєстру є органи державної влади, органи місцевого самоврядування, громадяни України, підприємства, установи, організації усіх форм власності, об'єднання громадян, іноземні юридичні та фізичні особи.

Інформація до Реєстру за встановленою формою подається: органами виконавчої влади не пізніше одного місяця після прийняття відповідних нормативно-правових актів, які регулюють питання надання ними адміністративних послуг; органами місцевого самоврядування відповідно до запиту Держателя Реєстру.

Адміністратор Реєстру упродовж 10 робочих днів з дати надходження інформації про надані адміністративні послуги в сфері культури заносить її до Реєстру.

Витяг із Реєстру про надані адміністративні послуги в сфері культури видається на безоплатній основі на письмовий запит користувачів до Держателя Реєстру і містить обсяг інформації відповідно до змісту запиту.

Строк надання користувачам витягу з Реєстру не повинен перевищувати 10 робочих днів з дати отримання запиту.

1. Державна політика в сфері культури та мистецтв

Кабінет Міністрів України щороку затверджує програму діяльності центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури

та мистецтв, з розвитку культури на відповідний рік (далі – Програма діяльності з розвитку культури), що визначає стратегічні цілі та пріоритетні завдання державної політики у сфері культури на певний календарний рік, а також заходи, що плануються та здійснюватимуться центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв, для досягнення зазначених цілей і реалізації завдань.

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв, щороку не пізніше 1 жовтня розробляє та подає Кабінету Міністрів України проект Програми діяльності з розвитку культури на наступний календарний рік. До участі у розробленні Програми діяльності з розвитку культури залучаються інші центральні органи виконавчої влади, до компетенції яких належать питання виконання завдань у сфері культури, зокрема центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування державної політики у сфері освіти і науки, державної політики економічного і соціального розвитку, та інші.

Державна політика у сфері культури – нормативно-правова, регуляторна (адміністративна, економічна, фінансова) та публічна діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, спрямована на забезпечення культурних потреб громадян відповідно до пріоритетів суспільного розвитку;

Основні засади державної політики у сфері культури (ЗУ Про культуру)

1. Основними засадами державної політики у сфері культури є:

1) визнання культури одним з основних факторів самобутності Українського народу – громадян України всіх національностей (далі – Український народ);

2) сприяння створенню єдиного культурного простору України, збереженню цілісності культури;

3) захист і збереження культурної спадщини як основи національної культури, турбота про розвиток культури;

4) сприяння утвердженню гуманістичних ідей, високих моральних засад у суспільному житті;

5) забезпечення свободи творчості, захист прав інтелектуальної власності, авторського права і суміжних прав;

- 6) гарантування прав громадян у сфері культури;
- 7) створення умов для творчого розвитку особистості, підвищення культурного рівня, естетичного виховання громадян, доступності освіти у сфері культури для дітей та юнацтва, задоволення культурних потреб Українського народу, розвитку закладів культури незалежно від форми власності, залучення до сфери культури інвестицій, коштів від надання платних послуг, благодійництва, інших не заборонених законодавством джерел;
- 8) сприяння діяльності професійних творчих спілок та громадських організацій у сфері культури, активному функціонуванню державної мови в культурному просторі України, доступу громадян до культурних благ;
- 9) визначення естетичного виховання дітей та юнацтва пріоритетом розвитку культури;
- 10) забезпечення діяльності базової мережі закладів культури, закладів освіти сфери культури;
- 11) підтримка діяльності у сфері культури, пов'язаної з виготовленням і розповсюдженням електронних та друкованих засобів масової інформації, аудіо- та аудіовізуальної продукції, розробленням комп'ютерних технологій та підвищенням їх потенціалу для розширення доступу та залучення громадськості до діяльності у сфері культури тощо;
- 12) пропагування української національної культури у всій її різноманітності за кордоном та світового культурного надбання в Україні;
- 13) підтримка вітчизняного виробника у сфері культури;
- 14) забезпечення розвитку міжнародного культурного співробітництва;
- 15) створення страхового фонду документації про культурні цінності та документів на об'єкти культурної спадщини.

Державна політика в галузі культури ґрунтується на таких принципах (Про концепцію державної політики в галузі культури на 2005-2007 рр.):

1) принцип прозорості і публічності: державна політика в галузі культури проводиться публічно, відповідні рішення а проекти рішень органів державної влади та органів місцевого самоврядування оприлюднюються через засоби масової інформації; громадяни України, іноземці, особи без громадянства мають право на повну, своєчасну та об'єктивну інформацію про

рішення та проекти рішень органів державної влади та органів місцевого самоврядування у сфері культури та мистецтв;

2) принцип демократичності: участь у розробці, здійсненні та контролі за реалізацією державної політики в галузі культури беруть усі суб'єкти діяльності у сфері культури; незалежні групи спеціалістів з ініціативи об'єднань громадян, органів державної влади та органів місцевого самоврядування за рахунок їх власних коштів або на громадських засадах можуть здійснювати громадські експертизи рішень і проектів рішень у сфері культури та мистецтв. Висновки зазначених експертиз можуть враховуватися органами державної влади та органами місцевого самоврядування при здійсненні державної політики в галузі культури;

3) принцип деідеологізованості і толерантності: державна політика в галузі культури формується на плюралістичних ідеологічних засадах, відображаючи загальносуспільні цінності, закріплені Конституцією України; неприпустимою є дискримінація за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками; забезпечуються умови вільного розвитку культурних традицій та цінностей усіх національних меншин на території України;

4) принцип системності та ефективності: державна політика в галузі культури є невід'ємною складовою загальної державної політики, що спрямовується на забезпечення сталого розвитку України; державна політика в галузі культури ґрунтується на глибокому факторному аналізі проблем галузі та ресурсному методі планування комплексу таких інструментів, механізмів, програм і заходів, які здатні своєчасно та ефективно вирішити ту чи іншу проблему у сфері культури і мистецтв; державна політика в галузі культури спрямовується на створення такої моделі культурного розвитку, яка здатна забезпечити самовідтворення та послідовний розвиток культури в Україні;

5) принцип інноваційності: суб'єкти реалізації державної політики в галузі культури сприяють розробці, впровадженню та реалізації нових форм і методів діяльності у сфері культури та мистецтв; культурний розвиток є можливим за умови формування цілісного споживчого ринку культурно-мистецьких послуг, що передбачає створення інституту посередництва між виробниками та споживачами культурно-мистецького продукту.

6.5. Публічне управління в сфері туризму

Туризм уже давно розглядається як одна з найбільш прибуткових та таких, що інтенсивно розвивається, галузей світового господарства. Розвиток туризму відіграє важливу роль у вирішенні соціальних проблем

У багатьох країнах світу саме за рахунок туризму виникають нові робочі місця, підтримується високий рівень життя населення, створюються передумови для поліпшення платіжного балансу країни. Необхідність розвитку сфери туризму сприяє підвищенню рівня освіти, удосконаленню системи медичного обслуговування населення, впровадженню нових засобів поширення інформації тощо.

Серед іншого, туризм впливає на збереження й розвиток культурного потенціалу, веде до гармонізації відносин між різними країнами й народами, змушує уряди, громадські організації й комерційні структури брати активну участь у справі збереження й оздоровлення навколишнього середовища.

Отже, **туризм** – тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає.

Держава проголошує туризм одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки та культури і створює умови для туристичної діяльності.

Туристичними ресурсами України є пропоновані або такі, що можуть пропонуватися, туристичні пропозиції на основі та з використанням об'єктів державної, комунальної чи приватної власності.

Напрями освоєння і розвитку туристичних ресурсів України визначаються органами державної влади, органами місцевого самоврядування відповідно до програм розвитку туризму. Класифікація та оцінка туристичних ресурсів України, режим їх охорони, порядок використання з обліком гранично припустимих навантажень на об'єкти культурної спадщини та довкілля, порядок збереження цілісності туристичних ресурсів України, заходи для їх відновлення визначаються відповідно до закону.

Унікальні туристичні ресурси можуть знаходитися на особливому режимі охорони, що обмежує доступ до них. Обмеження доступу до туристичних ресурсів визначається їх

реальною пропускною спроможністю, рівнем припустимого антропогенного навантаження, сезонними та іншими умовами.

Під час містобудівного планування, проектування, розміщення, будівництва і реконструкції об'єктів містобудування на територіях рекреаційних зон відповідні органи виконавчої влади, власники об'єктів містобудування повинні передбачати максимальну інтеграцію споруджуваних об'єктів до місцевого соціально-економічного, природного та історико-культурного середовища.

Публічне управління та адміністрування туристичної сфери – це сукупність методів впливу суб'єктів управління на туристичну сферу як об'єкт, які мають

практичний характер та функціональну спрямованість для досягнення визначених цілей.

Головною метою державного регулювання сферою туризму необхідно вважати створення сучасного високоефективного і конкурентоспроможного туристського комплексу, який забезпечить, з однієї сторони, широкі можливості задоволення потреб українських і зарубіжних громадян в туристських послугах, з другої сторони, – це значний вклад у розвиток економіки, у тому числі за рахунок збільшення кількості робочих місць, надходження податків до місцевого бюджету, притоку іноземної валюти, охорони і раціонального використання культурної і природної спадщини.

Державне регулювання галуззю туризму повинно забезпечувати розвиток вітчизняного туризму, здійснюючи при цьому аналіз прогнозування розвитку найбільш ефективний, який відповідає як потребам самого туризму, так і всього суспільства в цілому. Водночас кожен регіон як частина території держави залишається об'єктом державного управління. Неможливо уявити стан туризму у відриві від економічного становища держави і окремих його територій. Він відображає рівень економічного розвитку регіону та його господарчого потенціалу, які є обумовлюючими факторами розвитку туристичної діяльності. Тому зараз, в період активного становлення туристичного ринку в Україні, крайне важливо визнати що галузь туризму потребує державного регулювання та управління, а також визначити стратегію його перспективного розвитку. Тому, необхідно послідовно здійснювати державну і регіональну туристичну політику.

Здійснення державної політики в сфері туризму

Державне агентство розвитку туризму (ДАРТ) є центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику в галузі туризму та курортів України.

ДАРТ утворено 04 грудня 2019 року згідно з постановою Кабінету Міністрів України №995 «Питання утворення деяких центральних органів виконавчої влади».

Відповідно до Положення (*Положення про ДАРТ*) *основними завданнями ДАРТ є:*

1) реалізація державної політики у сфері туризму та курортів (крім здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туризму та курортів);

2) внесення на розгляд Міністра розвитку громад, територій та інфраструктури пропозицій щодо формування державної політики у сфері туризму та курортів (крім здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туризму та курортів).

ДАРТ відповідно до покладених на нього завдань:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України і Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх Міністрові інфраструктури, бере участь у погодженні проектів законів, інших нормативно-правових актів, які надходять на погодження від інших міністерств та центральних органів виконавчої влади;

2) за дорученням Міністра інфраструктури в установленому порядку бере участь у діяльності міжнародних організацій та забезпечує виконання зобов'язань, що випливають з членства в таких організаціях;

3) залучається до розроблення та виконання програм розвитку туризму і курортів в Україні;

4) розробляє та подає в установленому порядку Міністрові інфраструктури пропозиції щодо: організації обліку туристичних ресурсів України та забезпечення їх раціонального використання та охорони; визначення переліку посад фахівців туристичного супроводу та кваліфікаційних вимог до них; порядку створення та ведення Державного кадастру природних територій курортів; розроблення програм облаштування транспортних магістралей об'єктами туристичної інфраструктури; порядку оформлення ваучера на надання туристичних послуг

та його використання; положення про комісію із встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання), та положення про комісію з апеляцій; форму свідоцтва про встановлення готелю чи іншому об'єкту, що призначається для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання), відповідної категорії;

5) забезпечує створення та ведення Державного кадастру природних територій курортів;

6) бере участь у створенні та веденні Державного кадастру природних лікувальних ресурсів;

7) здійснює відповідно до законодавства встановлення відповідних категорій об'єктам туристичної інфраструктури (готелям, іншим об'єктам, призначеним для надання послуг з розміщення, закладам харчування, курортним закладам тощо), видає свідоцтва про встановлення об'єктам туристичної інфраструктури відповідної категорії та веде реєстр свідоцтв про встановлення категорій об'єктам туристичної інфраструктури;

8) здійснює заходи щодо підвищення конкурентоспроможності туристичного ринку, в тому числі заходи, пов'язані з інтеграцією національного туристичного ринку в єдиний європейський туристичний простір;

9) надає пропозиції та залучається до проведення досліджень туристичного ринку, підготовки та поширення інформації про Україну і її туристичні можливості на міжнародному туристичному ринку та всередині держави, зокрема шляхом організації презентацій про туристичні можливості України, робочих нарад, конференцій, семінарів тощо, а також участі у виставкових заходах як в Україні, так і за кордоном;

10) за дорученням Міністра інфраструктури в установленому порядку бере участь у підготовці проектів міжнародних договорів України, готує пропозиції щодо укладення і припинення дії таких договорів, укладає міжнародні договори, забезпечує виконання зобов'язань України за міжнародними договорами з питань, що належать до його компетенції;

11) за дорученням Міністра інфраструктури бере в установленому порядку участь у міжнародних заходах з питань туризму, міжнародного співробітництва, утвердження України на світовому туристичному ринку;

12) залучається в установленому порядку до надання суб'єктам туристичної діяльності методичної, консультативної та іншої допомоги;

13) залучається до поширення соціальної реклами у сфері туризму та курортів;

14) забезпечує координацію діяльності курортних закладів (незалежно від форми власності), пов'язаної з використанням лікувальних ресурсів, а також діяльності підприємств, установ та організацій, які обслуговують курорти;

15) забезпечує розгляд клопотань про оголошення природних територій курортними;

16) погоджує клопотання про оголошення природних територій курортними з власниками чи користувачами земельних ділянок;

17) забезпечує розроблення проектів оголошення природних територій курортними;

18) організовує створення загальнодержавної інформаційної мережі у туристичній і курортній сфері;

19) забезпечує розвиток в'їзного та внутрішнього туризму та курортів;

20) вносить пропозиції Мінінфраструктури щодо вдосконалення системи обліку, звітності та статистичної інформації у сфері туризму та курортів;

21) вносить пропозиції Мінінфраструктури щодо розроблення стандартів, діяльності із сертифікації, проведення робіт з підтвердження відповідності у сфері туризму;

22) залучається до визначення пріоритетних напрямів наукових досліджень у сфері туризму та проведення науководослідних робіт у сфері туризму;

23) бере участь у реалізації державної інвестиційної політики у сфері туризму та курортів;

24) видає ліцензії на право провадження туроператорської діяльності та веде ліцензійний реєстр суб'єктів туроператорської діяльності;

25) здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням туроператорами ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності;

26) здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю ДАРТ, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління;

27) здійснює функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери його управління;

28) забезпечує організацію та проведення мистецьких конкурсів з метою реалізації проектів, спрямованих на здійснення заходів з розкриття туристичного потенціалу України.

Закон України «Про туризм» визначає засади державної політики та напрями розвитку туризму в Україні.

Реалізація державної політики в галузі туризму здійснюється шляхом:

1) визначення і реалізації основних напрямів державної політики в галузі туризму, пріоритетних напрямів розвитку туризму;

2) визначення порядку класифікації та оцінки туристичних ресурсів України, їх використання та охорони;

3) спрямування бюджетних коштів на розробку і реалізацію програм розвитку туризму;

4) визначення основ безпеки туризму;

5) нормативного регулювання відносин у галузі туризму (туристичного, готельного, екскурсійного та інших видів обслуговування громадян);

6) ліцензування в галузі туризму, стандартизації туристичних послуг, визначення кваліфікаційних вимог до посад фахівців туристичного супроводу;

7) встановлення системи статистичного обліку і звітності в галузі туризму та курортно-рекреаційного комплексу;

8) організації і здійснення державного контролю за дотриманням законодавства в галузі туризму;

9) визначення пріоритетних напрямів і координації наукових досліджень та підготовки кадрів у галузі туризму; участі в розробці та реалізації міжнародних програм з розвитку туризму.

Цим Законом також визначено основні *принципи державної політики в туристичній сфері:*

- забезпечення доступності для всіх громадян, у першу чергу для інвалідів, ветеранів війни та праці, учасників бойових дій, дітей, жінок репродуктивного віку, хворих на туберкульоз тощо;

- врахування попиту населення при розробці та затвердженні загальнодержавних і місцевих програм розвитку туризму;
- економічного та раціонального використання ресурсів і забезпечення їх належної охорони;
- сприяння перетворенню туристичного комплексу України у високорентабельну та конкурентоспроможну галузь економіки;
- законодавчого та нормативно-правового визначення умов та порядку організації діяльності туристичної галузі.

Основними цілями державного регулювання в туристичній сфері є:

- 1) забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, відновлення і зміцнення здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав;
- 2) безпека туризму, захист прав та законних інтересів туристів, інших суб'єктів туристичної діяльності та їх об'єднань, прав та законних інтересів власників або користувачів земельних ділянок, будівель та споруд;
- 3) збереження цілісності туристичних ресурсів України, їх раціональне використання, охорона культурної спадщини та довкілля, врахування державних і громадських інтересів при плануванні та забудові територій;
- 4) створення сприятливих умов для розвитку індустрії туризму, підтримка пріоритетних напрямів туристичної діяльності.

Основними пріоритетними напрямами державної політики в сфері туризму є:

- 1) удосконалення правових засад регулювання відносин у галузі туризму;
- 2) забезпечення становлення туризму як високорентабельної галузі економіки України, заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії туризму, створення нових робочих місць;
- 3) розвиток в'їзного та внутрішнього туризму, сільського, екологічного (зеленого) туризму;
- 4) розширення міжнародного співробітництва, утвердження України на світовому туристичному ринку;

5) створення сприятливих для розвитку туризму умов шляхом спрощення та гармонізації податкового, валютного, митного, прикордонного та інших видів регулювання;

6) забезпечення доступності туризму та екскурсійних відвідувань для дітей, молоді, людей похилого віку, осіб з інвалідністю та малозабезпечених громадян шляхом запровадження пільг стосовно цих категорій осіб.

Отже, туристична сфера є специфічним об'єктом публічного управління та адміністрування, адже, з одного боку, туристичний продукт повинен задовольняти потреби споживача та сприяти формуванню позитивного іміджу країни у світі, а з іншого, регулювання повинне спрямовуватись на досягнення позитивного соціально-економічного ефекту.

Основними особливостями туристичної галузі є: галузеві (сезонний характер, тяжіння закладів рекреаційно-туристичного комплексу до рекреаційних місцевостей, залежність асортименту рекреаційного продукту від виду рекреаційного попиту); особливості рекреаційного та туристичного продукту (високі вимоги до якості, залежність якості послуги від місткості територій, нерозривність процесу виробництва та споживання); особливості використовуваних ресурсів (комплексний характер рекреаційних ресурсів, велика кількість різновидів, значний термін використання); технологічні (значна диференціація тривалості рекреаційних послуг, безперервність рекреаційного процесу, індивідуальний характер продукування послуги, використання різних видів рекреаційних ресурсів, можливість негативного впливу на довкілля). А визначальною рисою туризму, що актуалізує специфіку його прояву, є його поліфункціональний характер.

Контрольні запитання до теми 6

1. Дати аналіз адміністративно-правовому регулюванню у галузі культури і мистецтв.
2. Охарактеризуйте систему державних органів у сфері культури.
3. Дати визначення поняттю державної політики в сфері культури та мистецтв, її основні завдання.
4. Поясніть сутність принципів формування державної політики в сфері культури.
5. У чому особливість адміністративних послуг в сфері культури і мистецтва?
6. Як можна класифікувати послуги у сфері культури і мистецтв?
7. Які основні завдання адміністрування в сфері туризму?
8. Назвіть засоби державної та муніципальної підтримки туристичної сфери регіону, міста, територіальної громади?
9. Назвіть основні напрями державної політики в сфері туризму на період післявоєнного відновлення України.

Рекомендована література до теми 6:

1, 2, 3, 4, 7, 8, 10-13, 21, 23, 26, 36, 37,39, 40, 42

Інформаційні Інтернет-ресурси:

1, 2, 4-9, 11, 13

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові акти

1. Конституція України: від 28.06.1996 р із змінами, внесен. ЗУ від 08.12.2004 № 2222-IV (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30. С. 141.

2. Про культуру: Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 24, ст. 168). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>.

3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.03.1997 № 280/97-ВР (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 24, ст. 170). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

4. Про адміністративні послуги: Закон України від 6.09.2012 року № 5203-VI (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 32, ст.409). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text>.

5. Про освіту: Закон України від 5.09.2017 року № 2145-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст. 380). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

6. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26. 11. 2015 року № 848-VIII Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 3, ст. 25). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.

7. Про Український культурний фонд: Закон України від 23.03.2017 року № 1976-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 19, ст. 238). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1976-19#Text>.

8. Про туризм: Закон України від 15 вересня 1995 року № 324/95-ВР (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 31, ст. 24). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>

9. Положення про Міністерство освіти і науки України: Постанова КМУ від від 16 жовтня 2014 р. № 630. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-%D0%BF#Text>

10. Положення про Державний комітет телебачення і радіомовлення України: Постанова КМУ від 13 серпня 2014 р. № 341. URL: <https://comin.gov.ua/pro-nas/polozhennya-pro-derzh->

komtelerradio/polozhennia-pro-derzhavnyi-komitet-telebachennia-i-radiomovlennia-ukrainy.

11. Положення про Державне агентство України з питань мистецтв та мистецької освіти: Постанова КМУ від 27 травня 2020 р. № 434. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/434-2020-%D0%BF#Text>.

12. Положення про Український інститут національної пам'яті затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 12 листопада 2014 р. № 684 зі змінами, внесеними згідно з постановами КМУ № 799 від 03.10.2018, № 885 від 16.10.2019, № 561 від 01.07.2020. URL: <https://uinp.gov.ua/pro-instytut/pravovi-zasady-diyalnosti>

13. Положення про Державне агентство розвитку туризму України, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 р. № 1162. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1162-2019-%D0%BF#n11>

Основний

14. Бакуменко В.Д., Бондар І.С., Горник В.Г., Шпачук В.В. Особливості публічного управління та адміністрування : навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2016. 256 с.

15. Бородіна О.А. Адміністративний менеджмент : навч. пос. Маріуполь: ПДТУ, 2015. 84 с.

16. Бебик В.М., Копійка С.І., Макаренко Є.А. Стратегічні комунікації в міжнародних відносинах: монографія. Київ: Вадекс, 2019. 442 с.

17. Велещук С.С. Адміністративний менеджмент: Навчально-методичний посібник Тернопіль. ТНЕУ «Економічна думка», 2014. 216 с.

18. Вербовська Л.С., Берлоус М.В. Менеджмент і адміністрування (модуль «Адміністративний менеджмент»): практикум. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2018. 28 с. URL.: http://nung.edu.ua/files/attachments/praktykum_mia_am.pdf

19. Гордієнко Л.Ю. Адміністративний менеджмент: навчальний посібник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 216 с.

20. Детермінанти розвитку публічного управління та адміністрування в Україні: колективна монографія / за заг. ред. Н.С. Орлової. Київ: ВД «Освіта України», 2020. 262 с.

21. Добрев М.А., Білявський В.М. Публічне адміністрування в соціально-культурній сфері. Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка, фінанси, облік та управління: оцінка та перспективи розвитку в Україні та світі». Полтава: ЦФЕНД, 2017. Ч. 3. С. 76-77.

22. Дудкіна О.П., Кривокульська Н.М. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Адміністративний менеджмент»: навч.-метод.посібник. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2018. 102 с.

23. Забродська Г.І. Адміністративний менеджмент: навч. посібник. Харків : ХДУХТ, 2017. URL : <http://elib.hduht.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2609/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%90%D0%9C.%2Bd%20os.pdf>

24. Кайлюк Є.М., Гриненко В.В. Публічне адміністрування. Харк. нац. акад. міськ. госп-ва; Х.: ХНАМГ, 2013. 200 с.

25. Кальниш Ю.Г., Лозинська Т.М., Тимціунік В.І. Публічне управління та адміністрування : навч. посіб. Полтава : РВВ ПДАА, 2015. 279 с.

26. Коваленко В.В. Адміністративні послуги, що надаються у сфері культури. Курс адміністративного права України. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/64496-3-adminstrativn-poslugi-scho-nadayutsya-u-sfer-kulturi.html>

27. Колісник Г.М. Зарубіжний досвід державного регулювання соціально-культурної сфери та його адаптація в Україні. Регіональна економіка, 2018. Випуск 1 (129). С. 144-147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepstu_2018_1_27.

28. Мельник А.Ф., Васіна А.Ю., Дудкіна О.П. Публічне управління : навч.-метод. комплекс. Тернопіль: ТНЕУ. 2018. 196 с. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2016/21.pdf

29. Мельниченко Н.О. Засади конституційного регулювання соціокультурної сфери країн ЄС. Актуальні проблеми держави і права. 2012. №3. С. 286-289.

30. Михаліцька Н.Я., Верескля М.Р., Михаліцький В.С. Адміністративний менеджмент: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 320 с.

31. Міненко М.А. Публічне управління: теорія та методологія : монографія. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 404 с.

32. Новікова М.М. Конспект лекцій з дисципліни «Менеджмент і адміністрування (адміністративний менеджмент)». Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. 98 с.

33. Ладонько Л.С., Михайловська О.В. Моделі взаємодії органів влади та інститутів громадянського суспільства. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Відкриті еволююючі системи» (19-21 травня). Київ: ТНУ імені В.І. Вернадського, 2020. 462 с.

34. Ладонько Л., Мірко Н. Професійна підготовка державних службовців: зарубіжний досвід. Київ: КНТЕУ, Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2021, №3. С. 4-14. DOI: URL: [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2021\(116\)](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2021(116)).

35. Ладонько Л.С. Східноєвропейський підхід професійної підготовки державних службовців: досвід для України. I Міжнародна науково-практична онлайн-конференція «Публічне управління та адміністрування на сучасному етапі державотворення», К.: КНТЕУ (21-22 жовтня 2021 р., платформа ZOOM) С.109-110. ISBN: 978-93-91342-52-4.

36. Ладонько Л.С. Сучасні вимоги до професійної підготовки менеджерів соціокультурної діяльності. Матеріали V Міжнародної наукової конференція здобувачів вищої освіти, молодих вчених та науковців «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства», 25-26 травня 2023 р. ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», 2023.

37. Ладонько Л., Очковська А. Розвиток лідерського потенціалу менеджерів СКС. Регіональний соціокультурний менеджмент: сучасні виклики і тенденції розвитку: зб. наук. праць / МОН України. ЛНУ імені Івана Франка; упоряд.: Л. Белінська, Л. Сирота. Львів : «РАСТР-7», 2023. С. 16-19.

38. Ладонько Л.С., Калінько І.В. Особливості впровадження державних проектів і програм задля сталого розвитку України. Матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Механізми забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, перспективи, міжнародний досвід». м. Харків, ДБТУ (10 листопада 2022 р.). С. 107-110.

39. Ладонько Л.С., Федіна Н.М., Шляхи розвитку закладів культури територіальних громад Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) «Мистецтво та освіта: новації і перспективи». м. Чернігів, НУЧК (8 грудня 2022 р.).С. 160-162.

40. Місевич М.А., Дідковська Т.В. Європейський досвід управління в сфері культури. Агросвіт. 2020. № 5. С. 56-63. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/5_2020/10.pdf

41. Публічне управління та адміністрування : навчальний посібник / А. О. Азарова, Л. М. Ткачук, Л. О. Нікіфорова та ін.. Вінниця : ВНТУ, 2019. 181 с.

42. Савченко О.Р., Савченко А.С. Сучасні обриси менеджменту й адміністрування культурної сфери України. Східна Європа: економіка, бізнес та управління, 2021. № 29. С. 30-35.

43. Peters B. Guy. Handbook of Public Administration. London, 2005. 640 p.

Інформаційні Інтернет-ресурси

1. Офіційний веб-сайт Міністерства культури та інформаційної політики України. URL: <https://mkp.gov.ua/>

2. Офіційний веб-сайт Міністерства розвитку громад та територій. URL: <http://www.minregion.gov.ua>.

3. Офіційний веб-сайт Міністерства Науки і Освіти України <https://mon.gov.ua/ua>

4. Офіційний веб-сайт Державного комітету телебачення і радіомовлення України. URL: <https://comin.gov.ua/pro-nas/polozhennya-pro-derzhkomteleradio>.

5. Офіційний веб-сайт Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти. URL: <https://arts.gov.ua/misiya-i-viziya/>

6. Офіційний веб-сайт Державного комітету статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

7. Офіційний веб-сайт Українського інституту національної пам'яті УІНП. URL: <https://uinp.gov.ua/>.

8. Офіційний веб-сайт Українського культурного фонду. URL: <https://ucf.in.ua/p/about>.

9. Офіційний веб-сайт Державного агентства розвитку туризму. URL: <https://www.tourism.gov.ua/>.

10. Децентралізація дає можливості. URL: <https://decentralization.gov.ua/about>.

11. Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського. Електронні бібліотеки України. Улектронні бібліотеки світу. URL: <http://www.library.kr.ua/libworld/elib.html>.

12. Портал сучасних освітніх (педагогічних) е-ресурсів. URL: <http://www.intellect-invest.org.ua>.

13. Репозитарій Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т.Г. Шевченка URL: <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/>.

Навчально-методичне видання

ЛАДОНЬКО Людмила Степанівна

АДМІНІСТРУВАННЯ У СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

*для студентів спеціальності
028 Менеджмент соціокультурної діяльності*

Технічний редактор
Комп'ютерна верстка
та макетування

О. Клімова

О. Клімова

*Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
серія KB № 23743-13583 ПР від 06.02.2019 р.*

Підписано до друку 2023 р. Формат 60 x 84 1/16.
Ум. друк. арк. 8,84. Обл.-вид. арк. 7,04. Зам. № 049.
Редакційно-видавничий відділ НУЧК імені Т. Г. Шевченка,
14013, м. Чернігів, вул. Гетьмана Полуботка, 53,
тел. 941-102.
nuchk.tipograf@gmail.com

